

*Живим
і полеглим
бойовим
побратимам
та прийдешнім
поколінням
Української нації –
присвячую*

ДОДАТОК ДО СЕРІЇ
"ЗА ТЕБЕ, СВЯТА УКРАЇНО"
КНИГА ЧЕТВЕРТА

ГРИГОРІЙ
МЕЛЬНИЧУК

І Я ПІДНІМАВ ЧЕРВОНУ КАЛИНУ

СПОМИН ДИВІЗІЙНИКА

Зредагував Нестор Мизак,
кандидат історичних наук,
доцент Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича

ЧЕРНІВЦІ – БРАДФОРД
2008

ББК БЗ.3(4УКР)6
М58

“І я піднімав Червону Калину” - це книга спогадів колишнього дивізійника Григорія Мельничука із с. Сороки Бучацького р-ну Тернопільської обл.

Автор розповідає про дитячі та юнацькі роки в рідному селі та на чужині особисту участь у боротьбі за волю України в лавах дивізії “Галичина”, що з 1945 р. називалася Українською Національною Армією.

Видання буде корисним для молодого покоління як взірць відданості Національній Ідеї, для всіх, хто цікавиться історією України, уболіває за її краще майбутнє.

Рецензенти:

д-р історичних наук, проф. **В. О. Балух;**
д-р історичних наук, проф. **П. П. Брицький;**
д-р історичних наук, проф. **О. В. Добржанський.**

Мельничук Г.

“І я піднімав Червону Калину” (Спогади дивізійника). Додаток до серії книг “За тебе, свята Україно”. Книга четверта. – Чернівці: Букрек, 2008. - 210 с.; іл.

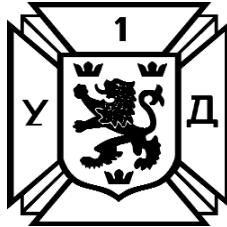
ISBN

У книзі розповідається про життєвий і бойовий шлях воїна дивізії “Галичина” Григорія Мельничука у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.

© Григорій Мельничук, 2008.

© Нестор Мизак, переднє слово, 2008.

© Іван Балан, художнє оформлення і редагування, 2008.

ПРИСЯГА
воїна 1-ої Української Дивізії
Української Національної
Армії

**Присягаю Всемогутньому Богові
перед Святою Його Євангелією
та Животворящим Хрестом,
не шкодуючи ні життя, ні здоров'я,
скрізь і повсякчас під Українським
Національним Прапором боротися
зі зброєю в руках за свій Народ
і свою Батьківщину - Україну.
Свідомий великої відповідальності
присягаю як вояк Українського
Національного Війська виконувати
всі накази своїх начальників слухняно
й беззастережно, а службові
доручення тримати в таємниці.
Так нехай мені в цьому допоможе
Бог і Пречиста Мати.**

“Всякий свідомий українець повинен написати свої спогади. Це святий обов’язок наш, бо нині ми переживаємо історичну епоху великої ваги: епоху перетворення етнографічної маси в націю, епоху творення власної держави”.

Євген Чикаленко

Від редактора

Дорогий читачу!

Книга спогадів Григорія Мельничука “І я піднімав Червону Калину” – це хвилююча розповідь колишнього воїна дивізії “Галичина”, юнака із с. Сороки нинішнього Бучацького р-ну Тернопільської обл., якого доля закинула у хуртовину Другої світової війни далеко від рідного дому.

Як патріот України, свідомий власної національної гідності, ролі та ваги спогадів, Григорій Мельничук написав їх найперше для своїх дітей і онуків, а водночас і для нас всіх.

З людського досвіду відомо, що кожна людина має свою власну історію життя, яку вона об’єктивізує у силу свого світогляду і таланту. Ми були б щасливим народом, маючи більшість таких громадян, які через призму власного життя осмислюють ідеал вільної України, поняття нації і патріотизму.

Тоді спогади стають золотим фондом нації, цементують її минуле, сучасне і майбутнє в єдине національне буття, не-підвладне конкурентній боротьбі народів світу. У цих спогадах автор розповідає про своє важке дитинство, юнацькі роки, батька, матір, братів, друзів, віддзеркалюючи злиденне існування галичан в умовах польської окупації Східної Галичини міжвоєнного періоду ХХ століття. Описує навчання в

польській початковій школі потім у Чортківській гімназії, Торгівельній школі, які, на жаль, не закінчив через обставини, що склалися. Далі розповідає, як працював у магазинах української споживчої кооперації в Бучачі та мав зв'язки з юнацтвом ОУН.

З часу німецької окупації України під час Другої світової війни Григорій вихопив з пам'яті кілька драматичних моментів гітлерівського насилля над єврейським населенням Бучача та розповідає, як українці міста переховували нещасних людей у своїх квартирах та підвалах будинків. З цього приводу варто зауважити про цінність таких фактів, особливо для зміцнення українсько-єврейських стосунків сьогодні.

Григорій був свідком німецьких пограбувань магазину української кооперації в Бучачі, ворожого ставлення до українців польського місцевого населення тощо.

Найдокладніша розповідь автора - про дивізійний період життя, коли він без страху і вагань зголосився до лав дивізії "Галичина", щоб підняти "Червону Калину, розвеселити зажурену Україну", як тоді говорили з часів козаччини та Визвольних Змагань 1918-1920 рр. Сьогодні цей приклад повчальний для тієї частини сучасної української молоді, яка ще не готова до служби в рідній армії, або свідомо уникає її.

Але повернімося до спогадів Григорія Мельничука. Вороги України ще й досі звинувачують воїнів дивізії "Галичина" у колабораціонізмі. Насправді ж їм потрібна була зброя і вишкіл для боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу й про це сьогодні вже багато написано.

"Але не так сталося, як гадалося", – пише Г. Мельничук. Примхлива доля повела його фронтovими дорогами Балкан, аж до італійського табору полонених в Ріміні.

Воїн-дивізійник висвітлює важливі елементи побуту полонених у таборі, називає прізвища відомих йому командирів, серед них Нікітіна, про якого упоряднику цього видання розповідав батько Степан Мизак, також дивізійник. Нікітін був українцем-"східняком". Після Визвольних Змагань поселився в с. Іване-Пусте, що межує на Борщівщині з селом Гермаківка. Зустрівся батько з ним у вишкільному

таборі в Дембіцах у Польщі. Увечері ще раз поговорили, згадали рідні оселі в Іване-Пустому та Гермаківці та на тім і попрощалися.

Григорій Мельничук возвеличує нескорений дух полонених дивізійників, який вони плекали у таборі, сподіваючись повернутися в Україну. На жаль, деякі з них загинули, повернувшись на рідні землі й виконуючи завдання ОУН.

Незважаючи на небезпеку репатріації, якої домагався со-вєстський режим, дивізійники не опускали рук і перетворили табір в суцільний навчальний і культурний центр. Тут діяли хори, театри, церкви, спортивні секції, видавалися газети і журнали. Воїни опановували різні ремесла, вивчали англійську мову та всебічно готувалися до життя в умовах прагматичного західного світу.

Долати невольницькі роки у Ріміні дивізійникам, як і колись козакам-запорожцям на вигнанні допомагала молитва до Пречистої Діви Марії – покровительки України. Як у Шевченковому “Іржавець” “у наметі поставили вони Образ Пресвятої і крадькома молилися”. Звернімо увагу на світлину дивізійної церкви у наметі в Ріміні, запропоновану автором для цього видання, - чи не є вона аналогом козацької доби?

З табору Ріміні вояків “Галичини” альянти у 1947 р. перекинули до Великої Британії, де кожен з них став на власну бойову стійку. Григорій Мельничук важко працював, утверджуючись на островах Туманного Альбіону.

Разом з дружиною Марією брали участь у різних громадсько-культурних організаціях українців Великої Британії, спільно виховали у національному дусі двох доньок Ольгу і Лесю.

Останній розділ спогадів Григорія Мельничука складають його вірші під загальною назвою “Мого серця напружені струни”, в яких автор карбує і віддзеркалює свої важкі думи на чужині від 1946 р. до сьогоднішнього дня.

Далекого 1946 р. патріот-дивізійник уболівав за долю своїх земляків, які залишилися в Україні і зі зброєю в руках боролись у лавах УПА. До того ж мати у листі повідомила йому, хто у селі загинув, а кого засудили та вивезли на Сибір. Солідаризуючись з патріотами, Григорій тоді написав:

“Слава воїнам УПА!
Слава Матері-Країні
Слава борцям за життя
І вічна слава Україні”

“Любимий український народ”, 1946 р.

Зі спогадів автора зринає його любов і пошана до рідної матері, яку він проніс через усе життя. Згадуючи, як мати благословила його на бій з ворогом, Григорій у полоні в Ріміні присвятив їй такі рядки:

“О, мамо! Моя ти рідне нене!
Я йду за волю воювати,
Щоб згинуть, або жити біля тебе,
А ніж в неволі мучитись, страждати”.

“Моя рідна матуся”, 1947 р.

У повоєнну добу, коли в Україні більшовизм зміцнював свою владу, а в боротьбі з ним догорали останні боївки УПА, Григорій Мельничук зголошує свою віру у неминучість соборності України:

“Я свято вірю в єдність твою, Батьківщино,
В джерело крові і віри без дна,
Я вірю і дивлюсь у майбутнє спокійно.
Я вірю і знаю, що будеш соборна й вільна.”

“Я свято вірю в розум, силу і згоду”, 1956 р.

У 70-х роках в Україні розпочалася епоха Щербицького, а з ним і нова хвиля гонінь на патріотів ОУН, УПА, воїнів-дивізійників, які повернулися з тюрем і концтаборів. З новітньою силою за-працювала система репресій і фальсифікацій. Відповідні матеріали з'явилися у західній пресі, інспіровані п'ятою колоною СРСР. У відповідь їм автор кидає гнівне:

“Ми ті, що пролили ріки крові.
Ми ті, що гори трупів схоронили.
Ми ті, що Сибір кістками вкрили.
Ми ті самі, що нами весь світ заповнили.
А хто хоче знати про таких?”

“А хто ми такі”, 1965 р.

У 1977 р. советська влада в Україні святкувала 50-річчя свого кривавого існування, супроводжуючи “ювілей” тотальними контрпропагандистськими заходами та заявами супроти воїнів

Григорій Мельничук

УНА та УПА. У відповідь їм автор як український патріот “тілом і духом” благав Бога, щоб післав Україні:

“Коновальців, Шухевичів сильних,
Князів, Шевченків, Франків.
Українок, гайдамаків та повстанців
І упістів, славних юнаків”.

“Що й кого я люблю”, 1977 р.

У добу воскресіння української нації у дев'яностих роках та помаранчевої революційної хвилі Григорій Мельничук урочисто проголошує “людську обнову” в Україні, підтриману усім світом:

“Тож кріпися і борися,
Наш розумний роде,
І до праці вже берися,
А Всевишній тебе нагородить”.

Основним лейтмотивом поезії Григорія Мельничука є тверде переконання, яке він проніс у серці все своє життя: “Якщо я загину на чужині, то знайте, дух мій дома”.

Григорій Мельничук склав також подячну молитву з якою щоденно звертається до Бога і перемагає скитальчу тугу за Батьківщиною:

“Мати Божа, Ісусе Небесний, дякую Вам, що дозволили мені цю днину переднювати. І моїм дітям, і моїм онукам, і моєму зятеві, і моїй сестричці, і її дітям, і її онукам, і усій нашій родині, і усій Україні”.

Колишній вояк нині з висоти прожитого віку зберігає у серці нетлінний вогонь побратимства в ім'я пам'яті полеглих і померлих воїнів – дивізійників. Думками завжди лине в Україну в далекі 1944-1945 роки, де “піднімав Червону Калину” та мріяв про волю і долю народу. Усі роки він піднімав її і на чужині і сьогодні піднімає в ім'я світлого прийдешнього України.

Нестор Мизак

Слово автора

Усвідомивши себе та переконавшись, яка б то була велика корисна наука прочитати про своїх родичів, дідів, а то й прадідів та прабабусь життєпис, я вирішив написати. А тому, що вже й досить пізно почав, то пишу відразу на машинці і пишу так, як моя спроможність, щоб залишити хоча кілька спогадів з моїх молодечих і по можливості аж до теперішніх років мого трудолюбивого життя. А вирішив писати ще й тому, бо переконаний: скільки то наших історичних даних попропадало і то тільки через лінивство або просто з байдужості. Мовляв, це не є моя робота, а я не знаю, а як я напишу зле, і будуть інші сміятися з мене. І ось так забрали з собою до гробу. А такі історичні дані були, є і будуть потрібні нашим історикам. Взяти хоча б за приклад часи панщини чи панської Польщі та її гайдуків, які з нагаями гнали людей на тяжку працю. А як всяко нас прозивали і проклинали, про що не раз чую з уст старших людей.

А вже за моєї пам'яті бідні люди самі голосились до панів за десятий сніп працювати на своїй-таки рідній землі, яку Польща забрала та заселила своїми визискувачами. Я сам був свідком, як мій покійний батько чекав, побачивши свою курку, що пішла на гніздо нести яйце, і як тільки вона зіскочила з гнізда, відразу побіг і ще тепле відніс польському жидови за чвертку махорки-тютюну. Те саме із сіллю чи чверткою нафти. Щоб було чим засвітити несли останнє яйце від своїх дітей жидам. І так із кожною річчю: маслом, сметаною, молоком, курми. Словом, усе, що тільки мали, несли за дуже мізерну ціну, а діти їхні були голодні. Згодом, коли прийшли московські чи німецькі окупанти, самі забирали, а краще казали здавати державі.

І ось тут пригадалися мені слова Івана Пашнявського: "Якби був народ народом":

Якби був народ народом,
Не бажав би нікому злого,
Мали б люди страх перед Богом,
Панувала б любов до ближнього.
І останній куплет:
Якби був народ народом,

Обминав би всякі знущання люті,
Не було б страху перед ворогом,
Панувала б воля і Божий мир на світі.

Ці слова ще більше додали мені охоти писати. І нема де правди діти, якщо так добре подумати, скільки б то було залишилося гарних порад і усвідомлень та злагоди, бо знаємо, що згода буде, а незгода руйнує. І руйнує вона найсильнішого, найбагатшого і наймудрішого. Ось тому-то після довгих вагань я таки хоч і не досконалою мовою, але рішився писати. Писати з вірою, що, може, хтось коли підправить мій стиль і залишиться спомин для дітей та онуків. А мені хай усі пробачають, бо як умів, так написав.

Шляхом тернистым

Децо про моїх батьків та про себе

Я народився 5-го вересня 1923 року в селі, що мало назву Сороки – від 40 циганів, які осіли на цьому місці у Бучацькому повіті Тернопільського воєводства. Батько Степан і мати Олена, обидвоє з селянського роду і обидвоє з Мельничуків. Про це опишу пізніше. Я був другою дитиною з черги в родині. Перший – брат Петро з 1921 року, відтак я, потім Михайло, а потім Іван і Зиновій. Усі ми від брата Петра по два роки молодші, а сестра Маруся на десять років від мене молодша, яка пережила німецьку та московську окупацію та відвідала мене в Англії 1989 р. Про цю зустріч – пізніше.

Народну чотирикласну освіту здобув у Сороках до приходу визволителів-більшевиків, як вони себе називали. А був це, якщо не помиляюсь, 1939 рік. У 1940-1942 рр. повернувся до школи і закінчив 5-й і 6-й класи та за добре свідоцтво і вступним іспитом прийняли мене до 7-го класу в Бучачі. В цей час із приходом нового гітлерівського окупанта, з цим самим свідоцтвом і вступним іспитом прийнято мене до 3-го гімназійного класу в Чорткові. Але по трьох місяцях науки, до якої я щойно вчепився, німецький інспекторат звільнив сім річників, які були найкращими учнями в школі. Хотіли забрати до війська або на роботу в Німеччину. А це хлопці 1921-27 рр. і кілька з 1920 року.

Щодо школи, то попробую згадати події з третього і четвертого класу за Польщі. Одним словом, учителі, і сам директор гімназії зі сльозами на очах ствердив, а вже досить старенький був, що як довго вже учить, але таких здібних і охочих до науки учнів, як у цьому році, ще не пам'ятає. Всі учителі знали настанову Гітлера, тому порадили нам записатися найскоріше до Торговельної школи, щоб уникнути т.зв. бавдінсту, або армії чи роботи в Німеччині, на яку примусово ловили. Ми цієї поради всі як один послушали і таки зараз на другий тиждень у місцевій бурсі підремонтували приміщення й зробили відділ Торговельної школи. Два тижні провчився я в Торговельній школі у Чорткові, як мені повідомили, що по новому році, а це вже було за три тижні до нашого Різдва, буде відкрита в м. Бучачі дворічна Торговельна школа. Я зрозумів, що це буде для мене набагато краще, і почав

збиратися додому. Як сьогодні, пригадую пана Кирила Пациного, який привіз харчів своєму синові і синові нашого директора Михайла Гуляка – Євгеніві. У нас казали на них Гинкові. Я зразу думав, що Пацин жартує, але коли він побачив, що я не вірю, тоді серйозно сказав: “Ти вже йди і збирайся додому, а я сам поношу ці пакунки хлопцям”. Це повернення додому я хоч коротко опишу. По новому році я вступив до дворічної Торговельної школи в м. Бучачі. Закінчив її з посередніми успіхами, але міг продовжувати навчання й здобути вищу торговельну освіту у Станиславові. На жаль, батько не мав грошей платити, і я залишився помагати на господарці. Батько був радий, що я вдома, бо майже половину праці я вже виконував. Але наші більш культурні люди, а тим більше директор школи Михайло Гуляк, Степан Вельган та інші, завжди цікавились чомусь моєю особою і питали мене завжди, що я тепер роблю? Я їм відповідав правду, що помагаю при господарстві матері і батькові. На цьому й закінчувалася наша розмова з моїми колишніми вчителями.

Мушу признатись, що я любив декламувати, любив сцену, та й досі її люблю. Але про це далі. Мій дід по батькові, якого я взагалі не пам'ятаю, називався Петром, а баба Домною, якої також не пам'ятаю і, на превеликий жаль, ніхто й нічого мені не розказував про корені нашої родини. Мав я трьох стрийв: Андрія, Івана і Федора. Стрії Андрій і Федір були в Канаді. Федір звідти не повернувся, а Андрій повернувся додому з хворобою, яку придбав у Канаді від страху при аварії потягів. Іван залишив свою першу хату дочці Теклі і купив нову коло нас через дорогу. Мав я і трьох вуйків: Олексу, Гриця і Михайла. Дідо мій по мамі називався Миколою, а баба Марією. Баби Марії не пам'ятаю і нічогосінько про неї також не знаю. Діда Миколу я запам'ятав, як він лежав сильно попечений на ліжку і дуже страшно виглядав. Розказували, що на печі сушили льон і коноплі, які зайнялися і почали сильно горіти, а дідо Микола кинувся з веретою, щоб придушити огонь, аби хата не згоріла, і так сильно попівся, що до кількох днів помер.

Вуйко Олекса був у Канаді і не повернувся. Вуйко Гриць грав на кларнеті в оркестрі і був досить розвиненою людиною, але з часом став комуністом і мати моя зреклася брата. Вуйко Михайло відслужив у польському війську при кавалерії. Хоча він був гарний

хлопець, та не міг дібрати собі дівчини до життя. Про вуйка Михайла опишу дещо пізніше. Не можу сказати, чи то моєму татові чи моєму дідові казали “Кручений”. Пам’ятаю, що мій брат Петро цього дуже не любив. А я приймав це без жодної образи, бо не пригадую – чи то у журналі “Дзвіночку” чи якомусь іншому журналіку читав, що на Січі кожний січовик-козак мав якесь інше ім’я й тим самим абсолютно не брав це за щось зле. Зрештою, у кожному селі було, мов на Січі. Тут хочу згадати, що я мав бути досить здібним хлопчиськом, бо у 12-13-річному віці я потайки зумів зробити собі дерев’яний велосипед, сідав на нього і їхав з гори.

У цих роках, точно не пригадую, а був це чудовий сонячний день, як моя дорога матуся звернулася до мене чемно, щоб я взяв батькову торбу (що сіяв збіжжя з неї) та пішов у ліс нарвати бур’яну корові. Я відразу схопився і побіг. Мати вже на ходу кинула: “Але довго не барись, щоб я не чекала!”. Я відповів: “Добре! Добре..” – і відразу почав думати, щоб якнайскоріше і якнайбільше нарвати трави та щоб наша корова Краса дала багато молока. До лісу було дві хвилини ходу, і я задуманий відразу почав рвати траву. Але тому, що поблизу трава вже була повищипувана худобою, то я й незчувся, як опинився у панському зрубі на поляні. А тут така трава, мов шовкова. А суниці-ягоди, мов діаманти. Я то траву у мішок, то суниці кулаками в рот, а то й у в’язку складаю, щоб і мамі принести, яку я дуже шанував і любив. А траву ногами утрамбовував належачи, щоб якнайбільше влізло. Аж тут кинувся на мене, наче яструб на курча, польський гаевий з рушницею на плечах та орлом на грудях і палицею, та ще й залізом закованою, бив куди попало, і наче собака гарчав: “Ах ти пся крєв!.. Бидло! Ти навет не повеш, нех бендзе похвальони Єзус Христус?”. І дальше куди тільки попало. Я з цього переляку хотів кричати, але два рази хотів вимовити те, що він казав, та тільки сказав: “Нех бе, нех б...”, і вхопила мене конвульсія та почало кидати мною, і я більше нічого не пам’ятав. Як довго я там лежав, не пам’ятаю, але коли прочунав, то почав бігати довкола поляни, шукаючи виходу, а при тім чув страшний біль голови, що аж заточувався. Проклятий лях, мабуть, і сам настрашився і, сховавшись у корчі, приглядався цьому нещастю, а коли побачив, що я не можу знайти виходу, тоді

підійшов до мене злегенька і сказав: “Не буйсе, дзецко, я ці каже дрогев”. Він привів мене на знайому мені дорогу і зауваживши, що я вже зорієнтувався, забрав свою руку з-під моєї підпахи й запитав: “Юж веш?”. Я нічогосінько не відповів, а побіг заточуючись прямо додому. Моя голова так сильно боліла, що й не передати, і сильно ломило мене на сон. Прибіг недалеко своєї хати, присів за корчі та почав розглядатись, чи немає батька, бо знав, що запитає де я. Батько як вояк, який вислужив 4 роки при австрійському війську, а 5 років на війні, був досить суворий, любив справедливість і точність. Про батька також розкажу пізніше.

Мати, яка вже давно виглядала за мною, бо й відчувала, що щось мусіло скоїтись, кликала мене: “Грицьку! Грицьку. А йди-но сюди! Чому ти не йдеш до хати, а заглядаєш? Що сталося?”. Я мушу ще раз підкреслити, що я дуже любив свою маму і довіряв їй. Я побачив її струрбовану і запитав: “Мамо, а тато вже є вдома?”. “Ні, синку, тата ще немає з поля. Ходи, ходи і скажи, де ти так довго був?” “А котра вже година мамо, третя?” Я вгадував по тіні сонця, і так воно й було, бо як увійшли ми до хати, була за десять третя. Час гнати пасти. Невже ж я так довго був? Так, певно... Мати на скору руку подала обід на стіл та сказала: “Обідай, бо вже час гнати пасти. Ти вже голодний. Від рана нічого не їв”. Я дійсно був уже голодний, і хоча голова страшенно боліла ще, я їв, а мати дивилася мені прямо в вічі, хотіла знати, що сталося. “З’їси і скажеш, що сталося”. Я скоренько з’їв і припав до матері, обнявши її, й сказав: “Мамо, я все розкажу, тільки Ви не кажіть татови, добре?”. “Добре, добре, мій синочку, я не скажу, тільки розкажи все гарно”. “Мамо, пан гаєвий забрав татову сіменьку і тато не будуть мати чим сіяти жито і пшеницю”. “І це все?” – запитала мати. “Так, і то все”. “А де ж ти так довго барився? Скажи мені, мій синочку”. Я побачив, що матері не обманеш, і відповів, що завтра все скажу, бо вже треба гнати пасти корову. Мати знала, що я дуже боюся батька, й згодилася відкласти розмову на завтра. Я насправді був не так змучений, як мене дуже хилило на сон, але я взяв корову за мотуз та погнав спочатку до Марищиної криниці напоїти, а відтак по межах де росла більша трава. Пригнавши з паші, я швиденько щось з’їв і шепнув на вухо матері, що хочу йти спати. Мати бачила,

що я дійсно змучений, а ще більше не хочу стрічатися віч-на-віч сьогодні з батьком. Вона погодилася і я, як завжди, поцілував її спрацьовану руку, а мати мене – в голову і я з великим задоволенням заліз на піч. Скоро заснув і спав мов убитий.

Зранку мати розбудила мене гнати пасти корову, то я вже чувся дещо краще і зовні показував, що все в порядку. Був задоволений, що вже не питають мене про вчорашнє. Я завжди мав страх, бо дуже боявся батькового пояса, якого ще з війська носив, заперізуючи штани, і бив ним так, що боліло, аж пекло. А вже найгірше, коли казав лягати на стілець. Цього ні я, ані мій брат Петро не могли уникнути, коли ми провинили, а тим більше брат, який дійсно був збитошний і часто мене довбасив. Я біг до мати з плачем, а батько утихомирював мене та завжди казав: “Тихо, тихо, ти мій гарний синочок”. А брата клав на стілець і вимірював йому 3-4 гарячі паски, як у нас говорили, а той не смів плакати, бо ще більше діставав. Це була така порція. А запам’ятавши, що я у тата “гарний синочок”, я вирішив поспробувати перед батьком заплакати та сказати, що це Петро перший мене почав бити, а я його подряпав. Але батько крикнув: “Обидва лягайте!” Я тоді з плачем: “Тату! Тату! Та не бийте мене, та ж я Ваш гарний синочок!”. Батько всміхнувся і подарував, а брат таки мусів свою порцію отримати, за що був злий на мене.

Та ця суворість батька, незважаючи на те, що він дійсно любив мене як свою дитину, на нас не впливала. Чим він більше бив, тим ми, а головно брат, – ще гірше збитошний був. А згодом брат навіть потрапляв питати батьки, чи він уже закінчив бити? Батько впадав у ще більшу лютю, і якщо б не мати, яка нас оберігала й сама поясів не раз набирала, наші справи виглядали б кепсько. А той випадок, коли мати питала, а я все уникав від розповіді, хоч дещо й сказав про суниці і гарну траву, але про решту ані слова, незабаром дав про себе знати. За два тижні часу та конвульсія, набута зі страху в лісі, мене досить серйозно заатакувала. Боже!? Що тут було плачів, всякого лементу. Ворожили всякого роду вугіллям, обертали мене ногами туди, куди голова. Словом, відтоді я втратив свою пам’ять. І хоч у школі вчився навіть досить добре, то при іспитах неначе хто бритвою мій мозок перерізав, а в голові ніби мурашки повзали і ставало зимно.

Моє бідне дитинство

Хочу почати з того, що вже написав. Я вже згадав про мої Сороки, та не згадав про так звані Луги, на яких мій покійний батько мав млин до спілки з одним паном, який звався, якщо не помиляюся, Іван Василик, а прозивали його “Кугутик”. Цей млин був побудований близько біля річки Стрипи. Але хто його будував і від кого був відкуплений, – не знаю. Одне знаю, що цей вищезгаданий п. Іван Василик і мій батько купили й мололи людям збіжжя на муку, крупи і, здається, на так звану кращу, а у нас казали – петльовану муку на паску. І з цих Лугів, а це було зимою батько нас обох з братом Петром возив до школи саньми. Це я добре собі запам’ятав, як віяло на нас снігом, а ми, закутані в кожухи, виглядали мов снігові баби. Але радощів було досхочу.

Пригадую, що у нас-таки у хаті, яка була біля млина, якийсь майстер щось майстрував, а я, бігаючи довкола, спіткнувся до гострого дерева чи пня і чоло та брову так сильно розбив, що й досі цей знак маю. Але це дурниця. А ось що цікаве нам розказували. Батько Степан і спільник Іван мололи, а ці мірки, які брали від людей, зсипали в одну велику, зроблену з дошок прямокутну скриню, яку називали боднею. У кінці тижня чи місяця ділились по половині і все було гаразд. Але одного разу Іван прийшов до батька та й каже: “Знаєш що, Степане?”. “Що, Іване?” “Чи не краще буде, щоб ти одну добу або й один тиждень молов, а я другий і будемо мати більше часу вільного”. Мій батько сказав: “Дай мені, Іване, часу подумати”. “Добре, Степане”. І далі так само мололи. Але Іван вічно питав батька, чи він уже подумав. Батько відчував, що то щось не виразне. Але й знав, що спілка, то чоловік і жінка, і то не завжди, і нарешті сказав Іванові: “Нехай буде, як бажаєш. Тиждень ти, а тиждень я”. Іван аж підскочив з радості. Але не минуло й місяця, як люди про це довідались, то до Івана два чи три вози на цілий тиждень, а до батька цілий тиждень у черзі стояли. Але Іванові все байдуже, бо Іван своє зробив, що мав зробити.

А тому, що кожна бодня була на два замки і один без другого не міг розімкнути, щоб поділитись зерном, то Іван повисвердлював діри зі споду і так їх замаскував, що батько не міг пізнати, а знав, що зерно якимсь чином пропадає. Що ж батько робить?

Розголосив, що виїжджає з дому і буде аж на другий день. Сам заховався тієї ночі у млині і пильнував Івана та кожний його рух. І коли вже спіймав Івана на гарячім, прискочив і з нервів ударив його так, що той повалився на землю, мов мішок глини. Рано приїхала поліція і батька заарештували. Іван удав, що він від цього удару онімів. Батько сидів у криміналі шість місяців не суджений. Мати носила йому їсти, а ми обидва з братом плакали за мамою, а не раз так, як були убрані, заплакані засипали. Мати виходила з дому дуже рано. А з Лугів до Бучача треба було йти годину і 15-20 хвилин. Вертала о 8.30, а то й пізніше. І так шість місяців. Батько вернувся неголеним, з бородою, що ми не могли його впізнати. Пізніше виявилось, що спільник Іван тільки так вдавав, щоб батько платив великі відшкодування.

По судах батько не хотів тягатись, хоча й адвокат запевняв, що він може виграти справу. Батько вирішив продати млин і розв'язатись з бідною, але Іван не хотів ані відкупити, ані продати. Це була страшна проблема. Моя бідна мама не раз наплакалась і нажурилась, що й досі мені великий жаль. І це тільки поверхове оповідання, бо й воліли не згадувати, що то було за пережиття. А все це захланність, злодійство, ошуканство і ненажерливе й фальшиве рабівництво. І то свій свого. Одним словом, із великими і то дуже великими труднощами продали цей млин і за короткий час, якщо не помиляюся, перебравались мешкати до вуйка Гриця. Пізніше до Параски, яку називали Параска Михайла Грицевого.

І звідсіля почали будуватись мої родичі на другому боці під самим лісом на Балагурівці. Тут я запізнався з моїм кращим другом Д. Василюком. Ходили разом до школи, разом пасли корови. Разом грали у футбол, разом на санках та на лецатах каталися. Разом по гриби, суніці, підпеньки й по дрова ходили. Одним словом, всюди разом.

Із шкільної лавки, у четвертому класі, був першим учнем Павло Худик. Він завжди був прикладом у школі. У свідоцтві все було дуже добре. Відтак ми, як сьогодні пригадую, коли приходив час співати "Єще польська не згінела", то ми всі у лавках співали: "Але згіноуць мусі, цо Росія не добіла, Україна мусі". О, тоді-то вже директор школи Михайло Гуляк зі шкіри вискакував і метром та чим попало бив, аж копоти курилися, і кричав: "Ви, патріоти! Я

вам покажу! Я вас усіх повикидаю на вулицю!”. Він же, насправді, потерпав за свою працю. А поза тим був досить доброю і поміркованою людиною. Він все бачив, як ми ще від малку ходили босі, з одним зошитом та з половиною олівця, прив’язаним до дірки в блюзині, щоб не загубити, бо нема яйця, щоб новий купити. І гумку також носили на шнурку, а коли не мали гумки, то пальцем витирали погано написане.

“Буквар” і “Руску читанку” (так тоді називали підручники) одні в других позичали чи зичили бо іншим треба буде за рік чи два. Бо це не так, як зараз, одно-двоє у родині, а шестеро та восьмеро, – то було нормальна родина. І що мене найбільш боліло, якщо дитина не ходила довший час до школи, то бідні люди платили штраф. А бажала вчитись, то “спалювали” на іспитах. Не раз були добрі учні та батьки, які продавали поля, худобу, щоб синів вивчити, щоб мати свідомий елемент, але польська влада таких навмисно не допускала до жодного уряду та ще й на документах-свідоцтвах писали: “Нездібний до нічого”. І таких вчинків було дуже багато, що такі батьки разом з синами брали торби на плечі і йшли на жєбри, а то й самогубства поповняли. А цього чомусь дуже, а дуже мало хто записав. А чому? Мабуть, тому, що я на самому початку згадав. А я це запам’ятав з оповідання старенької бабусі Петра Василика з Царинки – баби Луцихи. Баба Луциха любила оповідати панщину і то дуже багато, але я всього не пригадую. А також сказала мені, що коли мій дідо Петро помер, то баба Домна вибрала найкращу курку і пішла до директора школи та виписала мого батька зі школи на десятому році життя, бо не було кому працювати на господарстві. І це було дуже легенько зробити, бо й так казали: “Хай гонить пасти, бо з нього й так учителя чи професора не буде”. І таких подібних прикладів, напевно, сотки, а то й тисячі були, що тільки з лінивства та недбальства не записані.

А було б дуже доцільно залишити такі спогади для нашої історії, нашої молоді генерації.

Покарання в школі

Пригадую як сьогодні. Завжди два, три, і то зав'ялі, буки та лінійка, яку називали метром, лежали сховані за таблицею або в куті класу, і якщо хтось вкрав у когось на перерві паляницю чи байдочку хліба, – били. Не зробив задачі – били або після уроків залишали. Був непосидючий – били. Списував один від другого – били. Мав нечисті руки – били. Немиті вуха – били. Не сказав “Слава Ісусу Христу” – били. Кого-будь прозвав – били. Спізнився до школи – били або виганяли за двері і мусів чекати аж до перерви. Та навіть на годині релігії якщо не вмів “Вірую” чи “Отче наш” – також били, і то все по руках, які мусів сам чи сама наставити долоню перше одну, а опісля другу. А якщо хтось доніс це моєму батькові, то вдома подвійно отримував бука. І дійсно, якщо хтось мене вдарив і я пожалівся батькові, то батько ще більше доправив. Я когось вдарив – також набрав, як вбогий у торбу, – так у нас казали. І якщо я сьогодні так серйозно над цією дисципліною задумаюся, то напевно й донині не можу зрозуміти, чи корисні були ті побиття?

Одна година релігії

У нашій школі в Сороках була завжди одна година релігії. І от коли приходив отець декан Микола Бріль до класу, всі як один вставали і неначе по команді усі разом здоровили: “Слава Ісусу Христу!”. Отець парох клав свою заковану тростинову палицю в кут або й завішував її позаду на таблицю-дошку – і відразу молитва: “Отче наш”. По молитві як тільки ми посідали, моя шкільна товаришка, звалася вона Маруся Срібняк, яка мешкала по сусідству з отцем, як у нас казали – на проборстві, скоренько піднесла руку догори. Отець парох сказав: “Прошу, що скажеш?” А Маруся: “Прошу отця духовного, Гриць Мельничук казав так: “Богородице Діво на плоті сиділо, патички ломало і в отця кидало!”. А я таких слів ніколи й не чував. Отець з місця хапнув палицю і за мною. Я вискочив наверх на лавки, а він за мною, тоді я бігом по лавках на підлогу, а він як розмахнувсь палицею, щоб мене по плечах утріти, а я присів, а палиця із закованим залізом по печі,

яка була мурована із цегли, і одна цегла гаряча випала на підлогу. У класі сміх, крик та шум і диму повно, бо це було зимою. Отець побачив, що це не жарти, якби ця закована палиця опинилась на моєму плечі? Не пригадую, як це все закінчилося, але знаю, що ані мій батько, ані мати про це не знали і я цей раз не був караний, бо й дійсно не винен. А свій спогад я пригадав Марусі Срібняк, яка зараз на Воркуті, і вже не Срібняк, а Єфанова. Дочка її, яка студіювала у Києві, також цей жарт знає. А згадав я тільки через те, що з таких дрібненьких жартів бувають дуже поважні наслідки.

А ось ще один мій випадок. В обідню пору, а це вже було у другій половині літа по вакаціях у четвертому класі, всі ми, школярі, як звичайно, бавились та перестрибували один через одного, і хтось на бігу копнув мене сильно, що я, упавши на тверду землю, набив коліна та носа. Побачивши перед собою камінець завбільшки куряче яйце, схопив і з цілою силою кинув у того, хто через мене перестрибував, та замість нього влучив директорові у вікно. У вікні зробилась дірка, така завелика, як камінець. Був час заходити до класу, то я, зайшовши, сів у свою лавку і тихенько чекав, що буде далі? Але наш директор про все вже, мабуть, довідався, бо нічого не казав, тільки у досить чемний спосіб запитав мене, чи то я кинув. Я відповів: "Так!". "Ну то нічого, але скажи батькові, хай зайде до мене. Скажеш?" І хоча я боявся, але все одно, коли прийшов додому зі школи, весь у сльозах розказав про все матері. Мама сказала: "Заспокойся, а татові нічого не кажи, я сама скажу". Я й по сьогодні нічого не знаю, хто і як залагодив справу, але коли прийшов до школи, то шиба вже була нова. Мені стало легше, а родичів своїх я став ще більш любити і шанувати та молитись за них. Просити в Бога міцного здоров'я для них, бо вони подарували нам життя. Вони, як тільки їх спроможність була, помагали нам у всьому, у чому тільки могли і вміли. А матусі то вже найбільша подяка, бо це ж мій Ангел Хоронитель, який оберігав не тільки мене, а нас усіх, – рано, вдень, уночі мама наша ставала нам до помочі. Сама недоїдала, а нас годувала маленьких на потіху батька й України-неньки. А покійний мій батько все любив додавати: "Дух Святий хай з вами буде, щоб з вас стали добрі, мудрі люди".

Закінчивши четвертий клас, до якого ходив два роки, як усі, бо такий був закон, я став помагати при господарстві, аж до приходу большевиків-“визволителів”, які прийшли з серпом і молотом та з нуждою і голодом.

Знову до школи

Як тільки відкрили у наших Сороках 5-й і 6-й класи, я вирішив піти знову до школи. І хоч я вже виглядав, неначе батько між школярами, та й питали мене, чи не буде мені соромно між такими малими сидіти і вчитися, я їм так відповідав: “Гадаю, що мені буде гірше соромно, якщо такі малі будуть більше знати від мене великого”. При цьому я запам’ятав приказку, яку у нас казали: “Великий як тополя, а немудрий як басоля”. Питаючі усміхались та признавали рацію. Навіть сам директор школи п. Михайло Гуляк те саме запитав і я те ж саме й йому відповів. Він записав і сказав сідати, де я виберу собі сам лавку. Я вибрав із самого кінця біля більш знайомих. Ці малі мене відразу полюбили, а з часом вибрали мене за старшого, себто за старосту класу, який держав порядок.

Це полегшувало роботу всім учителям. бо бити вже не можна було. Мушу признатись, що оці малі досить гарно вчилися, та й мені помагали, бо я вже таки багато забув за ті кілька років. Моя покійна мати була навіть дуже, а дуже вдоволена, що я пішов продовжувати науку, і що наука йшла мені навіть досить добре. У кожному разі, я закінчив п’ятий і шостий класи і мене прийнято з дуже добрим свідоцтвом тільки за вступним іспитом до сьомого класу в Бучачі. Але й досі не знаю за чією це порадою віддали мене до Чорткова до третього гімназійного класу, до якого тільки за вступним іспитом мене прийняли. Це вже було з приходом третього “визволителя” – гітлерівської Німеччини.

Крім того, що я два місяці сидів у класі, мов той папуга, і щойно аж на третій місяць почав встигати з наукою, як гульк – і нова проблема. Німецький інспекторат, як я вже згадував, звільнив сім річників найкращих учнів. Ці бурсаки були в більшості хлопці з Гуцульщини, які чудово вчилися, мали добру пам’ять та ще й другим помагали. Крім того, були добрі спортсмени.

Я особисто також любив і то дуже любив спорт. Але я ніколи не зможу забути того, що усі як один в годині спорту мали спортивний одяг, а я мусів вибігати у тих самих штанах, що й у класі сидів. І було мені соромно, що я, як виняток, псував вигляд класу, а тим більше, що учитель кликав мене до себе і питав, де мій однострій. Я горів зі сорому і казав, що не маю. Чому?! Не знаю. Усі вибухнули сміхом, але враз стихли. “Ставай у ряд!” – сказав учитель, але вже спокійним голосом. Я чув, як моє лице горіло, а думка відразу мигнула про мою матір, що вона про це не знає. Вона б постаралася за усяку ціну мені купити спортивну форму, або й пошити, бо була сама швачкою.

3 Чорткова до Сорок

Вирішив я поїхати додому за спортивним костюмом. З Чорткова виїхав удосвіта. Коні п. Кирила Пащиного, відгодовані, могли вільним трапом бігти без передишки годинами. Приїхав додому пізно ввечері, то мало хто й бачив мене. А тому, що це ще було три тижні до наших Різдвяних свят, і на вакації ще не приїжджали студенти, то людям було незрозуміло, що це могло статись, що я вже вдома? Майже все село пошепки одні другим переказували, що хто тільки міг видумати. Одні думали, що мене виключили з гімназії, другі, що я не зміг дати ради у науці. Одним словом, цілі історії можна б написати за цими вигадками. Я цим взагалі не переймався. А хто питав, то я старався в'яснити справу і за якийсь час село затихло. По новому 1941 році я вступив до 2-річної Торговельної школи в Бучачі. Початок моєї науки був непоганий, бо батько дав мене на квартиру до старого знайомого сотника січових стрільців, якого запізнав на фронті Першої світової війни, – це був найкращий лікар на цілий район і який знався з жидами та перший мав свій рентген для “просвітлення”, але про це ще окремо по змозі опишу. Словом, тієї зими були сніги з морозами, і я мав нагоду аж до весни постудіювати та виконувати свої домашні завдання й тим самим підвчитись, щоб іти як і інші учні з наукою. Коли ж прийшла весна, то батько забрав мене додому, бо треба було пасти худобу. І вже найдалше у середині травня я мусів вставати в годині 6-й ранку й гнати пасти

корову на дві години. О годині 8-й приганяв корову з паші і вже відразу на скору руку з'їдав сніданок, торбу з книжками на одне плече, а черевики – на друге і сім кілометрів пішки до школи у Бучач. І так щодня. А повернувшись зі школи, знову щось їв і знову гнав пасти худобу. Задачі розв'язував при нафтовій лампі або так званому каганці, що без скла і димів на всю хату.

А головне було те, що по вечері, коли поміг помити бідній спрацьованій матері начиння, брався за розв'язування задач, і якщо вдалось одну котрусь розв'язати, а другу почати, то я вже був дуже щасливий, бо через утому спати гинув. І хіба ж це була наука?

Мій великий приятель

Я дуже боляче реагував на батькові питання, які він ставив у нервовому тоні. Чому ти дров не нарубав мамі? Чому води не приніс? Чому гною не викидав? Чому січки не врізав? Чому черевики не начистив? Чому трави не назбирав корові до дою? Чому подвір'я не позамітане? І чому не запитаєш матері чи твій великий помічник пес Бровко їв, а тільки знімаєш із шиї галстук і гониш пасти? І справді, нема де правди діти, але Бровко був вірний собака і приятель та великий помічник, бо тільки завдяки йому я міг дещо прочитати із записаних конспектів, щоб могти хоч дещо запам'ятати із лекцій у школі. А скільки разів я задрімав та погубив худобу, то якби не мій помічник, батько був би не раз і не два платив за шкоду, яку худоба наробила у панському зрубі, поспасавши молоді деревця і траву. А тим більше, що довкола лісу були поля з конюшиною і корову могло здути від конюшини і часом могли не врятувати, а це ж друга мама для дітей і цілої родини, яка годувала своїм молоком. І батько до певної міри мав слухні зауваги, він часто говорив, що це німина, про яку не треба забувати. Але де того часу набрати? Батько дійсно дуже любив тварин. Як кавалерист, любив коней. Завжди їх доглядав, чистив і час від часу ними гендлював, щоб мати гріш на податок чи асикурацію. Він купував коні змарнілі, занедбані і не чисті. А купивши їх, відгодовував, вичісував, що аж блищали, і тоді продавав. Любив приповідати жарти, які людям подобалось слухати, а до мого пса Бровка казав: "Їдуть з міста. Гав! Гав! Гав!

Бровко перший привітав!”. І багато-багато інших приповідок та жартів говорив. Був чесною і справедливою людиною, але й не без своїх хиб, як і кожна, бо святих немає. Але про це поки залишимо. Як я вже згадав, скільки то питань і роботи треба було б виконати, щоби все було на своєму місці, і нагодоване, і напоєне. А де того часу стільки взяти, бо доба має тільки 24 години і то не знати, чи вистачило б? Одним словом, ця моя дворічна торговельна наука не була наукою, а тільки мукою, яку я закінчив на посередньо і міг продовжувати у Станиславові. Але батько не мав грошей, і я знову залишився помагати у господарстві. І дивно мені ще й досі, що не можу збагнути, чому-то мною деякі люди цікавились? Чому? А може, тому, що моя мати знана у драмгуртку? А може, тому, що була швачкою і шила жінкам одяг? Направду, важко зрозуміти, бо коли хтось не мав чим заплатити за шиття, то мати все казала: то нічого, колись мені допоможете сапати кукурудзи чи щось інше зробити. Словом, люди мою матір любили, а я тим більше, бо було за що. Вона була моїм справжнім Ангелом Хоронителем. Крім того, мати моя була дуже з цього вдоволена, що я вирішив продовжувати навчання. А крім того, я записався до товариства “Луг” та Юнацтва ОУН. Я любив декламувати вірші, час від часу виступав. Якщо взяти під увагу директора школи М. Гуляка, то звичайно, що він, директор, не міг не пам’ятати про мене, бо за більшовиків я як староста класу рятував дуже багато моментів, з яких усі вчителі були вдоволені, бо їх міг чекати Сибір. Федір Василик, може, тому, що я приходив до його сина Михайла, щоб позичити книгу з історії про січових стрільців та дещо зі школи повторити. Степан Вельган, фотограф, також завжди випитував, чи я продовжую навчання.

Українське милосердя

Сотник січових стрільців д-р Володимир Гамерський, найкращий лікар на весь Бучацький повіт, добре знав мого батька ще з окопів Першої світової війни і тому-то батько відважився запитати його про помешкання на зиму для мене. Бо через снігові завії я не зміг би регулярно відвідувати Торговельну школу. Доктор В. Гамерський погодився і я мав дійсно вигідне помешкання і міг користати з часу, присвячуючи себе навчанню. Із Сорок ходили до торговельки: я, Іван Свердлик, Дмитро Саламанюк, Степан Василик (Гаврилів). На педагогічний відділ ходили: Анна Худик, Степанія Горох, яку москалі вивезли з цілою родиною аж у Копейськ Челябінської обл., Ганна Горишко, Ол. Іваськів, Христина Москалюк, Анна Мельник, Степан Витягловський, Яким Василик, Михайло Саламанюк та інші, всіх не пригадую.

Найкращим учнем був Павло Худик, який кінчав матуру у Станиславові. Він став першою жертвою більшовицьких окупантів. Павло буде вічно жити у серцях українців. Тут хочу коротко згадати про мій подарунок, а саме: одного ранку у д-ра В. Гамерського я смачно поснідав і вже майже був готовий іти до школи, як служниця Марина постукала у двері, увійшла до кімнати й запитала мене, чи не заперечуватиму, якщо б у моїй кімнаті переховувались кілька дівчат. Не довго! Я відразу погодився, бо я і так вже йду до школи. І тільки я це сказав, як з'явилося у моїй кімнаті п'ятеро дівчат. Двох із них я бачив, що ходили на лекції музики до бабці В. Гамерського, яка й мені давала лекції задарма, тільки я ніяк не любив піаніно. Одна з цих п'ятьох жидівок підбігла скоренько до мене, подала мені цілком нову мандоліну і сказала: "Візьміть, це вам подарунок!". Я запитав: "А за що?". Вони усі разом відповіли: "Це на пам'ятку про нас!". Я подякував і поклав на подушку. Надів плащ, узяв книжки і вийшов, як звичайно, до школи. Коли я тільки відхилив двері, побачив, що хтось дуже швиденько забіг до пивниці. У цій пивниці ми з сином д-ра В. Гамерського їздили ровером. Це величезна пивниця. Мені стало дивно і цікаво. Я пішов коридором до вихідних дверей, потім повернувся та зійшов три бічні сходи вниз і побачив там повно

людей, що стояли аж на сходах, мов свічки, тихо, лише пара виходила, якої у темноті не було видно, лише чути. Це мене дуже зацікавило, я ж бо не знав, що діється. Коли вийшов на вулицю, то на другому боці зауважив гестапо, і якраз почалась стрілянина. Перейшовши через міст на другий бік на тротуар, побачив, що там що 10-15 кроків вже повбивані тіла євреїв, чоловіків і жінок. По дорозі ще більше таких школярів, як я, стрінув і поки дійшли до школи, то близько 30-ти трупів ми нарахували. Прийшли до школи, а у школі самі учні і то не всі та щось кілька учителів. Усюди тихо і страшно, тільки час від часу стрілянина по Бучачі. То зганяли євреїв до гетто, а хто утікав, того відразу стріляли. Я нікому ані слова не сказав, а про дарунок – то й зразу забув.

Не пригадую точної години, коли нас звільнили від науки, але не пізніше першої, і ми, йдучи додому, бачили, як поліція жидівська зганяла своїх людей до гетто і біла нагаями куди попало. Вірити не хотілося, щоб свої своїх так сильно били. І насувається питання: а що б сталося з лікарем В. Гамерським, якщо б хтось був замельдував? А у цій пивниці то дуже легенько вміщувалось близько тисячі осіб. І от прийшло на думку – арешт Івана Дем'янюка, який нічого не винен, а євреї таки вимагають суду. А ці тисячі осіб, які були врятовані українцями, бо це не тільки д-р В. Гамерський рятував їх, а було сотні таких, що рятували, то цього ніхто і ніде не зачислив у жидівській історії.

Доктор В. Гамерський, сотник січових стрільців, був дійсно милосердною людиною, як наш Митрополит Андрей Шептицький. А жида й зараз є проти його беатифікації. Шкодную, що у той час не ночував зі мною мій співжитель і учень Торговельної школи Михайло Прокопишин з Ріпинець. Він уже покійний, але він був би багато більше і краще описав цю гірку історію. Він мав шалену пам'ять і дуже добре вчився. По школі все мав якийсь відпочинок, а відтак наука і до ліжка. А раненько знову лише повторив і відповідав на питання як соловейко.

Сотник січових стрільців і найкращий лікар на цілий Бучацький повіт був і моїм лікарем, але у той час для мене лікування ще не було. У нього був старенький дідусь, що хворів на щось подібне, як і я, і це вилікувати було неможливо, а тим більше, що медицина ще не була вироблена, як слід, крім тих защиків. А поза

тим я був здоровий і взагалі забував про свою хворобу. Але до цього ще повернемось хоч частково. Я вирішив цю річ описати і книжечку своєї безнастанної боротьби з хворобою онукам залишити. Залишити її тому, щоб знали, яку вони дорогу бабусю мали і яка точно знала, що виховала свого сина здорового і до всього цікавого. Вона молилася, вугілля скидала, головою у ноги обертала. Свяченою водою поливала, ночей недосипала, до серця тулила-пригортала, завжди питала: “Скажи мені, мій любий, мій скарбе дорогий, що з тобою сталося?”. А сльози мов горох котились і капали на мою молоду голівку, яка переносила страшенний біль.

А цей біль прямо не до описання і здавався такий страшний, що всесвіт би я віддав, тільки щоб мати моя не бачила моїх конвульсій і я перестав страждати:

І хоч які страшні я муки
і жаль за матір'ю страждав,
надії в Бога я не покидав,
і сил до праці й боротьби
все більше й більше набирав,
бо знав, що хто борець – добуде своїх прав.

Батькова родина

Батькова мати називалася Домна, а батько Петро. Батькові брати, а мої стрий: Федір, Андрій, Іван і батько Степан, якого моя баба Домна, коли помер дідो Петро, вибравши найкращу курку, пішла до учителя чи директора школи і без найменших труднощів виписала на десятому році життя зі школи, отож, мій батько, закінчивши другий клас, вже був господарем.

Стрий Федір і стрий Андрій були в Канаді. Стрий Федір не повернувся додому. А стрий Андрій повернувся з епілепсією, яку дістав від потягової аварії на залізниці. Стрий Іван, залишивши дім своїй дочці Теклі купив будинок нижче нашого і був добрим сусідом. Мав гарних дітей: Теклю, Дмитра, Миколу, Максима, Марусю, Гриця і Оленку.

Стрий Андрій мав одну дочку – Параску. Час від часу він мав конвульсії, бо тоді ще, як я вже згадував, не було ліків від такої хвороби.

Батько як четверта дитина у баби Домни був асентерований до війська і служив ад'ютантом у старшини. Служив чотири роки при війську, а п'ять років був на війні. Перебував у полоні в Італії та служив у господаря, що мав осла, який дуже кусався і норовився, але батько якось давав собі з ним раду. Розповідав, як він перепливав ріку П'яву і багато-багато інших цікавих пригод. Я думав, що це тільки казочки. Але й мені довелось бути в полоні в Італії, про що ще буде мова.

Родичі моєї матері

Батько моєї матері, а мій дід, звався Микола. Баби Марії я не пам'ятаю. Діда Миколу я запам'ятав. Розказували, як зайнялись та горіли сушені коноплі на печі, а дід кинувся гасити та так попівся, що до кількох днів помер, і я запам'ятав його страшно опухлого.

У нашому селі, як на Запоріжжі, кожний мав своє прізвище.

Батькову сім'ю називали "Кручені", а матірну "Мужики". Мій старший брат дуже противився цьому, а я взагалі не брав це під

увагу, а тим більше чувся гордий, бо прочитавши десь у “Дзвіночку” чи у котромусь із журналиків про наших козаків-запорожців, і собі чувся тим козаком із Запоріжжя. А “Мужик” – це ж господар, хлібороб. І коли хтось мені так казав, то я зараз співав: “Сіяв мужик просо, жінка каже мак. Ой так чи не так, нехай буде з проса мак!”. І всі приспівували за мною якщо було їх більше, а коли тільки одна особа, то засміється, і на цьому все кінчалось. Мав я трьох вуйків: Олексу в Аргентині, Гриця і Михайла. Вуйко Олекса не повернувся додому. Вуйко Гриць грав на кларнеті, а його дружина на акордеоні і це я запам’ятав з одного чудового вечора на Івана Купала. Як вже закінчили хату маїти та крижі позав’язували полином, щоб не боліли, то вуйна Ганя сідала на призьбі і чудово вигравала на акордеоні вже при ясному місяці. Ця моя вуйна мала сина Антона, який і досі ще живе, але сама померла ще у досить молодому віці.

Вуйко Гриць оженився вдруге і за якийсь час став комуністом, а мати моя через це зреклася свого рідного брата. Я аж у старшому віці здогадався, що вуйко Гриць мусів бути в якійсь партії, бо я завважив крізь вікно якусь не знану мені особу, коли виліз на загату, щоб сісти до сонця читати. А по якомусь часі вуйко наказав злізти і питає, чи я когось бачив через вікно? Я сказав, що так, але я його не знаю. А він із затисненими зубами тихо крикнув: “І нікому не кажи! Бо я тобі рота розідру аж до вух! Ти зрозумів, що я тобі сказав?”. Я відповів: “Так! Я зрозумів”. І я в дійсності нікому ані слова не казав, бо думав, що це український партизан. А ми вже тоді у 12-13 років життя бавились у лісі партизанів. І навіть кріси з дерева самі собі виготовляли та ділились на москалів і січових стрільців чи турків і козаків та наступали і забирали у полон один одного. Цікаве дитинство було, яке залишилось у пам’яті ще й досі. Але щодо вуйка Гриця, то в дійсності він не заслужив собі на добрий спогад у громаді. Хіба у більшовиків. По смерті на його пам’ятнику було покладено московську зірку, про яку я писав, щоб зняти.

Мій вуйко Михайло

Вуйко Михайло був гарний і вродливий мужчина. Він відслужив військово-кавалерійську службу і дуже довго не міг підняти дівчини, щоб заснувати сімейне життя. Не раз і не двічі приходив до матері опівночі й нишпорив по баняхах, щоб щось з'їсти. Мати завжди йому щось залишала, бо знала, що самотній і не вміє собі зварити. Жаль їй було рідного брата.

З часом узяв собі дівчину яка мала багато поля. Думав, що приведе це поле до порядку і стане багатим господарем. Та не так воно сталось, як гадалось. Бо щоб стати добрим господарем, то треба мати й добру господиню. Мав він одного сина Євгена, який захворів і несподівано помер. У них народився другий син і вони теж назвали його Євгеном, який і досі живе й має дочку Світлану. Я подарував їй підручник англійської мови, який вона вивчає і навіть пише кількома словами до мене. Вуйко Михайло був у Німеччині. А під час війни захворів на тиф і помер.

Роздуми про батька, матір та братів

Батько Степан, с. Петра 1892 р.н., мати Олена, д. Миколи 1899 р.н., брати Петро 1921 р.н., Михайло 1925 р.н., Іван 1927 р.н., Зиновій 1929 р.н.

Я вже згадував про батька, що 4 роки служив у війську і 5 років перебув на війні в рукопашних боях на багнети та кавалерійських наїздах. Роки в шанцях впливали на характер і психологічні настрої та дисципліну військовика. І безумовно, що дуже легко можна було зауважити, що у мого батька Степана Мельничука була закорінена військова відвага, точність, рішучість, а що найголовніше – це велика справедливість і жертвовність. Одначе, як і кожного мужчину-вояка, хоча б і якої солідної й дисциплінарної якості він міг бути, все одно до “святих” зачислювати не можна, тому що таких не було, нема і не буде. Перебуваючи днями, тижнями, місяцями, а то й роками у шанцях на фронті, щоб не заспати та не датись захопити у полон, вояки грали у карти, і ту навичку й додому приносили, а мій батько Степан також з неї не міг вилізти аж по втраті сина Івана.

Ось як це сталося. Зима снігами позакурювала всі дороги. Батько не сказав де йде, залишивши матір з п'ятьма дрібними дітьми та худобою, яку необхідно доглянути, нагодувати, напоїти, почистити. То саме і з дітьми, які ще малолітні були і спали на печі. Іван, сидячи на печі, задрімав, упав на розпечену плиту і попівся між киплячими баняками, так що скоро й помер. Три доби батька не було вдома і мати не знала, де його шукати. Коли мати вийшла по воду, щоби худобу напоїти, то повернувшись з водою, застала цю біду з дитиною. Якимось чудом батько повернувся. І хоча повигравав грошей: куди лише помацав, у будь-яку кишеню, – повно грошей; купив січкарню, млинок до віяння збіжжя, віз та інші речі й давав усе мамі, – та мати на ніщо й глянути не хотіла, а плакала, ридала за сином. Від цього часу батько більше в карти не грав, хіба якогось там “голоного”, і то дуже рідко.

А ось одна пригода, про яку розказував він сам і люди. Повіз якось до міста дрова на продаж жидам, а міські батяри хотіли забрати ці дрова, та він не дав і утік від них. Тоді ці батяри, а було їх 12, засіли на нього в тій улиці, якою батько мусів виїхати з міста,

і давай нападати на нього. Але батько завжди брав із собою ліскову палицю, яку викорчував сам собі у лісі і яка мала як добрий кулак круглий корінь у вигляді великої помаранчі. І як тільки ці батяри, польські мазурі, кинулись і задержали коней, батько вхопив цю палицю, мов булаву, і залишивши коні серед дороги, мов шалений побіг під високу стіну, щоб не обскочили його довкола. І з місця котрий тільки приблизився, відразу цією гулею куди лиш ударив – з місця лежав. А тому, що батько від стіни не боявся ззаду наскоку на нього, то так спритно звивався і посувався все до переду, а котрий мазур тільки наближався, так мусів лежати. І по якимсь часі, а це не тривало більше як 30 хвилин, кожний як один одержав свою солідну порцію. І коли вже батько побачив, що вже усі обдаровані важкими подарунками, залишив високу муровану стіну і трапцем додому, бо знав, що утіканка не славна, але пожиточна. Одначе мазурі, як один, подали батька до суду. Судія побачив цих 12 чоловіків і сказав: “Що ж ти наробив, пане Мельничук? Дивися”. І справді, було досить дивно самому батькові, що кожний мазур був досить серйозно ранений. Один без носа, другий без вуха, третій без зубів, четвертий щоку має поломану, а ще інші: коліна, рамена, лікті, голови, словом, виглядали немовби з фронту поприходили до шпиталю. Батько сказав: “Пане сендзя, я мусіл сев броніць”. Більше батько нічого не сказав. І цю справу батько виграв. Я сприймав це неначе цікаву казочку, але це була дійсна правда.

Про батькові пригоди та оповідання можна б томи списати і усі були б цікавими і веселими. І от що є ще цікавим, що до 21-го року мого життя я не бачив, щоб мій батько заплакав, а коли я відїжджав до 1-ї Дивізії, то плакав, мов мала дитина за мною, неначе знав, що більше мене не побачить, а тим більше, що брат Петро вже не був дома і дуже мала надія була й на його повернення додому. І так таки сталося. А от іще один цікавий випадок. З приходом німців чомусь і якимсь чудом мого батька громада села обрала на голову. А за німців було створено у нашому селі Сороках т.зв. радгосп. Батько, повернувши вечором із села, застав мене, що я щось писав чи, може, й задачу розв’язував. А було це весною. Батько витягнув з кишені квітар і каже: “Трицю, випиши 25 кг кукурудзяної муки для нашої сусідки Гануськи, бо плакала, що не

має чим лободу заправити для дітей, і я ще зараз їй віднесу, щоб Гануська завтра рано пішла до кооперативи і вибрала, бо всі голодні”. Я це зробив, батько підписав і відніс. Бідна жінка ледь не обцілувала батька. Раненько побігла до кооперативи, щоб вибрати цю муку, а секретар Петро Саламанюк не хотів видати, і бідна Гануська з плачем прибігла до батька. Батько вхопив свою палицю і сказав: “Ходіть зі мною, а ти, Олено, позич миску муки, хай дівчата нашої сусідки зварять зупу”. Мати скоренько це зробила і Гануська відразу забрала й по дорозі вступила до хати і дала дівчатам та сказала як мають варити, а сама пішла з батьком. Прийшовши до кооперативи, батько сказав зачекати Ганусьці в іншій кімнаті, а сам пішов до канцелярії секретаря Петра Саламанюка. Цей перший розкричався, але видно, що батькова палиця допомогла і утихомирила Петра. Гануська не підступала, тільки слухала здалека і чекала, що з цього вийде? Не минуло й 15 хвилин, батько закликав Гануську, щоб забрала собі вже зважену кукурудзяну муку. Я тільки трошки почув, як батько оповідав моїй матері та назвав Петра Саламанюка “драбугою”, вимовляючи протяжно: “Драбуга один!”. Він не хоче зрозуміти, що чийсь діти голодні. А то лайдака кавалок! Батько любив і шанував худобу, а головно коні, бо сам як кавалерист чистив їх і навіть ними гендлював. Не раз купить таку нещасну, ледве на ногах тримається, а за місяць-два відгодує, відчеше, що аж хочеться дивитись, і продасть за ще так раз, як купив. Так і мене учив робити і це мені пригодилося, бо я й був при кавалерії.

І помімо того, що батько був малограмотний, старався завжди робити добрі діла. Однак не міг зрозуміти його та й іще досі не можу збагнути, чому він так із нами поступав, а саме, якщо хтось мене набив, то батько ще й поправив. Якщо я когось, а йому сказали, то також дістав. Але коли я вже старший був, то завжди казав: “Ніколи мені нікого не зачіпай і не бий, але якщо хтось тебе вдарить, що так йому дай, щоб більше не тільки тебе, а й нікого не пробував бити”. І слава Богу, я й досі остерігався від усяких неприємних задумів та бійок, пам’ятаючи оповідання матері, яка носила їсти батькові до тюрми за удар спільника млина, який крав спільне зерно, і за цей удар батько сидів шість місяців.

Моя рідна мати

Гадаю, що кожний і кожна доросла людина інакше про свою добру матір не повинна б висловитися. По-перше тому, що мати дала їй життя. А друге, що матірнього боргу за її виховання ще ніхто не сплатив і, мабуть, що й не сплатить. І дійсно, якщо б так почав рахувати її недоспані ночі, її терпіння, то дійсно, ми всі у великих боргах супроти своїх рідних батьків, а особливо рідної мами. Яке дороге слова “мама”, весь світ вживає це слово, а якщо не вживає, то розуміє.

Моя мати, як я вже згадував, походить також із Мельничуків. І ось тут при різних переписах завжди я мав проблеми. Кому я тільки не відповідав, що моя мама з Мельничуків, то з місця питали ще раз і ще раз. А якщо я холоднокровно відповідав те саме, то говорили, що я не розумію, що відповідаю, що я потребую перекладача, що дурний. А навіть були випадки, що показували пальцем до голови та крутили і казали, що я божевільний. А якщо я мав уже того досить, тоді серйозно пояснював і йшов геть. Тоді вони перепрошували. Але я мушу щиро тут ствердити оцю народну мудрість, а саме: “Жінка-мати три кути у хаті міцно тримає, а чоловік один, і той ся зісуває”. І це є дійсний і незаперечний факт. А до більшого і кращого зрозуміння, то я додав би, що не тільки в хаті, а у цілій господарці. Моя мама, крім того, що була добра господиня, дійсно добра і виrozumіла мати, вмiла ще й вистави у драмгуртках грати, вмiла гафтувати, вишивати, була й кравчиня непогана. Мені і майже на півсела шила кабати, убрання, кальсони, – аж до 16-ти років шила мені спідне білля. І не тільки мені, а усім нам, рідним. Ночами зимовими пряла, а літом білила і сорочки шила й вишивала, як і всі інші, вдосвіта вставала, все приготувляла в поле, в школу виправляла, сама недоїдала, а нам догоджала. Щоб росли ми здоровенькі на потіху батька й неньки. Молитву завжди проводила і щойно тоді ми снідали. Перед сном також молитва. А поклавши спати, пісеньку співала:

Ой, спи, дитя, колишу тя,
А, як заснеш, я лишу тя,
Сама піду на роботу,
Тай не прийду, аж в суботу.

Або:

Нини, нини, гроші в скрини,
А для кого – для дитини,
Для котрої – для малої,
Та й для ухагої.

І багато, багато інших чудових колискових знала. Одним словом, це дійсний Ангел Хоронитель, бо чи то удень, чи вночі, а все була в помочі. І як сьогодні пам'ятаю, що навіть коли щось сильно боліло, а притулився до мами, і неначе все хтось відняв і я смачно засинав, а переспавши, біль перестав мучити, й мати раділа, бачачи нас веселими.

І сьогодні, на схилі літ, пригадую слова нашого пророка Тараса Григоровича Шевченка:

Дивуюсь дивом, і печаль
Охватить душу; стане жаль
Мені її, і зажурюся
І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї матері святої,
Що в мир наш Бога принесла.

І дійсно, нема де правди діти, а перша поміч та будь-яка хоча б і найменша охорона, то була найкраща і найпевніша у мами і від мами, від якої, здавалося, з місця все улегшувало, усякі хоча б і найстрашніші болі. Одним словом, доброї матері ніхто не може заступити і не заступить. Тому-то свою рідну матір я постановив повік не забувати і молитись за неї. А друга рідна мати – це Україна, за яку у найтяжчу хвилину, – за неї Господа молюсь, бо це друга найбільша страдниця, про яку я, і всі ми, українці, повинні пам'ятати, молитись і для неї працювати.

І якраз ось тут хочу повторити слова Івана Франка, який писав: “Для матері України варта працювати, працювати і в праці сконатъ”. І якщо б хоч 75% нашого народу зрозуміли слова Івана Франка і так віддано працювали, як він, то Україна жила б у великому щасті й добробуті.

Про мою рідну матір-страдницю можна б багато написати, бо нема де правди діти, мати на це заслужила. Та й не тільки моя рідна, а й кожна добра мати цього заслуговує.

Загибель старшого брата Петра

Брат Петро був першою дитиною у моїх родичів. Мав гарне світло-русяве волосся, був середнього росту. Закінчив чотири класи народної школи в с. Сороках і відтак помагав батькові на господарці. Але з часом якось довідався, що у сусідньому селі Ліщинцях є дуже добрий столяр, і пішов учитися столярки. Згодом почав робити гарні меблі. Навіть для родичів зробив дві шафи, досить гарні. А крім того, цей столяр, що вчив брата, був культурною людиною, то й Петро ставав чимраз свідоміший, і родичі були дуже вдоволені. Ми не раз говорили, що Петрусь буде дійсно гарний і добрий столяр. І хоча до Ліщинців не було далеко, то Петро часом і ночував у майстра, щоб раненько братись до праці, а було її досить. Але коли фронт зближався, німці почали відступати, а другі почали Петра підмовляти, щоби писався до поліції, бо треба до рук зброю брати. Петро послухав, тоді такий час підходящий був, що було потрібно і німцям, і нам. Не знаю точно де найперше його школили, але знаю, що був у Бучачі. Відтак у Зеленому Усті, а відтак ще десь, й опинився у Львові. Зі Львова приїздив на відпустку та привозив зброю нашим хлопцям, що були в ОУН. І не тільки зброю, а й уніформу залишав та взуття, а з дому їхав у подібнім стареньким, щоби там знову виміняти. З часом якимось чином Петро, та й не тільки Петро, а багато більше таких були при так званій ШТЦ-поліції, пильнували "ТАНКШТЕЛЄ" з бензиною на станціях і всякі інші речі військового характеру. І ось одного разу усі мали перейти із зброєю до УПА. І десь недалеко за Львовом був великий бій. Брат, видно, був тяжко поранений, бо написав: "Приїжджайте, я вмираю". Я вже був виїхав до 1-ї Дивізії УНА. Батько ховався у лісі. Мати пішла до Ріпинців до моєї подруги Ганни Римар, яка прибігла і попросила навідатись, бо мама вмирають. Мати була там три дні, а сестра Маруся ще малолітня, тому до Петра ніхто не поїхав і досі нам не відомо, де він і що з ним. Я постановив поїхати в Україну і точно про це дізнатись, бо у 1993 році було мало часу. Я мусів бути на першому Конгресі ОУН у Києві. Вперше я побачив наш Золотоверхий.

І ось тут, як живий свідок, хочу ствердити, що я, як колишній член “Лугу”, юнацької Січі, читальні “Просвіти” і під кінець член юнацтва ОУН та маючи три спроби з покійним другом Дмитром Василюком дістатись через сильно загрожені терени до УПА за досвідченою порадою, – ми записались до 1Д УНА. А зараз чую я, і то не раз, що дивізійники не йшли до Дивізії, щоб зброю взяти в руки, а щоб колаборувати з німцями. Яка невирозумлість. А хіба ж можна забути німоті, яка так жорстоко знущалась над невинними матерями, дівчатами і взагалі над нашим народом, не говорячи вже про членів ОУН, УПА, яких розстрілювали? І я це на власні очі мав нагоду бачити, і якщо б не Ганя Римар, то її односельчан, а було їх три хлопці, які спали на сіні, німак уже хотів усіх трьох постріляти. Ми обоє пізнали їх і відразу обняли й сказали, що це наші хлопці, і німака залишив. Німак набрав сіна коням і всього, чого треба, й ми поїхали назад до Сорок, а німці у нашім домі стояли. А тому, що фронт зближався, то вже уночі виїхали далі на захід. І при цій нагоді я також зрозумів, що тільки зброя волю родить. І тому-то ми пішли, щоб хапнути її в руки, а брати з-над Дніпра колаборантами нас називали, та ще й досі так називають, хоча, може, й не всі. Отак-то і мій брат Петро віддав життя, та ще й не знати, де саме?

З великою вдячністю мушу вклонитись моему проводові села Сороки, що не забули пом'янути брата Петра на спільній пам'ятній плиті, яку збудували на Сороцькому цвинтарі, який я мав нагоду відвідати в 1993 році. Слава нашим Сорокам! Слава усім ініціаторам цього доброго діла! Слава і моїй сестрі Марусі, яка запитала нас із славної пам'яті Дмитром Василюком, чи Петро Степанович Мельничук заслуговує на те? Ми з покійним Василюком одностайно відповіли, що дійсно, заслуговує. І усі, які там поміщені, заслужили на те.

Я хочу бути оптимістом і сподіваюся, що наше село з бігом часу стане містечком, якщо тільки буде згода і любов. А про це я молюся і прошу всіх молитися до Всевишнього Господа нашого Ісуса Христа, бо Ісус сказав: “Просіть, і дасться вам. Стукайте, і відчинять вам”. Але нам треба не забувати, що Господь Бог дав нам розум і здоров'я до праці. Тому Бога просім і взиваймо, але розуму і рук прикладаймо, тоді напевно буде у нас і у наших дітей та

онуків справжній добробут. Я пишу це із власного переконання, бо знаю: де є згода, там сильна будова і далі буде, а незгода руйнує. І то руйнує вона: найсильнішого, наймудрішого і найбагатшого. А також усім нам треба запам'ятати: вашої дружини здоров'я є ваше здоров'я. Ваше здоров'я є вашої дружини здоров'я. Те ж саме у цілій родині, громаді чи й державі. Тому на це якнайбільше треба нам усім уважати і вміло запобігати, бо у здоровому тілі здорова душа і радість та добробут. Господь Бог нагородив нас усіма своїми ласками, тільки наберім щирої охоти ці дари прийняти у своїй хаті, бо у своїй хаті – правда, і сила, і воля. Нам треба вміло, по Божій справедливості зберігати, і тоді напевно станемо мирянами, а не жебраками, і рук своїх за своїм хлібом перед ворогом-сусідом простягати. Гадаю, що час найвищий прийшов, бути собою і навчитися шанувати один одного і вміти прощати один одному. Учитись від інших, але свій власний розум мати і ним користуватись. Чому я ці слова пишу? А тому, що мій брат Петро ще у молодшому віці любив слухати інших своїх друзів і робити те, що друзі йому пропонували. Петро, не обдумавши справи, робив інше, а опісля каюся, а то й покутував.

Про брата Михайла

На два роки молодший від мене брат Михайло Мельничук був сильної будови хлопець і вже переганяв мене своїм ростом. Блондин, завжди розважний і стриманий. Сильно любив різні види спорту, іноді сам собі придумував і виконував. Що це означало? А мабуть, те, що у старшому віці був би якимсь винахідником якщо не спорту, то будь-чого іншого. Крім того, дуже спокійний і так себе поводив у родині, неначе його й не було. Приглядаючись цій поведінці, мати раділа з цього. Про брата Михайла, напевне, рідна мати значно більше б щось оповіла, бо ж мати від самого дня народження дитини її доглядає. Михайло любив бавитись і то не тільки з дітьми, а й сам на самоті. І так бавився і бігав, що зіпрівався до ниточки, як у нас говорили, а опісля біг до бочки із зимною водою, яка завжди стояла від опівночі, щоб було чим гасити в разі пожежі. Мочив голову аж по брови, у воді охолоджуючись. Мати не раз чула, що хтось перебіг

попри хату, і знову тихо ставало, й даліше продовжувала свою працю – шити на машині чи вишивати. Михайло ж дістав запалення і помер. Це був страшний удар для матері і для усіх нас.

Пекельна смерть Іванка

Про брата Івана не можу багато путнього сказати. Одне важне, що я запам'ятав, це те, що Іван один вдався у мою рідну матір. Личко біленьке, волосся чорне, сам стрункий, звинний і завжди веселий. Одним словом, мов ангел. Пригадую, що навіть мати все кликала його: “Ходи до мене, ти мое янголятко”. І ми всі думали, що мати його найбільше любить. А це, може, й тому, що усі ми були русяві, тільки Іван один чорнявий. Як я вже згадував, Іван сидів на печі, грів ноги над плитою, задрімав і впав на розпечену плиту між киплячі горшки й так сильно попикся, що вже не можна було врятувати. Зрештою, може, ще б і вдалося, якщо б так відразу до лікаря чи шпиталю. А це село і ніч. Телефону ніхто тоді ще не мав і лікарів не було, крім звичайних людей, які чим уміли, тим помагали. А тим більше, що поки тоді мати принесла воду і напоїла худобу, бо батька не було і мати не знала, де він дівся, – мати, заставши велику біду у хаті, мабуть, наробила руху між сусідами і аж на другий день батько з'явився у хаті і застав великий розпач і ридання. Батько понавигравав грошей, січкарю, млинок для віяння збіжжя та інші речі. Гроші давав мамі, але мама навіть і не глянула, а ридала над мертвим улюбленим сином Іваном. Батько хоч не хотів і не бажав собі й нікому зла зробити, але побачив, що зло зробив, бо що з грошей, коли програв сина. Відтоді батько більше в карти не грав, хіба, як я вже згадував, лише для розради, якогось там “голого” чи інше, тільки не в гроші. Ще одне я собі пригадую, що батько грав у якусь лотерею до спілки з іще одним друзякою, знаним з війська, і то довгий час вони не грали. І врешті-решт батько і те постановив покинути. І тільки як покинув, то щось за два чи три місяці цей друг виграв. Цей друзяка дав батькові щось кілька польських злотих, але це крапля в морі. Мати ніколи не вірила у жодні ігри чи виграші, бо завжди говорила: якщо це легенько прийшло,

так легенько і піде. А батькові все пригадувала: не лакомся, Грицю, на дурницю, бо вона боком вилізе. Оце я й досі не забув і цього додержуюся.

Я знаю, що праця єдина з недолі нас вирве. І цього я пильную, бо знаю, що світ – наука, а біда – великий професор. І як собі постелиш, так і спатимеш.

І брат Зиновій

Про Зиновія не можу взагалі багато сказати. Знаю, що був блондин і також дуже гарний хлопець. І, як звичайно усі діти, хворів на кір. Через цю хворобу Зенко і помер. Бідна мати свої бідні очі і сльози виплакала за тими своїми трьома любими синами. Коли я дивився і слухав цей плач матері, то мені ставало страшенно жаль дорогої матері-страдниці і зараз біг до неї й собі плакав. Тоді мати брала мене в обійми, цілувала і скоренько фартушком очі втирала й казала: “Цить, мій дорогенький, дивись, я вже не плачу”. Я відкривав широко очі і придивлявся, чи це дійсно правда. Тоді мати і мені утирала сльози й просила йти бавитись, бо вона вже не плаче. Я ще раз упевнявся, чи це правда, і аж тоді йшов та приглядався, чи, часом, знову не почне плакати. І що я зауважував не раз, що моя мати не раз і не двічі ховалась від мене, щоб собі поплакати, бо не раз у дійсності було чого плакати бідним матерям за часів жebraцької Польщі, яка висмоктувала останні краплі крові з бідних наших селян на своїй рідній землі. Ми неначе останні наймити були, та ще й знущались і останню верету з постелі за податки забирали.

Я не можу не згадати ще тому, що я малим співчував горю своєї матері. І це якось само складалось. Тому мати давала мені роботу біля моїх молодших братів Михайла, Івана та Зенка. Я завжди їх годував, колисав, навіть переповивав, коли матері не було. Ну і всякі колискові умів співати їм, щоб швидше заснули. А недопите молоко не раз сам випивав, а було й так, що раз братові, а раз собі. Увечері, як і раненько до сніданку, ми з матір'ю вклякали перед іконами і повторювали молитви, і так аж доки стали старші. Нам проводили “Символ Віри”, “Десять заповідей Божих” і всі інші. Інакше не можна було сідати до сніданку. По вечері не можна було

йти спати, доки не помолився. А було й так, що й сплячого збудили, щоб помолився, і наказували, щоб більше не лягати спати без молитви. До церкви йшли щонеділі.

І тут я хотів би згадати про мораль. Вона дійсно була на дуже високому рівні, а значить, і пошана до старших. “Слава Ісусу Христу” – це щоденне привітання. Іншого ми не чули, хіба у місті до жидів чи, радше, жиди нас так здоровили: “Добрий день”, “Добрий вечір”, “Добраніч”. На полях, городах то вже бажали: “Дай Боже щастя”. А відповідали: “Дякуємо, дай Боже і вам!”. Безперечно, що й досі так здоровлять і бажують, хоч, може, і не всюди.

Моя єдина сестричка Маруся

Маруся була на десять років молодша від мене, то, безумовно, я і її колисав, і годував, і повивав, і забавляв. А тому, що Маруся була одначка, та ще й остання дитина в родині, ми всі її дуже любили і виховували, як тільки могли. Вона одна залишилася при родичах, яких доглядала і яких поховала, й могилу зберегла та доглядає ще й досі. За це я їй дуже вдячний. Брат Петро також її дуже любив, а навіть і гордий був, що має таку гарну сестричку. Одного разу спеціально взяв нас до Бучача і зробив знімок у жида Немонта, який непогано знімав. (Цей Немонт видав Степана Свердлика за синьо-жовту стяжку НКВД, яке Степана арештувало і настрашило, що розлучить його з жінкою, якщо не видасть усіх підпільників ОУН. Степан виспівав як канарок і навіть свого рідного брата Дмитра, який був найкращий кравець на ціле село і наймудріший член ОУН. Так то Бучацька жидова нам помагала і ще й досі мститься та називає нас антисемітами, а себе і своєї плюгавої роботи не бачить).

Несподівана зустріч

Одного чудового ранку, та ще й після дощу мати каже: “Грицьку, ти бачиш, який чудовий день?”. День був дійсно прекрасним. На небозводі ні хмариночки. Тільки жайворонки у повітрі крильцями тріпоче та чудові мелодії виспівує. А солов’ї – то аж тяжко оповісти про їхні чудові мелодії. “А що, мамо?” “Може б ти пішов зі мною просо попологи, бо напевно бур’ян вже вище нас”. “Чому ні?” “Візьмемо торбину й відразу бур’яну назбираємо для корови”. Взяти, що треба, і в долину межею попри Гнатову Соснину та через чудовий потічок межею Рафаловою через подвір’я старої Миколихи та попри Гулея – і вже на нашому полі. Мати відразу кращий і чистіший бур’ян казала напихати у мішок. Коли зближався обід, мати й каже: “Я піду додому, здою корову і зварю обід, а ти докінчиш та прийдеш і будемо обідати. Добре, мамо. Я продовжував полоти просо, а думки мої, мов на екрані фільму снувались: про моє навчання у школі, в Бучачі, Торговельній школі у Чорткові.

Я докінчив полоти та, піднявшись, глянув на сонячну тінь, яка вже була не більша як на один і півкроку, й подумав: якраз зближається обід. Поскидав бур’ян попід межу, помив у калюжі руки, кинув погляд на дорогу й побачив директора школи Михайла Гуляка. Я привітався до нього нашим християнським привітом – Слава Ісусу Христу! Він відповів і запитав: “Ти куди пропав? Що ж ти далі думаєш робити?”. “Помагатиму батькові і мамі при господарстві, бо що ж я можу більше?” “О, то шкода, бо ти забудеш все, що навчився”, – сказав з притиском директор. “Та я знаю, пане директоре, але що ж я зроблю? Батько не має грошей, щоб оплатити Вищу торговельну у Станиславові. Нема грошей”. “Ну нічого. Ти не переживай”. Побачивши мою зміну обличчя, яка ледь не вибухнула плачем, він скоренько поклав руку на моє рамено й сказав: “Скажи батькові, коли йтиме з читальні, чи звідки б не йшов, хай зайде до мене. А тепер йди на обід”. Директор пішов у своєму напрямі, себто до школи, стромивши одну руку за вилогу блузи, а другу до кишені. Таким його запам’ятав.

Відійшовши добрих тридцять кроків, я звернув на межу свого стрія Андрія й зауважив, що директор оглянувся. Він, мабуть,

хотів впевнитися чи я йду додому, а може, хотів ніби пригадати мені: не забути сказати татові. Я відразу подумав, щоб не забути. Але йдучи ще й таке думав: звідкіля директор міг би у саме полудне йти? Від Москалюка? Це не та дорога. Від Роговського, можливо? А може, від Гаврила Василика, він же ж вийт? У таких роздумах я незчувся, як опинився перед своїми воротами. Плянув я на свою мізерну хату і подумав: який би я був щасливий, якби мені вдалось закінчити мою Торговельну школу. Але хіба це може статися? Звідкіля грошей батько візьме? А може, директор Гуляк порадить йому продати корову? Ні! Це неможливо! А може, коня? Ніяк ні! Бо чим же орати, сіяти? А може, директор схоче позичити татові грошей? О, то вже таки ніяк ні! І раптом я хапнувся двома руками за свої ворота, підняв погляд до неба і півголосом шепнув: “Боже! Хай діється Твоя воля! Я йду до своєї матері, вона є моя поміч і порада. Вона мій Ангел Хоронитель”. Батька не було. Матері розказав у чім справа і питаю: “Про що він може з татом говорити?” “Та я можу догадуватись, що про тебе і науку”. “А гроші хто буде платити?” – запитав я. “Почекай, – мовила мати. – Може, пан директор мав на гадці якісь курси, або й роботу?” Ми вирішили чекати на батька. Незабаром тато увійшов до хати. Мати все розказала. Він вислухав уважно і задоволено сказав, що постарается бути з ним. Десь на третій вечір батько каже: “Микола Гуляк послав мене до директора Центросоюзу п. Федора Василика. Я пішов і застав його вдома. Василик радо вислухав пропозицію Гуляка й погодився прийняти сина на посаду практиканта. Треба буде представити твою шкільну виказку з Державної торговельної школи в Бучачі з українською мовою навчання. Я так і зробив. Відніс до пана директора Федора Василика. Василик переглянув і сказав: “Я бачу, що все добре, чекай, ми покличемо тебе відповідним листом”.

Покликання до праці у Центросоюзі в Бучачі

Одержавши листа прибути на працю у Центросоюзі м. Бучач, я зніяковів і неначе завагався, бо не знав, яку саме працю буду виконувати. Мати втішилась із цієї радості, поцілувала мене в чоло. Я зауважив, що з цієї радості мати втерла сльози своїм фартушком й, ані слова не сказавши, продовжувала свою роботу коло кухні. Тут і батько увійшов до хати та поклав свою палицю у кут. А мати відразу глянула на нього й зрозуміла, що є щось нового і радісного. Батько усміхнувся і глянув весело на мене. А мати відразу: “Та ми знаємо, але не докладно”. А це була середа. В четвер в Бучачі завжди відбувався ярмарок. Ото ж батько й каже: “Я по дорозі повернув до Федора Василика. Директор, відповівши “добрий вечір”, відразу сказав: “Добре, що ви прийшли. Завтра на ярмарок їдете. То візьміть і свого сина Грицю із собою. Ото ж завтра, Грицю, поїдеш зі мною до Бучача і ми там побачимо пана директора Федора Василика у товаровім магазині. Зберися гарно у нове убрання і то все”. Так сказав пан директор. Я хоч запланував був піти до читальні “Просвіти” між хлопці та дівчата, та заки ми повечеряли, погугорили, вже не було й часу бігти, бо завтра о годині 6-й треба гнати пасти корову, як завжди. Годині о 8-й пригнав з паші худобу, скоренько пообідав та зібрався, як батько сказав, сів на віз і ми заїхали в Бучач до Центросоюзового магазину на годину 8.30 рано, де й застали директора Ф. Василика, який вже на нас чекав, розповідаючи про щось веселе шефові магазину Миколі Бартковому. Батько привітався з директором, який подав йому руку, а я сказав голосно: “Слава Ісусу Христу!”.

Директор, як звичайно, скоренько відповів та сказав: “Зараз підеш зі мною, Грицю”. Я став собі оподалік. Директор і батько щось говорили та споглядали час від часу на мене, але так, що я не міг відгадати, про що саме йшла мова? І правда десь за кілька хвилин директор глипнув на мене і сказав: “То підемо, Грицю”. Ми вийшли надвір і, може, за яких сто – сто сорок метрів завів мене до так званого кореспонденційного відділу. Тут представив мене головній секретарці, якої ім'я і прізвища не пригадую, та попросив її взяти мене під свою опіку. Секретарка подякувала і сказала: “Дуже добре, все буде в порядку, – і попросила підійти до столика, на якому стояла друкарська машинка, й про-

довжила: “Це буде ваша машинка і столик, пане Грицю, вповні до вашої розпорядимості. Прошу роздягнутись”, – і показала на вішак. Я скинув плащ і повісив на вказаний вішак. Директор Центросоюзу подав мені руку і казав: “Бажаю тобі всього найкращого і слухайся цієї пані, то все буде в порядку і всі будуть задоволені, й ти також. До побачення!”.

“Ви вмієте писати?” – запитала пані секретарка. “Та я вчився, але не на машинці”. “Що? – здивовано і з протягом запитала головна секретарка Центросоюзу. – Як то? А на чім же ви училися?” “На папері, на яким були нарисовані букви”. “І то все?” – ще більш здивованим голосом запитала. “Так, прошу пані, і то все”. “То ви не знаєте, як папір класти та друкувати?” “Один чи два рази за два роки закладав, і то рік тому”. “Ну так сідайте, я вам покажу і будете знати”. Ця секретарка була дійсно найкращою на цілий Бучач в Українським Центросоюзі. Сама щуплого роду, смаглява на лиці, середнього росту. Нервова. А курила цигарку за цигаркою. А як друкувала, то машинка аж підскакувала на столі, а черенки відбивали друк, мов зі скорострілу хто стріляв. Я відразу подумав: о-го, я такого ніколи не втну! Але не було ради, я сидів і одним пальцем правої руки почав притискати букви, шукаючи їх довго на клавішах машинки. Це дуже дратувало мою учительку. Але вона не могла нічого зробити. Коли зауважила, що я уживаю тільки один палець, підступила до мене і показала мені, як я повинен друкувати. Але, це так скоро, що я й не зауважив. Секретарка відразу пішла крутити цигарку. А курила все, що попало. Мені було навіть досить дивно, бо в загальному я майже не бачив до того часу, щоб жінки курили. Одним словом, я чомусь із самого першого ранку практики не чувся свобідним і не тягнуло мене до цієї праці, а тим більше сидячої. Дуже можливо, якщо б я мав машинку приватно, щоб можна було повправлятися поза годинами праці, щоб не нервувати вчительки, яка не зносила того так повільного шукання букв, то, може, я б і робив якийсь хоч мізерний поступ, але машинки з собою не можна було брати, а своєї купити не було за що, і це відбирало мені охоту до цієї праці. Крім тієї головної секретарки, були там ще й інші працівники, які бачили, що у такий спосіб я не осягну нічого. Але мені ніхто нічого не говорив, то і я нічого не казав. Вони що зробили: залишили мене самого і думали, що я візьму себе в руки і врешті-решт таки зроблю якийсь прогрес або скажу, що це не є моя робота. А правду кажучи, я був дуже чуйний на все і не хотів найменшої кривди комусь зробити чи

щось попсувати. А тим часом знеохота зростала. Дні ставали дуже довгі. Довгі і нудні. А тим більше, що не давали мені нічого робити і мене це ще більше знеохочувало, бо я любив щось діяти, щоб якусь користь приносити і собі і людям. Усі це запримітили, що я не є задоволений і не хочу псувати паперу, й видно, що якось донеслося до директора. І одного ранку завітав до мене сам директор п. Федір Василик. Привітався і каже: “Ти, Грицю, бачу не є задоволений із цієї праці?”. А я того чекав і кажу: “Правду кажучи, пане директоре, то ви вгадали. Бо, по-перше, я мусів би мати машинку в хаті, щоб поза годинами могли повправлятися, а змоги такої не маю. А по-друге, правду кажучи, я сидячої праці не люблю”. “І ти це дійсно правду говориш?” – запитав директор. “Пане директоре, чи я можу сказати щирю правду?” “Так, прошу. Тут, як бачиш, нікого немає, а твоя вчителька вільна сьогодні”. Я все розказав і навів приклади, що й машинки не маю, щоб повправлятися, а що найголовніше, я сидячої праці не зношу. “Ну, якщо так, то будь готовий на зміну праці і я тебе повідомлю. Але ти добре подумай, бо я для тебе роботу маю, якщо ти хочеш змінити?” “Пане директоре, я будь-коли готовий на зміну”. “Ну, коли так, то я обговорю і дам тобі знати”.

Я з радості сів перший раз вигідно за машинку і почав писати, й правду кажучи, не найгірше писав, але щоб так писати, як писала моя вчителька, то хіба ще за 4-5 років і то, може? А може, і ніколи. Не минуло більше як чотири дні, приходить пан директор близько години десятої ранку і повним голосом здоровить усіх, і всі в один голос відповіли йому, і я також. А він, звернувшись до мене, сказав: “Я забираю вашого пана Гриця на іншу важну працю, а на його місце будемо шукати когось іншого. Прошу збиратись”, – і пішов до інших канцелярій залагодити справи. Учителька моя перша прийшла й побажала мені всього найкращого та запитала, чи я знаю, на яку роботу я йду. Я в дійсності не знав куди. Вона шепнула мені на вухо, що до товарного магазину. “Але якщо б вас давали деінде, то ви кажіть, що хочете тільки туди. Там добре і вам там буде найкраще”. Я значно пізніше переконався, що секретарка мені зла не бажала. Вона збагнула, що зі своїм характером і солідарністю я заслуговую на добру роботу. Вона була справжнім педагогом і зауважила та пізнала мою справедливість і щирість.

Практикант товарного магазину в Бучачі

Не багато, тільки 120 сільських кооператив забезпечувались товаром, включно з нашими Сороками, з цього магазину. І німці з цього також немало користали, бо це все було по державній ціні. А крім всякої городини, тут можна було купити все, що тільки було потрібне до ужитку в господарстві, включно з залізними обручами на колеса до воза тощо.

Прийшли ми з директором Федором Василюком до магазину. Він представив мене шефові магазину Миколі Бартківу та попросив познайомити мене з усіма службовцями, які обслуговували цей магазин. І правда, кожний, як і сам шеф, подали мені руку з щирістю та дійсно великою приємністю. Показали мені, де я можу повісити свій плащ, ну і як звичайно, придивлялись та помагати, що буде потрібно, про що вони з часом розкажуть та покажуть. Один із обслуги, що звався Ромком, попросив іти з ним, щоб показати мені усі місця, де кожний товар лежить. Словом, я відразу вподобав собі цю працю й атмосферу та товариське ставлення до мене. По трьох тижнях несподівано прийшов до цієї праці також Степан Василюк, Гаврила вїтца син. Він не тільки мені, а й іншим друзям не сподобався, а це тому, що завжди держав руку над речами, щоб щось вкрати, і це псувало йому честь, і мою як односельця. А тим більше, що цього можна було не робити, бо мав право купити собі досить дешево по державній ціні, як кожний працівник Центросоюзу. Шеф Микола Бартків не раз це бачив і просив мене, щоб йому сказати, бо негарно так робити. Я казав Степану, але це не помагало. Я мушу щиро признатись, що як шеф, так усі мали до мене довір'я і навіть шеф М. Бартків посилав мене з одним справником на ім'я Дусько (мабуть, Дионізій), а другого не пригадую, по товари до Львова і Кракова. Дусько походив із Бучача. І ось при цій нагоді я відвідав свого брата Петра, який у цей час був при так званій шуцполіції у Львові. Тут я мав перший раз нагоду побачити оперу під назвою "Циганський барон". Сцена оберталася, а коні, запряжені у каретах, бігли вільним трапом. Спів чудовий. Я перший раз щось таке побачив і сильно

полюбив цей пречудовий спів. Я рівно ж відвідав з братом нашу вчительку Маню Носковську, яка жалілася на нашу українську поліцію, що без найменшої потреби спиняла і контролювала, перевертаючи у течці чи торбі все догори коренем. Я червонів зі стиду і споглядав на брата, який признавав рацію, що так не повинно бути, але це не є його вина. І тут у Львові брат, переходячи до УПА, у бою з вермахтом був тяжко ранений і написав: “Приїжджайте, бо вмираю”. Але я вже був у 1-ій Дивізії УНА, а батько переховувався у лісі. Мати була щось три дні у Ріпинцях чи Помірцях. Сестра Маруся ще малолітня і по трьох днях, коли прочитала листа, мати не змогла поїхати до Львова, і так аж до сьогодні нічого не знаю про рідного брата Петра. Пробивав шукати у 1995 р. через поштову скриньку у Києві, але ніхто не відізвався. Просив Домінюка Івана Михайловича, викладача фізики й математики у Львові, і поки нічого з того. Хотілось би хоч знати, де похований.

Одним словом, це велика історія і страшне пережиття, про яке б можна величезні томи книг писати, як то наші сусіди гнобили і шматували нашу батьківщину Україну. І не дарма один англієць, який читав багато книжок про Україну, сказав: “Україна, це є найкращий кусок медяника з родзинками та з різними овочевими присмаками, якого усі країни хотіли б хоч кусок з’їсти”. Кожний сусід старається посіяти якнайбільшу незгоду між українцями та при тій нагоді забрати хоч частинку української території. І цього факту ніде не заховаєш, бо так воно і є. У мене завжди залишалося питання, а чия це вина?

Відступ німців

Але щоб не забагато відійти від теми, то про сестру Марусю згадаю дещо згодом, а зараз ще хоч коротко повернімось до Бучача і товарового магазину при Центросоюзі.

У товаровім магазині Центросоюзу мене усі вже добре знали і довіряли, навіть сам шеф магазину п. Микола Бартків. Одного дня весною, а це, якщо не помиляюсь, десь у половині травня, німота почала ховатись, а то й тікати на захід. Терени були сильно забиті і чим день все гіршало. Кожний із працівників добре бачив, чим це все пахне, але всі ще приходили до праці і вдавали, наче абсолютно нічого не діялось і не ставалось. Аж тут одного ранку поприходили, і то не всі. Щось собі погугорили, пожартували, обслужили ще щось дві кооперативи із ближчих сіл і добре пам'ятаю, що ще не ціла година перед обідом – десь то все пощезало, тільки залишився я і шеф магазину п. Микола Бартків, який стояв посередині магазину. Він запхав руку до кишені, витягнув велику жменю ключів і сказав: “Грицю, на, маєш, тримай!”. І кинув мені за лядою стоячи й додав: “Роби, що знаєш, бо я пішов”. І вийшовши на хідник, попрямував прямо додому. Я глипнув на годинник – це була 11.45 ранку. Почекав ще тих 15 хвилин і замкнув та й собі пішов пообідати. Вулиці міста були так забиті, що й годі було перейти на другий бік. Я, зрозумівши, у чому річ, відразу кинувсь на базар, щоб будь-ким переказати, аби приїхали хоч 3-4 вози та забрали цукру, товару і всього, що потрібно для УПА. Не можу вже пригадати ким я переказав до Івана Холода (Лилика) – станичного, якого дочекався аж на другий день, і то сполудня, два чи три вози. Але ще цього самого часу була одна кооператива, яку я обслужив, і то тільки з тильних дверей. А тому, що поляки мешкали довкола на горі і бачили, що діється, то почали зголошувати німцям, щоб йшли брати шнапс і цукор. І як тільки ця кооператива виїхала, в браму зайшов німець. Я хотів ролету скоро зісунути, а він крикнув: “Гальт!”. Я вдав, що нібито не бачив його, а він уже біля мене і наказав відчиняти. Я відчинив. Німака набрав повний хлібак цукру, три літри горілки в кишені, а одну в руку і з погрозою сказав, щоб не замикати, бо застрелить, і вийшов. І як тільки вийшов за браму відразу троє з'явилися і закричали: “Гальт!”. І вже один відбезпечив скоростріла. Одна

секунда і я міг бути вбитий, якщо б тільки був кинувсь зачиняти ролету. Ці назвали мене всяко, як їм тільки на плило на язик. Я вдавав, що не розумію, і не обзивався. Найперше цілий ящик горілки взяли і цукру, скільки влізло у хлібаки та кишені. Я тепер уже точно зауважив, що це поляки з другого поверху справляли їх до магазину по шнапс. Уже смеркало. Німаки вийшли, але я ще не замикав, бо зауважив, що поляк мене обсервовує, то вирішив почекати, що далі буде, бо це не був собі жарт, – із розлюченими собаками.

Почекавши не більше 2-3-ох хвилин, поляк зник, я тихенько ролету засунув, замкнув і сам вийшов переднім ходом. Дорогою було ще більш небезпечно, але я скоро поміж люди пішов на свою квартиру. Тут я нікому нічого не згадував, бо й не було кому, і я вже складав план, як завтра бути, якщо прийдуть вози? Але вирішив так само обслужити кожну кооперативу. Іншої ради чи виходу не було. Другого дня я не спішив відчиняти, а найскоріше обійшов довкола магазину, чи не чекає яка кооператива, і тоді я тільки здалека наглядав, і то в більшості із задньої сторони, бо знав, що спереду ніхто не заїде, тому що дорога була дуже забита усякими возами, гарматами, військовими, танками та моторами. Всередині магазин я не відважувався відчиняти, пам'ятаючи вчорашнє. Так я походив довкола заглядаючи за Іваном Холодом або будь-ким довідатись, чи хтось приїде з Сорок до години 12-ї, але не було нікого. Я пішов на обід, не відчиняючи магазину взагалі. Повернувся о 1-й і знову обійшов непомітно довкола та з тильного боку й нікого не зауважив. Дороги дальше забиті. Але пішоходів військових у цей час майже не було, я швидко відімкнув колодку і тільки ролету вхопив догори, як біля мене з'явився Іван Холод. Я аж настрашився, але був радий та шарпнув його до середини й ролету скоренько засунув і замкнув. Я запитав, скільки він має возів. “Два”. “То ходи зі мною”. Ми зійшли сходами в пивниці. Я показав йому, де горілка і цукор та інші речі й сказав: “Я відчиняю ролету, а ти вже цофай задом і ладууй, скільки влізе. А скільки завтра буде возів?” “Мало би бути три”, – відповів Холод. Хто ці люди були і чиї коні та вози, я не знав і досі не знаю. Ми скоро наладували, понакривали й відразу і другий віз заїхав. Заладували й другий і вже наприкали, як раптом я зауважив у польській камениці особу, яка заглядала, що тут робиться. Я відразу сказав,

щоб якнайскоріше вириватись, бо ця ляшня голосить військовим німакам. І правда, через кілька хвилин хлопці щезли. Я не встиг одягнути блюзу і вже хапнув за ролету, як два німаки зарепетували, націливши автомати на мене. І якщо б блиснула думка таки засунути, я вже був би не жив. Я їй справді настрашився і залишив ролету, а німак у саперках копнув ролету так сильно, що ролета аж пристала вгорі, закричав на мене, назвавши “Швайне райн!”. І відразу – де шнапс? Я показав.

Зразу нічогосінько не рухали. Кожний кутик оглянули і цілий час зиркали на вхід відкритої ролети. Тоді один вийшов на поріг і мене закликав: ком, ком, – і сказав стати недалеко від нього, а цей другий набирав цукор і горілку. Відтак на зміну. Але цей, що вийшов уже обладований, крикнув на мене, щоб я не рухався і нікуди не заглядав, бо застрелить, і показав на автомат. А я заглянув, як поляки дивились та кликали, махаючи рукою та підсміхувались: “Ходзь тутай цьсь зобачиш Ясю!”. Мене охопила лють і страх, але я був більше певний, що вони наберуть собі, як ті минулого дня, і підуть. Так воно і сталось, тільки як вже й вийшов обладований з наплечником цей другий, то відійшов аж коло брами і націлився на мене, тоді цей залишив мене і відійшов та зник за муром. А цей, що був націлений дулом на мене крикнув, щоб я так і стояв, не рухався, бо застрелить, і запитав, чи я зрозумів. Я махнув головою, що так. Він ще секунду-дві почекав і також зник. А я стою і бачу, як ляшня з другого поверху дивиться і підсміхається з мене. Я постояв, може, більше як три хвилини і думаю: що ж мені робити? Але надбігли ляцькі дітиська і почали заходити до магазину, а я з люті крикнув на них і почав їх виганяти й подумав: це мій порятунок. Я швидко вхопив за ролету і замкнув.

Плянув на годинник – початок четвертої пополудні. Вийшов сходами догори, відчинив у підлозі двері, світло в пивниці погасив, зачинив за собою і аж легше віддихнув. І почав знову думати, як би то птахом вилетіти, що тепер спереду будь-який німака не задержав ролети, бо можуть відібрати у мене ключі, і тоді весь цукор і горілка, спирт пропадуть, а завтра ще три вози має приїхати від УПА. Присів я коло самих дверей і слухаю мелодію та скорість духу. Крізь маленькі шпаринки чути, що тільки серединою дороги їдуть досить скупчено всякого роду машинерія і танкетки, і то не дуже в повільнім темпі. Хідниками людей майже не видно. Встав і вискочив на ляду, за якою

вісімнадцять місяців працював, і глянув через велике вікно здалека на тротуар, щоб бути певним від військовиків. І на щастя, не зауважив, крім тих, що їхали на машинах. Я з місця зіскочив, скоренько замкнув двері і пішов у напрямі своєї квартири, не звертаючи уваги ні на що, якби й нічого не діялось. А люди тільки з вікон виглядали, як німці тікали. Я був дуже задоволений тим, що знову вдалось вийти живим із ситуації, а головне, що дві фірі, як у нас у Сороках казали, цукру і спирту пішло там де треба. Але цікаво, як завтра піде?

Прийшов у своє помешкання, переодягнувся та дещо з'їв і ліг, так як був убраний, на ліжку й почав думати в який би то спосіб забрати весь цукор і спирт, щоб німота не забрала або й ляшня, яка знає, що там знаходиться, і яка може показати будь-якій бандитській мафії, й пропаде. Думав, думав і задрімав. Пробудився о 5-й годині. О 6-й годині вже не можна було ходити по дорогах. Я постановив піти попри магазин, поглянути, чи ще ніхто не розбив ролети, а при нагоді може хто з добрих приятелів нагодиться та дасть добру пораду на завтра. Я так і зробив, та, на превеликий жаль, нікогисінько не стрінув зі знайомих. Вернув додому і подумав: нехай діється Божа воля. Що буде, те й буде. Німота, мов скажені собаки були у цей прикрий для них час. І застрелити чоловіка у них було легше, мов плюнути. На завтра я цілий день очікував на тих три вози і не дочекався. Я догадувався і люди говорили, що через zagrożені й забиті дороги не могли прибути. Вечором вже о годині п'ятій я був у директора Центросоюзу Федора Василика. Привітавшись, директор перший подав руку і відразу: "Що нового, Грицю?". Я тільки почав розказувати, а він вказав рукою на другу кімнату і сказав: "Піди, там є пан Петро Василик, і поговори з ним про цю справу". Я так і зробив, бо знав, що він працює в СБ і дасть мені добру пораду, що далі робити. Привітавшись з п. П. Василиком, який мене вже знав з "Лугу", читальні "Просвіти" та Юнацтва ОУН, сказав: "Прошу сідати, друже", – і вимовив моє псевдо. Це мені стало дивно, адже я призабув його, бо тільки раз чув і по сьогодні не пам'ятаю. Він відразу запитав: "Що ви скажете, друже?". І знову назвав моє псевдо. Я розказав скоренько від самого початку як шеф. М. Бартків кинув мені жменю ключів і сказав: "Роби, що знаєш", – і аж до сьогоднішнього дня, що чекав цілий день на вози і не дочекався, і не знаю, що маю далі робити. Та бачу, що

чимраз, то дійсно гіршає і тут нема що довше робити й хотів би йти додому. Він вислухав уважно і признав рацію та сказав: “Так, це правда, бо й я заледве сюди добився, і не знаю, як мені вдасться вийти. Ти маєш ключі з собою?”. “Так, маю”. “Давай їх сюди”. Я вийняв і дав цю жменю ключів п. П. Василюкові. Він відразу поклав їх у свій плащ і запитав: “Ти коли йдеш додому?”. “Та хотів би й сьогодні”. “Ну якщо так, то вже йди”. Плянувши на годинник, сказав: “На дорозі йди скоро і ні на кого не дивись і не приглядайся, бо можуть тебе задержати. Крім того, ти вже маєш не цілу годину ходу до села Сороки, а по шостій вже не вільно ходити, чи ти про це знаєш?” “Знаю”. “Якщо так, то щасливої дороги”, – і подав здоровий п’ястук та стиснув міцно, з усмішкою, мою руку і сказав: “Добраніч”. Я відповів і скоренько вибіг з кам’яниці та прямо куди найближче до мого села Сороки.

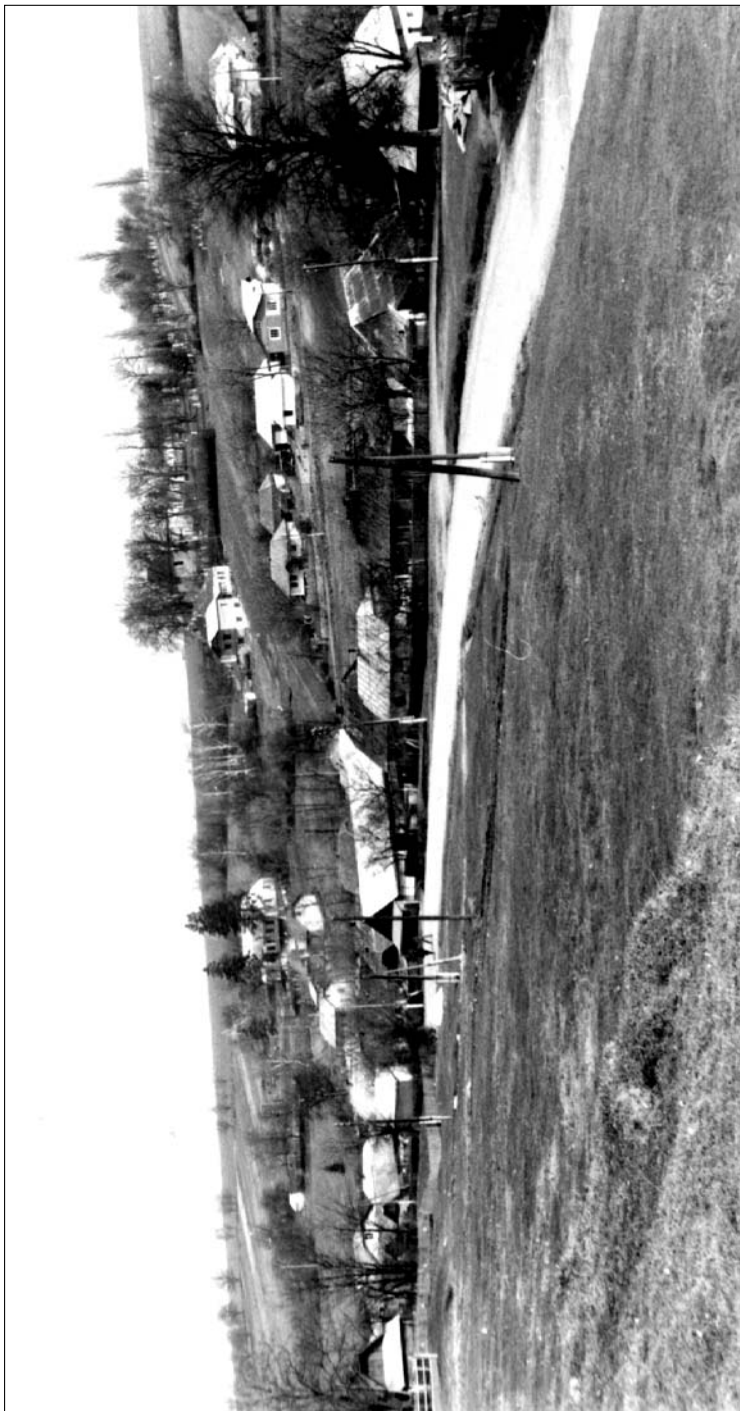
Дорога була дійсно забита, але я щасливо прийшов. Увійшов до своєї хати. У печі горів вогонь і я нікогісінько більше не бачив, тільки зачув, як мати починала корову доїти на потемки. Я відразу подумав, що мусіла вона, бідна, бути десь зайнята, що так пізно доїть, тому я відразу зайшов у хату. У хаті світла також не було, крім того огню, що досить ясно горів, і щось на плиті варилося. Сестри Марусі також не було, я не запам’ятав, чи вже спала, чи десь у сусідів була, – ніяк не можу пригадати. Я відразу подумав, яка самота, і стало якось ніяково. Я вернувся до стайні і від порога запитав: “Мамо, а що ж ви там бачите напوماцки робити?”. А мати аж тріпнулась і запитала: “А, це ти, Грицю?”. “Ну хто ж би то мав бути?”. “Піди до хати, Грицьку, і подивись, як там огонь горить, чи не впав який огарок на землю?”. “Я щойно вийшов з хати. Там все в порядку. А де решта?” – запитав. Мати відповіла: “Та ти знаєш, що батько все щось робить або на засіданнях. Піди і принеси якої-небудь соломи й постели худобі, щоб на камінні не лежала”. Я так і зробив. За той час і батько прийшов додому і почав розказувати про німаків, які дійсно капітулюють. А також чув, що будуть ловити до Німеччини. Сильно ситуація міняється і німці дуже злі. Все забирають, що попаде їм під руки. А також буде можливість записатися до дивізії “Галичина”. Мені пригадалась Бучацька станція, на якій ми зладовували товари з Кракова. Я, та й не тільки я, а всі ми бачили, як німаки наш чорнозем везли до Німеччини. А при цьому наші цивільні люди говорили. На все вже можна бути

вибачливим, але якщо вже нашу святу землячку вивозять, то це вже аж ніяк непростиме. Німецькі загарбники, які самі бачили свої власні блуди і загибель та що поневолені народи стають до боротьби із усякими загарбниками, захиталися. Наш народ почав організуватися. Він відчув, що одна саранча відступає, а друга, ще гірша, наступає і зброя буде конечно потрібна. І дійсно так сталося. 1943-1944 роки принесли новий наступ більшовиків на нашу Україну.

Я ховався по стріхах, стодолах, пивницях, стайнях і де попало, щоб не зловили до Німеччини. У той час мій друг, покійний Дмитро Василик, приїхав у відпустку з Німеччини і ми постановили вступити до УПА. Щоб довго не розтягувати, скажу, що пробували три рази і всі три рази мали полягти смертю. І за розсудливою порадою старших людей постановили записатися до дивізії.

Я, обдумавши справу, що мав бути застрілений аж сім разів, – три рази біля ролети Центросоюзу, раз – йдучи у мазепинці до сусіднього села до вуйка Лупійчука з матір'ю і сестрою Марусею. Тоді большевик через далековид (льорнету) побачив, що я у мазепинці, й подумав, мабуть, що я партизан, і прийшов із кулеметником та арештував мене. Тут вибухнули страшні плачі, але нічого не допомогло. Я мусів іти. А крім того, у моїй кишені був тяжкий наган і всього три набої. Два дороблених і один оригінальний. Я тільки ще під час вдягання плаща боком нарегулював валок на цю оригінальну. Від вуйка Гаврила Лупійчука ми йшли через ціле село Ліщинці і коло церкви в долину до потічка і тут я мав на меті цього старшину положити. На це я був готовий. На велике щастя, старшина став і сказав: "Іді дамой". Я обернувся і, абсолютно не оглядаючись ані не втікаючи, повільною ходою повернув до вуйка Гаврила. Мати і вуйна й усі були раді, що я повернувся щасливо додому. Тоді я й подумав: через мазепинку і московський наган, який залишив мені брат Петро, я мав загинути. А три рази продираючись через загрозові терени до УПА, то є разом сім разів. І чи це не є Божа рука наді мною? Так це й було. Це діялось у пообідній порі. А під вечір, йдучи додому, я про все розказав мамі. Майже усі хлопці думають писатися до дивізії. Я бачу, що і я повинен іти. Мати нічого не відповіла і тільки сльози, мов великий горох, йдучи додому втирала.

Село Сороки, в якому народився Григорій Мельничук.

Село Верхнячка Львівської області, в якому народилася Маруся Мельничук (з дому Герцик), дружина Григорія Мельничука.

Родина Мельничуків. Зліва направо сидять: батько Степан і мати Олена. Стоять: брат Петро, сестра Маруся і Григорій.

Молоді націоналісти с. Сорочки. Григорій Мельничук у 1-му ряду зліва 9-й. 1942 – 1943 рр.

Члени ОУН с. Сороки. Григорій Мельничук праворуч у 1-му ряду першій.

*Павло Шандрук. Н. 1889 р.
у с. Борсуки на Волині. Генерал
бригади армії УНР. Командуючий
Українською Національною Армією
(дивізія "Галичина") у березні 1945 р.
і Голова Українського Національного
Комітету. Помер 1979 р. у США.*

*Михайло Крат. Н. 1882 р.
у Гадячі. Генерал-поручник,
командир 1-ї УД УНА.
Помер у США 1979 р.*

Українські добровольці дивізії "Галичина".

**СТАВАЙТЕ ДО БОРОТЬБИ
З БОЛЬШЕВИЗМОМ**

Плакат із закликом ставати до боротьби з московським більшовизмом.

**Я йшов
за волю
воювати**

Виїзд до дивізії “Галичина”

Як сьогодні пам'ятаю. Прибіг до мене мій покійний друзяка Дмитро Василик і каже: “Ходи, бо вже Павло Худик записує на Царинці у свого вуйка Івана Пащиного”. Ми пішли і записалися. Це було 15 червня 1944 р. Мати моя вже почала, пригадую, пекти мені на дорогу, а сльози не переставали котитись. Мені було дуже жаль моєї матері і я став її потішати, що нам казали, що ми пройдемо вишкіл і повернемось, тому що ми тільки й ніде інше як на східний фронт будемо призначені. І от на другий день 16-го червня 1944 р. близько 2-ї години пополудню ми, майже ціла сотня, залишили село з піснею на устах, яка називалася “Прощай, село, прощай, рідне”:

Прощай, село, прощай, рідне,
Прощай, Україно,
Прощай, саду-винограду,
Молода дівчино.
А в тім саду-винограду,
Там сонечко сяє,
Край віконця на калині
Соловій співає.
Ой не співай, соловейку,
В лузі на калині,
Не завдавай серцю жалю,
Молодій дівчині.

І дійсно, 16-те червня 1944 року стало незабутнім, хоча й багато, багато, втраченим для сімей і родичів та закоханих дівчат, а то й діток. Майже півстоліття не довелось побачити рідного села Сороки. І хоч вічно наші мрії були і ще й досі залишились з відкритими серцями, душами і якнайкращими думками та поміччю для своїх рідних та знайомих, бо хоча ми вже й постарілись, та все одно до свого рідного села нас тягне, і ніколи не можна забути свого рідного гнізда. Свое болото, то є своє рідне і тепле. Ніхто не може замінити нам свого рідного нічого. Тому-то ніхто не забував тих матірних сліз, медаликів на шиї, гарячих поцілунків і дарованих вишиваних хусточок на пам'ятку від дівчат, які дійсно ревними сльозами нас прощали в дорогу.

Про ці сльози мені годі забути, бо я ніколи не бачив у свого батька як військовика сліз на обличчі. А коли я від'їжджав, то він плакав за мною, як мала дитина. А при цьому неначе знав, що більше мене не побачить, і сказав: "Іди, сину, боронити Україну, бо я ходив і нічого доброго не виходив, помимо того, що п'ять літ вистраждав. Але уважай! Нікого перший не вбивай. Але якщо побачиш, що хтось тебе хоче вбити, то ти вже вбий його. І ще одне запам'ятай. Не вір у жодні біди, бо найгірша біда на світі – це людина. Це людина видумує всякі ненависті, роздори, війни і незгоди. А незгода руйнує найсильнішого, наймудрішого і найбагатшого. І в цьому я переконався, що це дійсно так. І останнє. Роби завжди людям добро, але до міри, бо чомусь так завжди є, що за твоє добро тобі колька в ребро, і то затроена колька. Тому уважай і на таке. А на жодні подяки за свою працю не чекай. Пам'ятай, що тільки той, що над нами, знає, яку подяку й нагороду кожному дати." І я щиро признаюся, що це є свята правда і треба в це вірити. І тільки у біді пізнаєш своїх вірних друзів.

У дорозі до Німеччини їхалось непогано і весело. Ну це як звичайно старі друзі, зужиті та добре знані, а навіть і дещо вишколені у підпільному русі, то й кожний був радий тому, що візьме зброю в руки, чого і їде по неї. І тут не звертав ніхто уваги на якісь там невігоди і т.п. Кожний думав., що прийде час і ми "огнистим видом засяєм у народі вольних колі, труснем Кавказом, вперемимось Бескидом, покотим Чорним морем гомін волі", як писав наш великий Каменяр Іван Франко. Та, на превеликий жаль, не так сталось, як гадалось.

Німеччина Грос Кіршбаум

Настало 22 червня 1944 р. Дні були погідні і досить теплі. Запровадили нас до бараків на соломі, і так з дня на день кожний чекав на мундир, щоб вже стати тим рекрутом. На вправи і муштру, то так тільки здебільшого, щоб задовго не лежали на тій соломі, бо тіло потребувало руханки. Одного разу якраз ми цілою сотнею маршували, ще усі в цивільному, як мене атакувала моя хвороба, і хлопці зловили мене та поклали на траву, а решта сотні пішла на вправи. Усі, хто знали мене, питали, що зі мною сталося, а мені було дуже сумно, бо я вже було забув за свою хворобу. Ця хвороба залишала мене по два-три роки, а часом і більше. Але коли я чимось дуже переймався чи нервувався, тоді зі мною ставало гірше. Я був енергійною людиною і любив усе щось робити, а тут, у тій стайні сиди, лежи, грай у карти і чекай на ту чорну каву чи солоденьку зупку, – то це не для мене було, і я почав був сумувати за домом, за матір'ю, бо обіцяв їй, що скоро по вишколі приїду, так як нам і говорили. А так воно й не заводилося на щось подібне. Мене відіслали до лікаря до ревіру – так називали приміщення на хворих. Лікар оглянув і, нічогосінько не знайшовши, залишив мене. Я переспав ніч, а рано втік до сотні. Я хотів бути вояком.

Одержав був листа від матері, що брат Петро написав, аби приїхати, бо він вмирає, а не було кому їхати. І де він дівся? Так і до сьогодні ніхто не знає, що властиво з Петром сталося.

Якщо я не помиляюсь, то десь у вересні 1944 року вже умундированих у дреліхове військове убрання відвезли нас на дальший вишкіл до Нойгаммера. Тут посортували кого куди, і я попав на так зв. рахунковий курс. (Рехнунс фірерський лерганг). Мені йшло непогано. Прийшов час виїжджати на Словаччину. Ми приїхали до м. Жиліно. Курс дальше почав продовжуватися. Зі мною був ще наш односельчанин і мій друзяка Іван Свердлик. Тут мене знову моя хвороба зломила і то прямо на лекції, де викладач і всі бачили. Мене віднесли до санітарного приміщення і що зі мною там робили, не пам'ятаю. Пам'ятаю лише, що я пробудився і страшенно голова боліла. Я спав цілу добу.

В кожному разі, я мушу признатись, що в дійсності як довго я спав, точно не знаю, і ніхто мені не сказав. Одне пам'ятаю: все стало мені чуже і я не міг довідатися, де знаходиться мій рахівничий курс. Кого не спитав, усі відповідали, що не знають. Деякі говорили, що його перенесли в інше місце. Врешті я довідався, що нас будуть знову сортувати і перекидати до інших частин. Я сильно засумував за своїми курсантами, але був тут зі мною вже старший вояк, який повернувся з-під Бродів, побачив, що я зажурений, підійшов до мене і запитав: "Пробачте, друже, але я зауважив, що ви чимось сильно зажурені, чи можна знати, що сталося?". Я глянув на нього і відразу пізнав по уніформі, що він не з нашої частини. Уніформа вже досить повитирана і декуди й позашивана. Я не знав, що відповісти. Брехати я не відважувався, бо вже з переконання знав, що мені ніколи не вдавалось, то й не починав. Сказав йому, у чому справа, і додав, що хотів би йти у бій проти москалів разом із друзями, а моє здоров'я час від часу мене стримує. Він скоренько запитав: "Ви маєте на увазі фронт?" "Так!" – з притиском відповів я. Він усміхнувся і сказав: "А я вже був там, і напевно, що й знову прийдеться йти. І ви також підете, не журіться. Просіть у Бога здоров'я, і все буде гаразд". Він почав оповідати про ці страхіття на фронті, та скільки то вже наших хлопців, мов рожі, погинули і порозривані на куски та порозкидані. А з моєї сотні тільки нас чотирьох осталося живими. І додав: "Ви просіть у Бога здоров'я, то ще наслухаєтесь тієї музики та пропаганди наших старших братів, які називають нас українсько-німецькими націоналістами і бандьорами". Я вислухав і мені дещо легше стало, але це тільки, мабуть, тому, що я у ці хвилини був відірваний від своїх друзів. І якраз тут прийшов мені на гадку мій друг Іван Свердлик, якого я хотів би конче бачити та запитати, як довго я ще тут буду. Я часто тікав з ревіру до сотні, то й цього разу вже хотів би йти, щоб не залишитись дуже позаду з викладами на нашому курсі. Хтось мені підказав, що наша кухня спільна з курсантською. Я зрадів і чекав вечора. Цей воїн, що повідав мені про фронт, мусив відійти, бо викликали на збірку. Я вичікував часу йти по каву, але скоріше, щоб стрінути Івана Свердлика. І недовго ждав, та відразу запитав, куди наші перенеслися. Стоячи в черзі Іван

відповів, що недалеко звідсіля, дев'ять хвилин ходьби. І пішов у свій бік, сказавши добраніч. Я подумав, чому Іван так холоднокровно відійшов? Ну, але як звичайно, він має свою роботу і вирахований час й абсолютно не брав це за зле. Але думка не покидала мене, що тепер зі мною зроблять і де я опинюся. Вернув до цього приміщення, попив кави і нам сказали, щоб на завтра бути готовим на збірку. Думав, що заберуть мене назад до моїх друзів продовжувати курс. Прилагодив усе, поскладав як слід, постелив ліжко, помився і змовив молитву та спокійно ліг і навіть незчувся коли заснув. Рано я вже почувався значно краще, як тамті дні.

По сніданку проголошено збірку. Вишикувались у дволаву і вирівняли, прямо глянь! Спочинь. Вийшли усякого роду старшини і проголосили, що будуть вибирати вояків до різних частин. І так дійшло аж до кавалерії. І я став вибраний до запасної частини до міста Чадці. Приїхав і тут познайомився з Омеляном Ковальчуком, який також уже був на фронті, так казав. Мені приділено біленького коника. Усі лякали мене, як я вже і сам догадувався, що буде біда з чищенням. Але ми всі помилялися, бо мій сивенький був чемненський і ніколи не лягав у мокре. Тому я дуже любив його, а він мене. Я завжди приносив йому кісточку цукру чи будь-що. Але через нього я і мій друг зі східних земель Лисиця, не пригадую ім'я, були суджені. А була це така історія: переїжджаючи під фронт, потяг став на пару хвилин коло копиць сіна. А ми, довго не думаючи, скочили і вхопили сіна, аж тут потяг рушив, а ми хоч і доганяли його, та все одно залишилися. Ну а якщо відстали від транспорту, то вже дезертири. А польовий суд дезертирів судить найменше на два роки або розстріл. Я став суджений на два роки. А напевно, врятував мене мій вуйко Михайло, який був у Німеччині на роботі. Йому я дуже хотів подякувати, але він повернувся додому і помер на тиф. З того всього я одержав два тижні карної сотні. А Лисиця – на кару смерті і відразу забрали на Дахав. Більше я ніде Лисиці не бачив. І ось тут є велика наука, яку варто б взяти до уваги. Милосердя мусить мати свою міру, інакше загибель, бо наказ є наказ.

Карна сотня

І от я засуджений, і то у самій столиці Німеччини, польовим судом. Щось страшного. Брак слів, щоб описати. Але поспробую хоч здебільшого. Мені вірити не хотілося, що це два тижні, бо виглядало, як два століття. А яка це величезна ласка Божа, що це сталося саме перед самою капітуляцією. Ця карна сотня стояла якраз під самим фронтом. На тему карної сотні можна було б томи писати. Я зупинюсь на одному моменті, який дуже важливий, а саме: за мого двотижневого там перебування, то майже одного дня не було, щоб з-під фронту не приводили арештованих на розстріл. І напевно, варто читачеві знати, за що. А от, коло окопів хата. З боку запалася земля. Хлопці фронтовики поцікавились, що там є, і нічогосінько не рухали, але німець заглянув і зголосив їх. І зараз під вечір по шість-сім осіб до нашої карної сотні на розстріл. І так було, що вояки карної сотні, таки наші, які вже відбували свою кару, голосилися розстрілювати, бо за це німаки давали пачку цигарок і малу пляшку горілки. А були тут усякі вислужники, які уміли по-українському, і по-польськи, і по-німецьки. Дуже рідко коли був такий вечір, щоб двох-трьох осіб не розстрілювали, і то абсолютно задарма. За те, що зайшли в хату води напитись і так далі.

Мені було дуже шкода цих бойовиків, що виглядали мов кров з молоком і задармо загинули.

Яка страшна розпука і який невимовний біль серця. Я, ходячи коло праці, молився за них і просив у Господа Бога змилювання над усіма тими, що на фронті. Ми спали на стриху, на який треба було лізти поодинокі, тоді сторож драбину забирає, а сам один вартував цілу ніч. Ми мов оселедці спали помучені твердим сном. Рано чудове сонечко і тиша. Ані одного стріла на фронті не чути, тільки якийсь секретний рух по канцеляріях і дуже швидкі рухи.

Підняв голову і глянув, чи хто вже встав? Ні, всі лягли так і лежать, а деякі хроплять, аж стрих ходить. Нараз чую, драбину хтось поставив і присунув та крикнув злазити. Ми всі позривались, крім тих, що твердо спали, і за чергою лізли на діл до кра-ну митися. І не вспіли всі помитись, як вже й по каву крикнув якийсь незнаний без жодних погонів старшина. А відтак ще й не випили каву, як вже команда ладувати все на вози. Все, що тільки

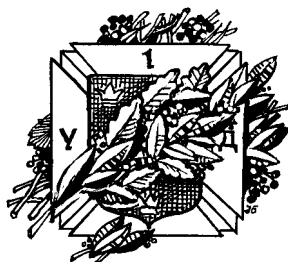
було під руками. І нараз ми глянули, що цілі валки війська із поспішним ходом головною дорогою цофають назад. Ми думали, що зараз приведуть коней і цей повний аж чубатий віз кудись поїде. А тим часом команда до нас і ми як ціла карна сотня, а в ній залишилось може всього 30 осіб, давай з тим возом на дорогу і замість коней самі тягнули. А позаду німецькі сатрапи ще й по хребтах били, щоб скоріше тручати. Але на щастя і на нещастя, надлетіли літаки і почали сікти з кулеметів. Було повно авт, тягарові машини і кінські вози, словом, усе, що не хочеш. А народ, мов щурі, і я з ними. У мишачі діри тоді ховались, все на купу.

А коні ревіли, мов сирени. А кишки з коней мов колеса від тягарових машин вибухали. Щось страшного. Словом, Содом і Гоморра. Я забіг у потік, сховався під грубезний камінь, і не встиг глянути вбік, як коло мене з'явився вже нині покійний Дмитро Свердлик (Паращин), який загинув у Канаді від дерева у лісі. Він мав у своєму хлібаку сир і сказав, не має хліба. А я якраз не мав часу свій з'їсти. Він скоренько витягнув їдунку, всипав порошкового сиру, зачерпнув чистенької води, заколотив і вже їмо. Але це не був жарт, бо москаль наступав на п'яти, і ми побачили, що вже знов почали вояки хто пішки, хто машинами наввипередки втікати. І ми пішли й дійшли аж до великої верстатової машини, що якийсь німець кричав: "Крафтфарер! Крафтфарер". І дійсно, якийсь шофер скочив та запустив машину і давай гнати. Але дороги були забиті, що скоро не поїдеш, хоча й міг, бо машина була сильна. Так ми їхали, доки бензину стало. А решта на піхоту зайшли аж на якість сіножаті і тут стали табором. Це був шпиталь, якщо не помиляюсь. Тут ми і зброю скидали на купу. Шкодую, що не мав на чім записати дати дня. Одне бачив, як наші хлопці склали цю зброю, за якою йшли в дивізію, з плачем мусили скидати на купу, а купа була досить висока. Я тільки зітхнув і подумав: оце б і придалось нашій УПА. Але нічого не вдієш.

Цю втечу з-під фронту досить добре описав німець Вольф-Дітріх Гайке у книзі "Українська Дивізія Галичина". Дуже цікава, але нічого не вдієш, так воно було. Одне дуже мене дивує, що вчені люди неначе посліпли були у той час. А з другої чотки поглядів, щоб узяти зброю в руки і не попасти ще гіршому ворогові Москві, яка також забирала на м'ясо у першу лінію, то хлопці голосились до дивізії, рішаючись на все одно. Іншого і кращого виходу у той

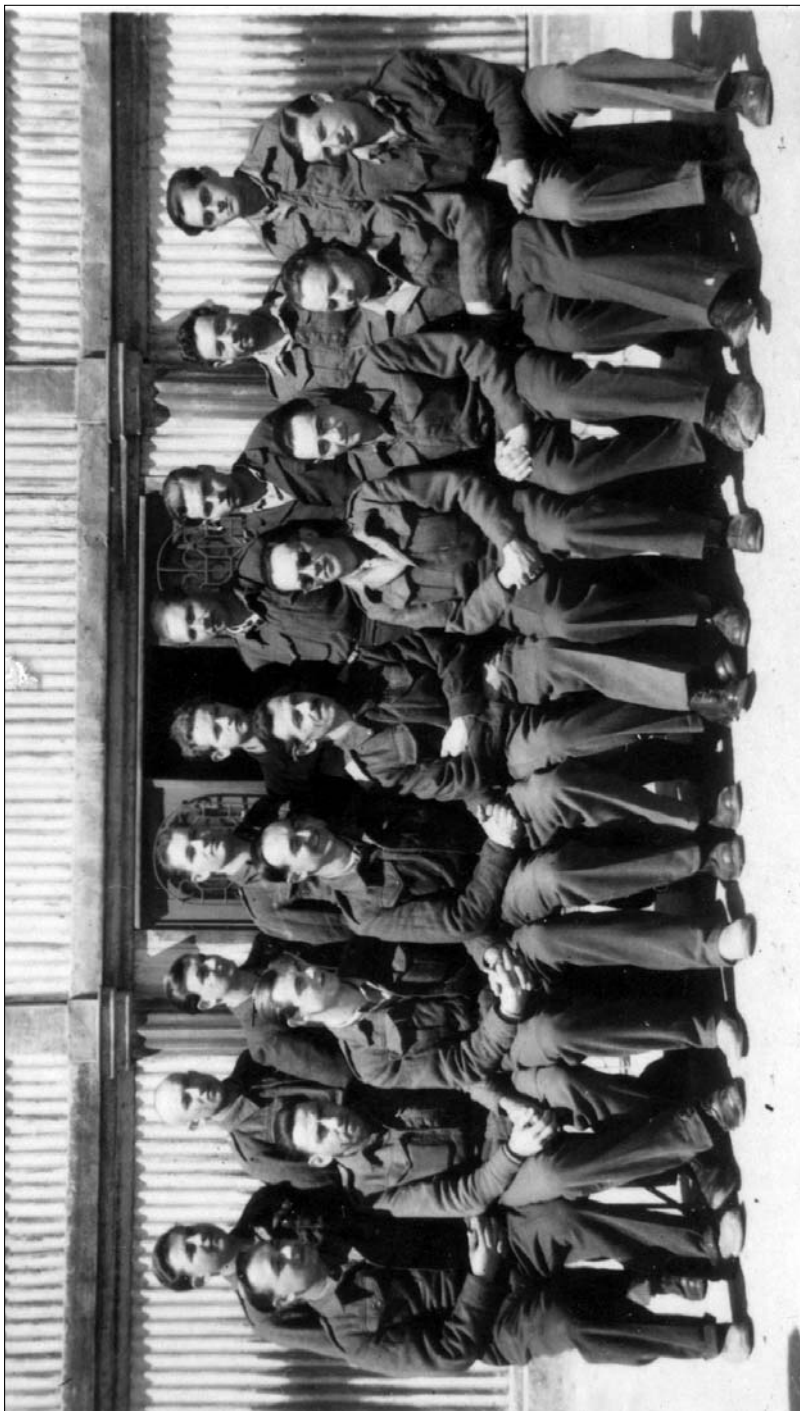

час не було, тим більше, що УПА також була дуже загрожена і без достатку зброї, а вишкіл, то й думати не було часу. Словом, ми, українці, завжди попадали в дуже прикрі ситуації невідготовленими і тим самим гинули, як кажуть, “за цапову душу”. А якщо взяти під увагу закінчення війни і опісля полон, який чудово описав Євстахій Загачевський під назвою: “Белярія Ріміні Англія” (який дуже раджу читачеві прочитати, щоб знати, як змарновано найкращі літа і скільки то лиха перетерпіла молодь), однак й ці загартовані бойовики хоч у яких страшних злиднях жили, то все одно зарепрезентували Україну не тільки перед Англією, а й перед цілим світом, залишаючи добре ім’я українця, а найважливіше – це братерство зброї.

Друзі дивізійники, 1945 р.

Театральна школа полонених дивізійників у таборі Ріміні (Італія). У першому ряду зліва направо: Григорій Мельничук, М. Штинь, балетмейстр Богдан Кифор, проф. Валер'ян Ревуцький (з Києва), підполковник Григорій Сосідко, поручник Лічманенко, Степан Сарахман, Василь Камінський, Юрій Давидяк. У другому ряду: М. Боднарчук, Григорій Яремчук, невідомий, Петро Дем'янюк, Теодор Тимків, Степан Клим, Петро Вутка, Кіндрат Литвин, Теодор Чорний. 22 квітня 1947 р.

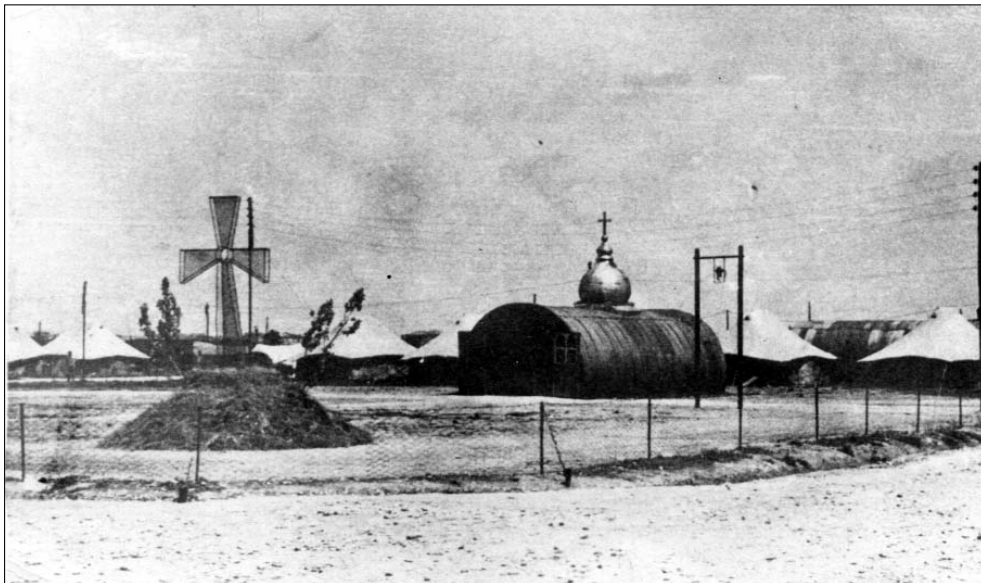
Дивізійники під час Різдвяних свят із символічною ялинкою. 10 січня 1947 р. в таборі військовополонених Ріміні (Італія).

*Дивізійник Михайло Лабик,
товариш Григорія Мельничука.
Січень 1945 р. у Словаччині.*

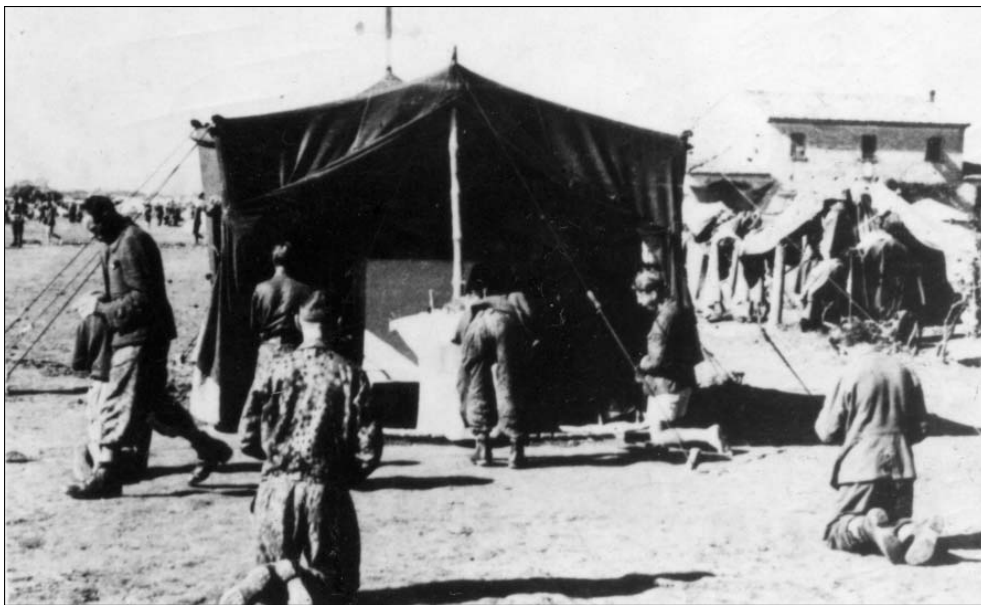
*Дивізійник Дмитро Василюк,
друг по зброї Григорія Мельни-
чука. Італія, 25 червня 1945 р.*

*Символічна могила з хрестом у пам'ять полеглих дивізійників. Удалині
табірна капличка. Ріміні, 1945 р.*

Внутрішній вигляд дивізійної каплички, 2 лютого 1946 р.

Полонені дивізійники моляться перед наметовою капличкою у таборі Ріміні, 1945 р.

Макет собору Святого Юра у Львові. Виготовлений дивізійниками у таборі Ріміні. 23 квітня 1947 р.

Група полонених дивізійників у таборі Ріміні. Італія, Григорій Мельничук у другому ряду в центрі. 16 липня 1946 р.

Табір військовополонених дивізійників у Белярії. Італія, 1945 р.

Посвячення національного прапора у таборі Ріміні. Італія, 25 травня 1946 р.

**“І де б ми
не були...”**

Табір Белярія Ч:5-“Ц”

Під час відходу з фронту на зустрічі з альянтами я довідався, що генерал Павло Шандрук призначив генерала-поручника Михайла Крата командиром дивізії, а команда англійських військ, перед якими ми склали зброю, призначила Крата комендантом табору в Белярії (Італія), який старався задержати у військовому характері табір. Нам вірилося, що ми ще даліше будемо воювати і повернемося додому зі зброєю в руках. Табір начисляв 10000 з чимось осіб. З часом за колючі дроти прийшла вістка про Потсдамський договір про зірвання альянтами зв'язків із югославським та польським екзильними урядами та визнання комуністичних урядів у Белграді і Варшаві, то всі зрозуміли, що війни скоро не буде, і тоді команда табору разом із таборовою інтелігенцією почала готувати наше вояцтво до цивільного життя. Командирами табору в Белярії у 1945 р. були наступні дивізійні чини: генерал-поручник Михайло Крат, полковник Віктор Малець, підполковник Порфирій Силенко, підполковник Борис Барвінський, отець Еммануїл Кордуба, підполковник Євген Нікітин, підполковник Роман Дольницький, майор Андрій Сакович, хорунжий Ярослав Яримович, поручник Єлисей Навроцький, поручник Винницький, майор Савелій Яськевич, поручник Ляхоцький, Юліян Темник, сотник Богдан Підгайний і отець ієромонах Йов Скакальський.

У таборі створили “Студентську громаду”, “Курінь молоді”, таборову пресу тощо. Крім того, репатріація не вгавала, і москалі старалися свою роботу якнайкраще виконати, то я почував себе дійсно щасливим між друзями, бо завжди вірив у перемогу. По якомусь часі та по закінченні репатріації нас перетранспортували до більш устаткованого табору біля міста Ріміні.

Табір Ч:1 в Ріміні

На чолі нашого табору стояли командири: майор Савелій Яськевич, комендант табору аж до весни 1947 року, прожив 100 років (†1996 р.), майор Степан Тищенко, отець поручник Еммануїл Кордуба, майор Винницький, десятник мгр. Мирослав Борисюк, поручники Матвій Заяць, Клевчук, К. Мельник, Максимюк, хорунжі М. Вербицький, Дроздовський, Тивонюк, Лисяк, Роман Припхан, Степан Гумінілович, Степаняк, В. Керод, Мартиняк, Рубич, Ваврик, Михайло Ратушинський, отці О. Бабій, О. Маркевич.

Щоб бути дійсно правдомовним, то після такого страхіття, яке я пережив разом із моєю хворобою, та карною сотнею під самим фронтом, то полон за колючими дротами хоч який був прикрий і голодний, то для мене це був справжній рай. На початку я потрапив зі своїми друзями-односельчанами до другого полку. Тут у більшому шатрі були: Дмитро Свердлик (Паращин), Степан Свердлик (Маланчин), Петро Василик, Петро Демянюк, Микола Пилипів, Степан Витягловський (Костів) і Дмитро Василик с. Степана.

У нас були вічно жарти, сміхи, співи, оповідання, загадки і все-все, що тільки можна були придумати. Словом, для мене це, як я вже згадав був рай. Велике відпруження і відпочинок. Шахи, доміно, не переставали грати в копаний м'яч. Бучачани почали копати і так зав'язалась дружина. І то навіть досить добра одинадцятка. Невдовзі почались різні школи і я вирішив продовжувати Торговельну школу. Шкільний блок одержував додаткові харчі, то ж як не піти? А тим більше, хотілося й дещо пригадати по довшій перерві. Очевидна річ, що це знову тільки теорія. Машинописання взагалі не було на чім вправляти, бо ні машин, ні паперу. Словом, ще гірше, як в Бучачі. Але, мимо того, час скоро минав. У таборі вівся щоденник "Життя в таборі", який подав був, що всіх учнів у Торговельній школі 22-го листопада 1945 р. записалось 162, віком 18-23 років. При кінці року 32 учні відпало, решта здали іспити. Учителів було 13, які зазнавали великих труднощів з підготовкою викладів. Пізніше Український комітет у Римі дав

велику поміч, як олівці, папір та інші речі. Директором торговельки був поручник С. Шуган.

Отець Михайло Ратушинський викладав релігію. Українську мову викладав поручник Лічманенко, який і у Брадфорді працював у Школі українознавства ім. Т. Шевченка та викладав на учительських курсах, які я також учащав як вільний слухач. Але щоб не відходити від теми, скажу, що наші отці подбали через італійського і німецького священика, щоб дали знати єпископові Іванові Бучкові, що римінці, діти УГКЦ знаходяться у полоні. Згодом отець Іван Біланич та отець Михайло Ваврик дали знати, що їх екселенція кир. І. Бучко вже знає про нас і архієпископ прислав архієрейське благословення для старшин і для цього табору. А з бігом часу відвідав наш табір у Ріміні. Це сталося 2-го грудня 1945 р. та уділив усім своє архієрейське благословення. З ним прибув Микола Леbedь, який мав цікаву доповідь про Україну і зазначив, що Україна продовжує боротьбу. Микола Леbedь був головою закордонного Представництва Української Головної Визвольної Ради. Хочу ще згадати, що по закінченні Торговельної школи заснувалася ще Театральна школа, до якої записалося, точно не пригадую, десь близько 40 чи, може, й більше учнів, а здало при вступнім іспиті 14, і серед тих щасливих був і я.

Я цього предмета ніколи не вчився, а звідкись само приходило. Професор Валер'ян Ревутський, полковник Сосідко, поручник Лічманенко були нашими вчителями. Валер'ян Ревутський викладав історію театру та практичну гру, полковник Сосідко декорації, буфонати та електрику, поручник Лічманенко мову і літературу, хто танці – прізвище призабув. Учителі, мов рідні батьки. Шкода, що через виїзд до Англії ми не докінчили школи. Одним словом, що б я не зачинав усюди, ніколи не закінчив через якісь світово-політичні обставини. І за все своє життя з моєї науки я нічогосінько не скористав. Це так звана велика життєва боротьба за існування і життя. Були тут різні гімназійні курси, на яких багато докінчували іспит зрілості: реміснича школа, електротехнічні курси, фахово-доповнюючі курси, фотографічні, шоферські, автомеханічна й шоферська школа, мірничо-будівельні курси, технічна школа, лісовий курс, високошкільні курси, була студентська бібліотека, преса і радіо, гучномовець,

тижневик “Український козак”, редакція “Оси”, “Львівський батяр Місько Макальондра”, виховно-науковий журнал “Наш шлях”, хор “Бурлака” під диригентурою С. Гумініловича, симфонічний оркестр, виставка, таборова пошта, розшуки, верифікація документів, установи “Студентська громада”, Об’єднання учителів, Товариство українських інженерів і техніків, Товариство українських вояків-філателістів, Цех українських ремісників, у якому брав участь наш односельчанин Дмитро Свердлик (Багріїв), який помер у Шкоції, Мистецька спілка малярів, Таборовий театр. Директором театру став Михайло Вербінець, а головним режисером пан Столярчук.

Недалеко від нас був жіночий табір у Річіоне, табірне кладовище в Червії, де вівся поазбучний список українських вояків, похованих на ньому.

Я навів тільки головні установи, які були дуже цікаві до прочитання нашого таборового життя в полоні Ріміні. Хочу підкреслити, що це був великий чи радше великого роду навчальний університет, якого не всі і не завжди можуть набути, тому раджу прочитати, і будете вдячні п. Загачевському. І друге, щоб тільки переглянути ці всі знімки та вигляд табору і шатер як взимі, так і влітку, то зможете уявити собі життя за колючими дротами. Коротко кажучи, кожному вже було так остогиділо, що був готовий на все, щоб тільки змінити наш стиль життя. Нарешті прийшов травень 1947 року.

Від'їзд до Англії

Наш шкільний блок виїхав майже останнім, залишивши після себе чисте рівне поле і поскладані шатра. Залишилася, може, робоча команда, точно не можу сказати, але початок травня ніколи не забудеться, доки будемо жити. Помимо того, що ніхто не знав, як довго ще будуть держати нас у неволі, але все одно за два роки вже хотілось якоїсь зміни, бо найкращі роки молодечого життя пропали вже навіки. Пригадую, що перед заходом сонця прибули ми на станцію, де розпочалась досить жвава торгівля з італійцями. Я також мав щось пару десятків лір і за всі купив овочів, щоб позбутись італійських грошей.

Цього самого вечора ми заладувались на потяг і на другий день рано зупинились у Венеції, де й заладувались на корабель, який називався "Кольорадо Спрінгс Вікторія". Нашим командантом транспорту був генерал Михайло Крат і наказав дотримуватися дисципліни як справжні вояки, і кожний цього дотримувався, як було наказано. Не пригадую дати, коли ми відчалили, але дехто з більш зорієнтованих осіб на Середземному морі говорив, що ми чомусь пливемо на схід. Це викликало велику насторогу, чи, часом, англійці не везуть нас на продаж СРСР? І коли наш корабель прибув до Порт-Саїда й доповнився тут полоненими німцями, то це нам додало ще більшого страху. Але ніхто нічого не питав і кожний здавався на Божу волю, – що буде, те й буде. Дехто з друзів говорив, що наш "Кольорадо" зблудив. У кожному разі і на морі вже нам набридло тинятися. Здавалося, що вже півстоліття хитаємося на воді і не можемо причалити. Врешті-решт добились. По якомусь часі повиходили і відразу в обідню пору заладували нас на двоповерхові досить чисті автобуси й заїхали до табору полонених "Камп-Шефільд". Усі аж ахнули і неначе по команді сказали: знову з табору в табір. А дехто додав, що це страшніший за Ріміні! Але як тільки почали виходити, то англійці почали штовхати, щоб швидше виходили, дехто й доброго стусана обірвав. Я якось із розгоном скочив, то обійшлося. Якраз у нашому автобусі їхав генерал М. Крат, і коли усі вже поставали в ряди й прозвучала команда заходити до табору, всі рушили. За брамою стояли англійці з гумовими нагаями і один сержант з гелеватим животом ударив по голові нашого

генерала Михайла Крата, що кров бризнула і він захитався й опустил клунок на землю. Я від нього – за два кроки і свій пустив на землю. Опам'ятавшись, генерал Михайло Крат сміливо запитав, за що той ударив. Крат був єдиний, який умів добре говорити по-англійському. Він запитав, де командатура. Цей гелевач ані словом не обізвався. Генерал глянув удаль і зауважив будинок. Не питаючи нікого, попрямував до командатури. Що він там говорив, не знаю, але прийшов разом з якимось старшиною чи підстаршиною, щойно тоді ми всі разом одержали наказ іти до бараків і розташовуватися. Цей удар страшно вплинув на нас і то так, що кожний готовий був кидатись голіруч, мов тигр, у разі якоїсь гіршої агресії. Цього ніколи не можна забути. А тим більше, що генерал М. Крат був людиною чесного характеру, заховував Божу справедливість та військову карність і дисципліну. Тут ми довідались, що довго нас не триматимуть. І так було. Старшин забрано окремо, а нас за півтора чи два тижні забрали до 56-го Табору в Ботесдейл Дісс Норфольк. Ніяк не забуду дня 3 червня 1947 р., коли наша футбольна команда грала з німецькою, що досі була непереможною й програла 2-0 у нашу користь. 7-го червня 1947 р. ми мали матч з англійцями і вислід 5:1 в нашу користь. 9-го червня 1947 р. приготувались до виїзду з Шефільда. 10-го червня 1947 р. залишили табір. Відтак з поїзда на авто і до Норфолька, звичайного табору у Ботесдейл “№ 56”. На пропозицію учителя Костельника на коменданта табору вибрано бунчужного М. Кульчицького з гарматного полку. Ми понапихали сінники свіжою пшеничною соломою і, змучені з подорожі, заснули. Рано, годині о 6-й встали. Дали нам сніданок який складався з вівсянки, однофунтового хлібця, трикутничка сиру, куска маргарину і півложки мармеладу. Це все називалося обідом, з яким ми йшли на роботу. 12 червня 1947 р. був перший раз на роботі в англійського фермера-господаря на сапанні буряків, за що наша група одержала похвалу. Декотрим групам фермери виносили молоко до чаю. А були й такі, що й води не хтіли подати. Обід тривав півгодини. О 5-й поверталися до табору.

Після вечері ми мали дозвіл виходити на прогулянку в містечко і хто куди бажав з поверненням на 10-ту годину до бараку. Зі мною спав на верхніх нарах мій побратим Михайло Олійник із сусіднього села Ліщинець. Був дуже скромною й інтелігентною

людиною. Любив жарти. Загально на праці все було весело. Англіїці дуже хвалили нашу працю. Були тут будинки під соломою, як у нас, але цілком інакше пошиті та ще й покриті дротяною сіткою. В суботу ми працювали тільки до півпершої пополудні. У неділю вставали о 7-й годині, а о 9-й ішли на збірку. В понеділок 16 червня 1947 р. за добру працю коло буряків фермер дав кожному з нас по одному яйцю і цигарці та молока до чаю. Тут по всяких смітниках – “тіпінгах” було повно поламаних велосипедів. Я назбирав деталей і склав собі ровер, яким почав їздити трошки далше і врешті знайшов пекарню та зайшов купити хліба. Англієць побачив, що я полонений, і дав аж три хлібини, які я привіз до бараку і хлопці розібрали, а я обіцяв ще привезти. Власник пекарні часом ще й задармо додавав якщо бачив, що я маю місце у наплечнику. З огляду того, що у цілій Європі їздять правою стороною, я одного разу мав випадок і втовк до авта ногу, з якою ходив до лікаря на перев'язку і щойно 20 червня пішов сапати буряки.

Ми писали листи та вивчали англійські слова, щоб можна краще порозумітися з англійцями. Наші хлопці йшли купувати цигарки, кажучи: “Твенті сігарет пліс”. Англійка відповідає: “Сорі ві гев но сігарет!”. Тоді вони скоренько: “Твенті сорі пліс”. Сміхи і реготи не вгавали. За нашу працю тоді платили нам 6 пенсів грошима, а 6 пенсів купонами, за які тільки можна було купити лезо до голення чи конверта. У неділю з кухні завжди видавали солодку з родзинками булку. Увечері, хто мав охоту, сходились на міст, куди приходили дівчата з вулиці, щоб посміятись та пожартувати. Ми, очевидна річ, мали пересторогу відносно таких дівчат. Докінчили сапати буряки і перейшли по обіді рубати колючі корчі та спалювати їх. Потім нас забрав інший фермер до сапання буряків. Увечері втопився наш побратим Богдан Паліїв з 1927 р. Я призабув згадати, що поблизу цього табору був дуже небезпечний став, у якому втопився один німець, один українець і ще один. Тоді видано суворий наказ від команди табору про заборону купатися в цьому озері.

У суботу 28 червня 1947 р. відбулися фестини, на яких було організовано виставку різних речей, у тому числі й моєї різьбленої ручки. Часто приїжджав до нас отець поручник Е. Кордуба, якого

возив побратим Петро Олексюк із верстатової сотні. Дня 1 липня 1947 р. відбувся похорон нашого друга по недолі Богдана Палія. Прийшло 50 друзів, труну вкрили вінцями.

У неділю 6-го липня 1947 р. організовано вечірню для наших хлопців у католицькій церкві, де я вперше побачив англіканську церкву. Тут наш хор співав для англійців гімн. Польський майор був перекладачем молитви і десяти Заповідей Божих. Відспівано “Боже, вислухай благання”, “Іже Херувими” та наш Церковний гімн. У церкві віттаря немає. У залі лавки. На органі грала старенька жінка. Цього самого вечора відбувся футбольний матч з німцями з рахунком 4:1 на користь німців. Дня 20 липня 1947 р. відбули академію в пам’ять полеглих під Бродами.

16 серпня 1947 р. о 6-й годині вечора знову втопився в озері побратим Кізима із села Вербова. Застали сидячого у воді. 28 вересня 1947 р. я отримав листа з дому, який справив мені велику несподіванку. Дня 18 січня хор “Бурлака” давав концерт у м. Дісс і завітав до Ботесдейл. Одним словом, про “56-й” табір Ботесдейл можна було б дуже багато писати, бо в дійсності таборовики не спали.

І от одного вечора вбігає з веселою усмішкою побратим з Бучача Микола Керницький і прямо до мене: на, вибирай ім’я, прізвище і пиши. Я здивовано глянув на Миколу, який завжди любив жартувати, зауважив, що тут справа поважна і запитав його, де він адрес назбирав. Це передав наш отець М. Ратушинський з головою табору і розпорядився роздати, щоб хлопці писали до самотніх дівчат у Брандфорд. Ти бери і пиши, – з притиском наголосив Микола. Я переглянув імена та прізвища і зосередився над ім’ям Катерини Пограничної. Воно видалося мені чисто українським, але Микола пояснив мені, що це прізвище вже вибране, то порадив взяти Марію Герцик. Я зразу подумав: напевно, жидівського німецького роду. Ну що ж, спробую написати, якщо матиму час і охоту. Взяв і положив у свої шпиргали та й призабув. Аж тут Микола прибігає і витягає листа і читає. Лист досить поважний і співчутливий та з напівсерйозними висловами нашого пережиття. Микола закінчив і відразу до мене: “А тепер ти читай свого, хай послухаю”. “Я ще не писав”. “Чому? Не відкладай! Пиши! Бувай!” – і вийшов, як би й не було Миколи. Я вирішив писати.

Листування з Марусею

Правду кажучи, я вирішив написати задля цікавості. Адже ми таки ще в полоні, а хотілось знати значно більше про життя на волі, про яке не переставали мріяти. Спочатку багато не писав, як звичайно, представився, хто я та звідкіля родом, те саме попросив у панни Марусі. Як сьогодні пригадую, признався, що люблю ім'я Маруся, що й рідна сестра моя називається Маруся. Десь через тиждень отримав відповідь. Відповідь була дуже коротенька, але прихильна і з проханням: "Пишіть, якщо бажаєте, чекаю". І от сам не знаю, що штовхнуло мене, я негайно відписав, чи тому, що так коротко було написано, чи, може, хотілося таки більше знати про своїх дівчат, які були забрані до Німеччини на працю, а опісля жили по різних таборах та про яких ходили різні не зовсім добрі чутки, і тим самим заставляло довідатись істину. А тим більше, що найкращі літа молодості пропали у полоні, то й різні мрії не покидали мене зрілого і пережитого. Словом, почалось листування. З плином часу я, і не тільки я, а й усі ми зауважили, що майже в усіх листах одне і те ж письмо, тільки імена та прізвища інші. Це зацікавило не тільки мене, а майже усіх нас, котра з них така секретарка. Листування продовжувалось і все чимраз кращало, бо, крім листів, хлопці одержували хто шоколадку, хто цигарки і таке інше. Я також отримав шоколадку. Але наближалась зима. Знаючи, які тут тумани і сумні та вологі зими, вирішив поїхати та побачитись зі своєю кореспонденткою. І ось одного тижня написав, що хочу приїхати. Маруся з охотою прийняла та написала, що ждатиме мене зі своєю подругою на станції у Брадфорд. Не пригадую точної дати, але довго не роздумував, купив білет, вибрав відпустку і поїхав у Брадфорд. Пам'ятаю, що це була субота і перед полуднем рушив потяг. Одним словом, я їхав цілий день і цілий вечір, бо потяг спізнив на 3 год 30 хв. Три години і тридцять хвилин чекали дівчата і все одно через страшну мряку навіть вже на станції ми не побачились. Правда, я вже й не чекав довго, а відразу питав дороги до готелю в Квінсбурі, де Маруся обробляла матеріали. Люди завели мене на трамвай. Я подякував, бо сам би ніяк не дав собі ради, тому що

на два кроки вже нічого не видно. Заїхавши до Квінсбурі вийшов з трамвая і, на щастя, зустрів співжительку з готелю полячку Сташку Ярославську, що із с. Новоставці на Бучаччині. Я чемно запитав її, чи не були б пані ласкаві показати мені готель, у якому живуть наші дівчата. “Чому ні? А ви до котрої йдете?” – запитала Сташка по-українському. Я сказав, що до Герцик Марусі. “А, знаю, але ж вона поїхала на станцію за вами, – і глянула скоренько на годинник. – Але то нічого. Ми підемо до готелю, і я вам покажу, тільки ми до середини не будемо заходити, тому що то не буде часу, бо трамвай приїде і ми можемо розминутись”. Ми вернулись на зупинку. Сташка каже: “Зараз трамвай приїде і ви дивіться по правій стороні, чи пізнаєте”. Ми ще три, а може, чотири хвилини пожартували, як трамвай приїхав. Я дивився як Сташка говорила, але не зауважив як дівчата вже були на хіднику. Ми повернули до Брандфорда. Замовлений готель чекав на мене. Я одержав чай і до чаю. Ми не довго розмовляли, бо година вже пізня. Маруся і Катруся пішли спати до своїх подруг. Після сніданку я дещо поскладав у своїй валізі і читав. Прийшла Маруся й запитала мене, як спалося? Я відповів, що досить добре після довгої подорожі.

Після обіду в готелі ми відвідали Марусиних подруг, а потім поїхали до Квінсбурі, де мали невеличке, але приємне і радісне прийняття. Одним словом, я побачив, як Маруся живе, і фабрику, де вона працює. Третього дня я відїхав до свого табору. Маруся, звільнившись від праці, проводжала на станцію і на прощання просила написати, як я доїхав. Безперечно, що я пообіцяв. Досить того, що я доїхав щасливо, бо вже туману не було. На другий вечір, як пообіцяв, так і написав, і ми продовжували й далі листуватись. Але наближались латинські свята, і Маруся, нічого не приховуючи, виразно написала, щоб на латинські свята до неї не приїжджати, бо приїде п. Михайло Ячник із колишнього 56-го табору. Це не вплинуло на мене, і я написав, що приїжджаю. Маруся несподівано побачила мене і відразу сміливо підступила й запитала, чому я приїхав: “Я ж вам писала, хто до мене приїжджає!”. Я спокійно відповів, що приїхав до своїх знайомих. Ця стріча якось мимоволі випала

надворі перед тим готелем, де М. Яечник ночував і якраз чистив свої туфлі. Коли я привітався, він дуже холодно, з усмішкою відповів, і я запримітив у ньому гордовитість та зверхність. Я все одно підійшов і попросив, чи можу знати, що він думає на будуче з Марусею? А Михайло відразу: “А ти чому питаєш?”. “Я, по-братерськи, хочу знати, що робити”. Михайло знову коротко і по-геройськи: “Роби, що знаєш!” “Дякую! – відповів я і пішов геть. Другого вечора мої знайомі познайомили мене з блондинкою, ще меншого росту як Маруся, що називалася Михалинка, а писалася Сорока. І довго не думаючи, вже запропонували нам піти в кіно. Я, не маючи іншого товариства, прийняв пропозицію. Тут вже й квиток і непогане місце.

З Михайлиною ми культурно розійшлись, і я навіть не відчував обов'язку написати їй, повернувшись до свого табору. Але до Марусі я вирішив написати досить серйозного листа, а головне, щоб мене не обманювала, і якщо поважно думає про М. Яечника, то я абсолютно не маю нічого проти. Я бажаю обом всього якнайкращого. Нараз замість щось написати, моя Маруся усі листи і знімки запакувала і вислала на мою адресу й ані слова більше не писала. От тобі маєш, бабо, книш. Я написав і запитав, що і чому таке сталося? Відповіді не було. Написав другого, і третього, і далі нічого. А заходи виїжджати до Брандфорда вже давно зроблені в уряді. І з цим жартувати не можна було. Я написав друзям про справу і одна родина прийняла моє прохання, та ще й роботу знайшов мені Стах Сухарський.

Прощай, Букінгам, привіт, Бадфорд

19-го травня 1949 р. після шостої спроби я пішов до офісу поліції і зголосив, що їду, але уряд праці не хоче видати мої документи. Поліцаї запитали посвідчення. Прибили печатку і сказали: ти вільний, їдь, а вони вишлють. Так і зробив, і 20 травня 1949 р. я вже працював у Шелф. Це текстильна фабрика поблизу Галіфакса, в якій розправляв волокно різного кольору на великі купи, неначе копиці сіна.

Тимчасово перебував у родині Стаха та Емілії Сухарських. Спав на підлозі і завжди вечором шукав помешкання. І якраз недалеко на Мелборн плейс №8 знайшов помешкання. І вже 23 травня зголосився на поліцію, де я живу, бо в той час усі мусили зголошувати про зміни помешкань. У міжчасі мою працю перенесли до Бадфорда і я знову змінив помешкання на №14, Мелборн плейс, і це сталося. Тут свої хоч мало знані хлопці, які щонеділі кудись виходили, то і я не без того, і так почалась віднова нашої дружби з подругою Марусею. Маруся постаралась мені працю у Фостера у Квінсбурі. Тут вже дійсно є що описувати, але обмежуся до найкоротшого оповідання. Я одержав працю їздити вікном. І коли хоч кілька хвилин мав вільних, що не було дзвінка з'їжджати чи виїжджати за матеріалом чи людьми, то я вже стояв у вікні, де Маруся цирувала матеріали, і махав рукою, а вона відмахувала на знак, що бачить мене, і це вже ставало великою приємністю.

До роботи і з роботи йшли разом. Інші подруги і друзі вже знали і бачили, то навіть не сідали коло мене чи Марусі. Але я призабув згадати, що перед приїздом до Бадфорда із всякого пережиття я був захворів і через друзів це якось донеслося й до Марусі. І тут у Бадфорді немало всяких турбот прийшлося пережити і недоспати, а це прискішувало мої приступи. І от одного разу на запитання Марусі, що зі мною є, я чувся до обов'язку, і то щирого, розказати все детально, не приховуючи нічого нічого. А при тім попросив Марусю, щоб була моєю вірною приятелькою, якщо не дружиною. Маруся бачила і відчула мою відкриту душу й хоча нічого не відповіла, то я зауважив, що Маруся прийняла це з великим співчуттям і

пригорнула мене на секунду й сказала: “Не переживай, Бог добрий”, – і ми почали розмову на іншу тему. Я був дуже вдоволений, бо до цього часу я сам себе розраджував як тільки міг.

У мене промайнула думка і я запитав Марусю, як і що вона думає про мою пісню з Турвестону, яку я написав для неї.

Пісня з Турвестону

Ми розійшлись. Так сумно, мертво...
І стали дні, немов не йдуть.
А ти не пишеш... Мовчиш вперто.
І думка шепче: забудь, забудь, забудь.
А там на небі сяють зорі,
І в мене ті самі. Світить місяць.
Ти, певно, не співаєш в хорі?
Напишеш ти за тиждень? Два? За місяць?
Невже не знаєш, що я чекаю?
На тебе всю свою надію покладаю,
Тому, що вірю, пізнаю і знаю,
Що тільки тебе, єдину я кохаю.
В Україні рідна сестра Маруся в мене є,
А ти в Брадфордї, у Фостера сховалась,
Годин вільних у тебе аж надто довгих є,
Щоби з готелю ти хоча б на хвильку показалась.
Ми розійшлись, так сталося,
Бо, видно, так і треба, треба знати,
Мабуть, щоб добре зав'язалося
Кохання щире – треба розпізнати.
Букенгам, в готелі Турвестон.

10.10.1948 р.

Маруся відповіла, що у той момент не знала, що думати. Мені у цей момент чомусь згадалася смертна дата 17 вересня 1948 р., коли у шпиталі Redgrave Botesdale Diss Norfolk помер побратим Михайло Свірський. Чоловік вислужив військо, дві війни, полон і при виході на волю помер, залишивши чудову родину. Тут дуже хотілось мені поділитись моїми пригодами з

Марусею, про те, як я сильно переживав, де не лежав у ревірі чи шпиталі. Я тікав до сотні, бо прагнув бути вояком, і що я мусив пройти повний вишкіл, щоб уміти боротись, а не хорувати, зітхати чи стогнати, і стати загартованим борцем, щоб боротись за волю і незалежність своєї батьківщини України. І я не раз зривався з повною вояцькою завзятістю до дальшої моєї праці, стараючись усе те забути. А все це з вірою у Господа Бога, Творця Неба і Землі, що тільки він, Ісус Христос, син Бога живого мені допоможе і я, як воїн, усі труднощі переможу. Іншої альтернативи я не бачив, бо у крайній біді пізнавав вірних друзів.

1949 рік. Цивільне життя

Гадаю, що ніяк не можна не згадати цих невольничих днів, які роками ставали від нудьги і жалю за свободою, за цивільним життям на волі, чим сидіти за колючими дротами, неначе який небезпечний звір. А зараз яка чудова краса. Яка велика радість. І дні хвилинами стають, а не як колись – роками. Щоднини все більше знайомства і запрошень на розраду, до кіно, на концерт, на забаву. А у неділеньку святу на Богослужіння. І так не встигнеш 3-4 години поспати, як чуєш, що будильник будить вже вставати, бо до праці. А праця єдина з недолі нас вирве. Ну і праця неначе забава, бо їдеш у товаристві, а вже що найважливіше – їдеш зі своєю Марусею. Яке велике піднесення на душі, яка радість. Скажу тільки одне: хотілось надолужити за все втрачене. В кожному разі рік 1949-й неначе хто бичем підганяв. Ми з Марусею довго не могли рішитись відносно тайни нашого подружжя, а все через мою хворобу, бо я ніяк не бажав, щоб хтось через мене бідував, а тим більше якщо б ця хвороба мала переходити на дітей, то я ніяк цього не бажав і тим самим волів сам страждати або й стратити себе, аніж комусь світ в'язати і тортури завдавати. Тоді Маруся подумала й запитала: “Ти говориш польською мовою?” “Так, говорю А чому питаєш?” “Якщо ти говориш, то

чи ти згідний піти до цього д-ра Валевського, в якого ти і я зареєстровані, і розказати лікареві, точно так як ти мені розказував, і хай він скаже, чи це є переходиме на дітей”. “Я дуже радо це можу зробити навіть сьогодні”. “Якщо так, то почекай дві хвилини і ми підемо обоє, добре?” Ми прийшли і, як сьогодні пригадую, людей не було багато. Почекали, може, двадцять хвилин і зайшли. Лікар Валевський попросив сідати та розказати з чим прийшли. Я взявся розказувати. Валевський послухав і відповів: “Прошу абсолютно не боятися. Ця хвороба не є переходима, і панство може сміливо одружуватись”. Ми йшли додому вже значно веселішими. І загалом, я почувався більш упевненим, як був досі. А ще тим більше мав надію на шпиталь, до якого д-р Валевський обіцяв мене направити пізніше. Хотів, мабуть, більше впевнитись, щоб знати, з чим він направляє. Одного разу я приїхав щойно з праці і почув, що я буду мати приступ, і бігом до лікаря Валевського, і то просто до його приміщення, де він приймає, й відразу говорю, що буду хворий. А Валевський глянув на мене, і як крикне: “Пане Мельничук! Пан мусі зачекаць у колейци! Зобач іле людзі”. І дійсно голці не було де впасти. А я не встиг сісти на крісло одної жінки, яка була покликана за чергою, як мене зловив приступ. Більше я нічогосінько не пам’ятав. Щойно тоді д-р Валевський побачив і дав мені застрик та вдався до словника. Знайшов мої ліки, написав рецепт і по закінченні служби приволік мене до панства Воловуєвих на мою квартиру. На щастя, тільки Маруся була і відчинила. Але я дещо забув згадати перед цим, тому ми ще повернемоь до цього продовження.

Наше вінчання

Звичайно, як я вже згадував, час на волі дуже швидко минав і заставляв іти все вперед. І осінь застала нас із Марусею піти до отця Михайла Ратушинського та записатись на молитви і дати на заповіді. Безперечно, що отець Михайло мене знав, то

й любив і пожартувати. Маруся була досить встидлива і завжди червоніла. Умовились на три вечори і заразом це й було зараховано, і мене не питав нічого, а Марусі сказав перехреститися. Маруся зробила знак хреста. А отець відразу: “Не вмієш! Навчи її, – сказав до мене. І на сьогодні досить. Слава Ісусу Христу і добраніч!”. Ми з Марусею відповіли і пішли. Вийшли на дорогу, а Маруся питає: “Чому отець сказав, що я не вмію перехреститись? Чому?”. А тому, що амінь кінчається не на грудях, а на лівому рамені. Але мене вчили на грудях кінчати. Так, але це є з латинського. І отак ми з Марусею й незчулись, як прилетів, неначе на крилах, 26-й листопад 1949 року.

Правду кажучи, хотілось не плакати, а ридати. Благословення від рідних родичів з України не було ані від моїх, ані від Марусиних. Мої прислали вже щось за 7 місяців. Отець М. Ратушинський мусив виїхати і шлюб давав отець Паславський. На залу, щоб потанцювати, й не заводилось. Бо, по-перше, ми всі, побратими, тримали велику жалобу по втраті наших друзів, які погинули по фронтах і тюрмах за волю України. А по-друге, це була для нас дуже коштовна річ, на яку ніхто з нас, полонених, не міг собі дозволити. Ми з Марусею й так позичили 120 фунтів, а це були дуже великі гроші на той час. І це ми немудро зробили. Але це раз на ціле життя, і якось віддали.

Хочу зауважити, що Дмитро Василик с. Степана був першим дружбою, а Петро Василик другим і так дружки: першою була Анна Жарська, а другою Катерина Погранична. Обидві потім повиходили заміж за своїх друзів. Тут можна б дуже багато дечого радісного і всякого описати на згадку, якщо б були можливості на видання. У кожному разі 26-те листопада 1946 року у католицькій церкві Св. Патрика Вестґате, Бранфорд та Свідоцтво № Д563513 залишається у пам'яті на вічність.

По весіллі Маруся пішла на своє помешкання, а я на своє. У неділю поправини під № 286Греат Гортон Род, а в понеділок до праці. І щойно аж за три тижні часу знайшли помешкання у Квінсбурі в поляків, які опісля нам виповіли, бо настрашились моєї хвороби. І отут прийшлося майже три роки

ходити з помешкання на помешкання. І врешті я подумав: зроби хату з лободи, до чужої не веди. І задумав купити котедж біля Лістер Парку, але Маруся ніяк не схотіла бути сама. Я розумів її і співчував, хоч знав, що зле вийде купувати хату до спілки. Але я був безсилий і таки мусив піти на спілку із Степаном Наконечним під № 930 Грат Гр. Рд.

Крім усяких лікарняних труднощів і призначених ліків лікарем Валевським, він обіцянку таки виконав і направив мене до спеціаліста шпиталю в м. Лідс під опіку д-ра Макферсон і д-ра Реае.

Тут я дійсно пройшов серйозне діагностування на усяких машинах, яких у Брандфордї не було тоді. Я їздив туди довший час. Під кінець мені сказали сісти і слухати, що будуть мені говорити. 1-ше: якщо алкоголь будеш пити, то не будеш жити. Чи ти зрозумів? Я відповів, що зрозумів; 2-ге: це ліки Phenotoin 100 mg tablet one і phenobarbitone 30 mg tablet twice, вживатимеш щодня, а по трьох місяцях будеш мати дуже багато приступів і будеш хворий, але після цього все буде о'кей.

І дійсно, 1950 рік був для мене страшним і сильно зболілим, але й радісним роком. Ми мешкали тоді у п. Петра Бакушки під № 18 Корнвел Тер. Брд. Маруся була при надії з Олечкою. В одному вечорі я мав 25 приступів. Думав, що вже кінець. Крім того, ще й з роботи звільняли і мене до тих зачислили. Я якраз узяв позичку на дім під № 930 на Грат Гортон Роад. Час на місці не стоїть, і Маруся поїхала родити, а я всюди бігав і все робив. І нараз чую радість, а це вже весна пробудилась, щоб жити, і вже сонце ясніш споглядало, починало до себе манити. Я йду і купую великий і гарний букет квітів, бо це ж невимовна радість і щастя наше, самим Богом послане з небес. І це сталося 7 квітня 1951 року.

Олечка, перша потіха

Яке ж бо чудове, мов лялька, дитя. Годі надивитись. Мов маленьке янголятко, біляве дитятко. І радість душу обняла. І стало легко на душі і дякую Всевишньому, що живі й здорові, а сам, вертаючи до хати, купив я рибу й бараболі, щоби живіт напхати.

На третій день під вечір приходять поліцей і дає мені адресу до шпиталю на Лідсс Роад, т.зв. Фівер Госпітал. Що ж сталося, питаю поліцей. А він мені сказав, що тільки я можу відвідати і ніхто інший. Щось є серйозного. Я довго не роздумував, навіть не вечеряв, а побіг на Лідсс Роад шукати Фівер Госпітал. Знайшов. Приходжу, а на дверях питають, хто я такий. Я сказав. Завели мене прямо до лікаря, який день і ніч пильнував і пильнує мою дорогу дружину Марусю. Сказав сісти і почав розказувати, чому мою дружину і дитину перенесли сюди. А це тому, що коли дружина була ще маленькою дитиною і, як звичайно майже усі діти хорують на т.зв. хворобу кір, а Маруся не відхорувала і тепер при пологах ця хвороба проявила себе, що є дуже небезпечно, і ніхто не може загарантувати, що вона з цього вийде. І я вже два дні і дві ночі пильную її, та, на жаль, не бачу жодного покращення.

“А як дитина, пане докторе?” – запитав я тремтливим голосом. “О, дитина – прекрасно! Дитина, мов ангелик бльондий та кучерявий. Ми усі її дуже любимо, і одна медсестра сказала, якщо б Марія померла, а ти погодився, то вона б собі її взяла”. Мене огорнув жаль і страх. Лікар зауважив це і, щоб перервати це, сказав: “Ходімо, побачимо їх обох, але хочу зазначити, що ніхто більше, крім тебе, не може їх відвідувати”. Мене ще більше це затурбувало. Приходимо, а вони обидві мов справжні янголи та ще й підсміхаються. А на голові Олечки біляве волоссячко, мов золоті перстені, блищать. Мені з цього жалю і радості сльози покотилися. Я відразу запитав: “А що ж тебе болить, Марусю?”. “Нічого, – відповіла, – тільки чую, що маю гарячку і не можна мені вставати з ліжка й ані на крок ніде виходити”. Лікар, якого, на превеликий жаль, ім'я і прізвища не запам'ятав, зауважив нашу щирю розмову й сказав: “Я залишаю вас, а коли йтимеш додому, зайди до моєї канцелярії, якщо схочеш щось запитати”. Я щиро признаюся, що був страшенно розгублений і ніяк не міг свої думки сконцентрувати. Вони, немов блискавиці, мигали мені в голові щосекунди, а все інші та інші. Ми говорили про все. Олечка гралась, усміхалась і врешті заснула. Ніхто мене не виганяв, але Маруся сказала, щоб я йшов, бо вже стемніло і я голодний. І дійсно, я був без вечері і їсти не хотілося. Поцілувавши дружину і сплячу дитину в чоло, попрямував до лікаря. Не чекаючи, що перший

Григорій Мельничук

скаже мені лікар, відразу ставлю йому питання: “Дорогий лікарю, скажіть, будь ласка, що має коштувати, щоб моя дружина була здорова, я заплачу”. Лікар глянув на мене і сказав: “Пане Мельничук. Я рішив не відходити дні і ночі від твоєї дружини, аж доки не буде здорова, і це не має нічого спільного з оплатою, тому що мені держава платить. Одне є важне, і мені дуже прикро, що ані я, ані інші лікарі не гарантують, що їй стане краще, і тому прошу, будь спокійний і залиши цю проблему для мене”. Я побачив щире постанову і подав лікареві руку та міцно стиснув його п’ястук. Мені стало легше на серці і я, йдучи до тимчасового помешкання, постановив щотижня всю свою виплату навіть не розпечатану дати лікареві, і то так довго, аж доки не виздоровіє моя вірна дружина. І дійсно: як постановив, так і робив. Він не хотів брати, але коли побачив, що я не жартую, сказав сестрі взяти і замкнути у шафі так, як виплата й була – не розпечатана. Очевидна річ, що я цього не сподівався і не знав. Досить того, що за три, точно вже не пригадую, а може, й чотири тижні повідомили мене, що дружині вже краще і вона може сміливо їхати додому. Очевидна річ, що я викликав таксі, і відразу сестра закликала мене до офісу, відімкнула шафку і всі чотири нерозпечатані виплати дала мені. Тут подвійна радість, але я дуже хотів бачити лікаря, а сестра сказала, що його нема, він кудись виїхав. Я хотів залишити сестрі, але вона сказала: “Нам не вільно брати гроші. Ми маємо плачене”. Ну що ж, дяка Господові за все.

Спільний дім під № 930 Гр. Гортон

Що не казати, а все-таки “у своїй хаті своя правда, і сила, і воля”. Але при новій роботі, а це в інженерінгу т.зв. “Джордж Дрейкуп”, на мене упало грубе залізо і зламало на нещастя у згині ногу. І хоч недалеко від хати, все одно місяць не міг працювати. Узнали що зростеться і буде добре. Мені змінили працю на сидячу. Олечка виховувалась гарно і більше чомусь любила сидіти у мене на руках, як у мами. А ще не хотіла їсти. До нас прийшли мешкати панство Олексюки, і якраз побратим Петро Олексюк згодився бути хресним батьком Олі. Кум Петро Олексюк був дійсно працювитою людиною і, очевидна річ, змагав за свою власну хату. А тим більше, що й пані

Марія Олексюк чекала дитину. Прийшов час і вони перебрались до своєї хати. Я побачив, що наш дім потребує величезного ремонту і відкупити його не було коштів, тому вирішив його продавати. Ми заледве знайшли покупця і продали дім, але гроші за нього нам так і не вернулися. Ми знову пішли по приватках. А це є найгірше, що може бути. І від 10 червня 1951 р. ми мучились з приватки на приватку аж до 1 вересня 1956 р. У цій згаданій даті ми перейшли до своєї хатини під № 15 Ротсей Террас Грат Нортон Род. У цьому нашому домі 24 листопада 1955 р. прийшла на світ друга наша дорога донечка Оксана-Леся. І знову величезна радість і втіха, та ще більший букет найкращих квітів, бо службова акушерка чи медсестра жартома підманула мене, що я маю сина.

І нема де правди діти я дуже хотів мати сина. Але велика дяка Всевишньому і за це, коби були обидві здорові і їхня мати, подумав я. Ми обоє з Марусею тяжко працювали, але чулись щасливими, бо все-таки свій куток то є свій куток. Крім того, я вже менше хворів і тим самим чувся щасливим, що можу стало заробляти на прожиток родини та сплачування позики на дім. Маруся також не дармувала, а до хати замовляла матеріали цирувати і також це було дуже багато. Я призабув згадати, що по тих двадцятип'яти приступах моєї хвороби я вирішив написати і написав про звільнення з організації ОУН, хоча й знав, що, як правило, звітам ніхто нікого не звільняє і не звільняє, але я подумав, що ж я за воїн, коли не в силі бути активним і т.п. і т.д. Я близько 4-5 років був відсталим. Опісля знову відновив своє членство і так по сьогодні. Я був активним виховником у СУМі. Брав участь як виховник молоді в таборі Таклей. У школі українознавства, де створено батьківський комітет, мене обрано секретарем управи. При школі українознавства ім. Т. Шевченка я учив усякі сценки на Св. Миколая, свято Матері та інші, які давали велику заохоту до вивчення своєї рідної мови. Зі старшими грав у виставах. У СУМі вчив вільноручні вправи тощо.

Наша дорога Лесечка

Уже з самого народження неначе б і не було в хаті дитини. А тому-то я й кликав її не Лесю, а Лесику. Мій маленький Лесик. І

дійсно, дитина виростала. І навіть тоді, як була вже голодна або мокра, вона не плакала, а лиш ворушилась, щоб нагодувати її чи переповити, а поза тим мав святий спокій. Одна дуже важна і дивна річ, що до матері була аж засильно прив'язана. Це мене не раз і досить насторожувало. А головне, як вже почала ходити. А ходити почала в 11 місяців. І вже тоді, коли дружина вийшла до міста чи навіть до крамниці і її довше не було у хаті, то йшла і шукала всюди. А не знайшовши, йшла до дверей і цілою долонею стукала у двері, хотіла йти надвір шукати мами. І коли я говорив, що мама зараз прийде, то Леся ховалась під стіл, і не кричала, щоб плакала, а сльози як горох котились з очей. Я брав на руки і старався заговорити, щоб забулася, і давав усякі забавки, то Леся, схилиючись до вікна, виглядала за матір'ю. Тоді я постелив на столику коло вікна і сказав: "Дивися, а мама зараз надійде". А мій дороженький Лесик як ударить з цілої сили долонею по шибі, а шиба надворі на дрібні кусники розбилась. Я прибіг, а Леся показує маленьким пальчиком, що вона зробила, і вимовляє: "О! О! Мама!". Я глянув на руки і, слава Богу, ніде ані не дряпнуто. Я взяв на руки дитину, вийшов глянути надвір, чи немає де на порозі і близько порога скла, а Леся пнеться до хвіртки за мамою. Ми і туди пішли, але мами не видно. Леся зісунулась з рук і бігцем на дорогу за мамою шукати. Я наздогнав дитину, взяв на руки і кажу йдемо до хати, може, мама вже в хаті? Прийшли в хату, а Леся відразу знову шукати. Переглянула вітальню, тоді по сходах до спалень і на горище. За той час і дружина повернулася з міста і питає, що сталося? Я оповів, а Леся, почувши голос, уже наполовину сходами сповзла. Дружина її скоренько схопила і обцілувала зі сльозами на очах. Якщо б цей випадок зфільмувати, то дійсно був би чудовий фрагмент фільму. А ще однієї неділі я пішов до церкви на богослужіння. Вертаюсь, а дружина зустрічає мене на дорозі і каже йти в поліцію по Лесю. Я вибалушив баньки і допитуюсь. Не питай, а йди, бо дитина дуже плаче. Я приходжу, а Леся обкладена всякими забавками, але нічого не помагає, плаче, аж зала дзвенить. А коли побачила мене, тоді ще гірше, і до поліцайки кричить: "Геть! Геть! Геть!" Поліцайка віддала мені мого Лесика і питає, що вона каже. Я переказав, каже – іди геть! "Го евей!" Поліцайка усміхнулась. Вийшли ми в місто, а дитина, бідна від того ридання, дуже тяжко зітхала і зверталась до короткого плачу,

оглядалась, чи не йде поліцайка. Прийшли ми до хати під № 15 Ротсей Террас, дружина розказала, що мила підлогу, а Олю й Лесю просила, а головне Олю, щоб гралися на подвір'ї. Оля втекла до сусідки, а Леся пішла на головну дорогу і бігала впоперек, аж над'їхали поліцайки. Взяли дитину на руки і запитали у крамниці чия? Власник і власниця крамниці не знали, і поліцайки завезли на дільницю. Дружина важко пережила цю трагедію, заки довідалась, де діти. Леся з того пережиття почала дрімати, коли дружина годувала її. Марія вклала її спати й сама трохи відпочила. Леся у сні пробуджувалась і плакала, але якось на третій день усе перейшло.

Леся з нами на концерті

Не пригадую, що то був за концерт чи академія, яку ми відбували у "Санджордж Гол" м. Брадфорд. Квіти купили надоліні. Прийшли, гарно посідали на свої місця і чекаємо на початок. Оглянулись на балкон, а наша Леся уже там. Їй щойно минуло чотири роки, але вона вже тоді дуже гарно розвивалася зі своїми здібностями на її роки. Махає до нас і сміється у товаристві та радіє, бачимо, що дуже задоволена. Кличемо, щоб зійшла і сіла на своє крісло, а вона махає, рукою, що прийде, але не приходить. Ми вирішили залишити її на балконі, а після закінчення вистави коло дверей пильнувати, як буде виходити, щоб взяти за руку і – додому. Чекаємо, щоб не проминути, а Лесі нема. Вже майже усі повиходили. Я вернувся до зали і почув плач. Кричу: "Лесю, де ти?". Тоді сторож, який уже мав замикати, зорієнтувався, що Леся заблудила, і привів її з темних сходів величезної театральної зали. Одним словом, Леся була непосидюча дитина і любила пригоди. Вона і зараз з усіма життєвими пригодами дає собі раду: "лицар, а не дівчина".

Праця для народу

Ще в полоні, де дні роками ставали, а ми ходили, мов ті небезпечні звірі, попід дротами у таборі в Ріміні (Італія), так тут, хоч ще і в полоні, а вже 1 серпня 1948 р. вступив у члени СУБ-у Союзу Українців у Великій Британії. І нема де правди діти, всі ми були дійсно активними членами та дуже ревними працівниками по відділах та осередках. Церква, а головню УГКЦ, також не гаєла часу. Пригадую, до 4 листопада 1949 р. я став членом УГКЦ при парохії Св. Теодора Кентерберійського у Великій Британії. Кожний з нас одержував членські виказки від о. Михайла Ратушинського. Зорганізовано Об'єднання колишніх вояків українців у Великій Британії "ОБВУ", в яке я вступив 4 вересня 1950 р. Відновлено Спілку Української Молоді "СУМ".

Згодом я став виховником молоді і по сьогодні допомагаю молоді. В міжчассі засновано українські школи, Фонд української дитини, Фонд інвалідів, Спілку Українських Учителів та інші секції. Засновано прекрасний ансамбль "Крилатих", які зі своїми танцювальними номерами виступали не тільки по цілій Англії, а й по Європі. Це була заслуга балетмейстера п. Остапа Буряка. Очевидна річ, що й Управи, в якій і я, бувши культосвітнім референтом помагав, що було у моїх силах, і навіть їздив раз із ними на виступ по телебаченню. На превеликий жаль, не пригадую точної дати, якою зобов'язав був мене тодішній Голова СУМу друг Дмитро Василик. Засновано тоді дуже добрий хор "Діброва", який і досі існує і без якого не можна б було жодної академії чи свята відсвяткувати.

Ще було засновано прекрасний мандоліновий оркестр, яким керував маестро п. Ярослав Гаврилюк. Зорганізовано батьківський комітет при школі українознавства ім. Тараса Шевченка, і на загальних зборах я був обраний до Управи цього Комітету секретарем. Головою став обраний п. Федір Фарина. Хочу дуже коротенько зазначити, що крім усіх членських внесків та платні за школу, оркестр, свою пресу, видавничу спілку, шкільні книжки і всякі організаційні збірки ОУН, АБН, Патріарший фонд, ще Фонд взаємної помочі, "Писанка" і багато, багато інших треба було заплатити, а все це з тяжкої праці рук на будові чи текстильній

фабриці, копальні, дорозі, то, крім того, ще ночами сидіти коло протоколів усяких звичайних зборів і засідань. Усе це коштувало здоров'я, але ніхто й ніколи не то не пожалівся, а гордий був, що йшла праця все вперед, і все на краще. Правду кажучи, дні хвилинами злітали. Ніч відганяла і ніч приганяла. І ніхто не пожалівся, бо знав, що це для своїх дітей. Для своїх діток, для своєї нації. Для свого майбутнього добра, для здобуття волі Україні. І коли пишу ці слова про наших побратимів і себе самого, то не з якоїсь там хвальби, а із щирої правди, і святої істини, бо кожний з нас і тим самим і я якнайбільше прагнув, щоб чимось допомогти своєму українському поневоленому, але нескореному народові стати раз і назавжди господарем на своїй святій землі. Тому-то наші членські внески були завжди вчасно сплачені, і праця йшла бездоганно. Це так дуже, а дуже коротенько про наше організоване життя на волі у цій цивілізованій Англії.

А коли врахувати ще оселю емеритів у Лондоні, Кобзарівку і Тарасівку в Олд Кліф Гоузе Вестон-он-Трент, Дербишире та тутешній клуб, то дійсно було цікавим моментом та розрадою як для молоді, так і для старших. Усякі з'їзди, змагання, академії, свята Героїв на символічній могилі, а відтак концертах, які давали насолоду і добре виховання нашій молодій генерації, а крім того, знайомство та обмін усякими виступами, концертами та спортом, який розвивав у здоровому тілі здорову душу, то, одним словом, можна б прекрасні томи книжок цікавих написати і було б цікавим та корисним для наших онуків і правнуків почитати. І я хочу вірити, що це не пропаде. Шкодою лише, що не вів денника, який сьогодні дуже пригодився б.

Вісті з України

Кожен з нас тут на чужині подумки летів до своєї поневоленої Батьківщини і був щасливий, коли хоч будь-яку вісточку отримував від рідних. Листи, як правило, писалися завуальовано. Родичі повідомляли, що їдять “білий хліб” у колгоспі. Про виселенців говорили, що поїхали “на роботу”, про загиблих повстанців – що повмирали “на хворобу” тощо. Я також мав декілька листів з дому та від друзів, які цитую нижче.

Перший лист отримав від матері до Грос Кіришбауму на вишколі.

Листи від матері

18.07.1944 р.

“Дорогий наш синку! Полеву поштову карточку ми одержали і сердечно дякуємо. Ми також при здоров’ї до котрогось часу. Але ми дома, так, як горобець в галузі, бо Жизномир вже вивакували, то й ми незадовго. Фронт як був так є. Хлопців за тиждень у четвер, як зробили облаву від 14-ть років брали до 35-ть хіба котрий де в соломі, то виховався. Навіть Миколу Дмитрового брата Василика забрали і Нанашко лишився як оженився. І ми ще коні тримаємо та корову, але думаємо виїжджати, бо тут дуже страшно. І знаєш що? Петро Витягловський то зараз пішов до Жизномира і там записався і Степан Василик Гаврилів і пішли також. А коло нас багато війська. У лісі роблять хати з оборогів людських. Через наш город здовж окопи викопали. З жита і пшениці нема нічого. Кінчу і поздоровляємо”.

1956 р.

“Дороженькі наші діти і внучечки!

Повідомляємо вам пару слів відомости, що ми дякувати Богу здорові і Вам бажаємо кращого здоров’я. А поводитьсь нам як звичайно в осені. То кукурудзу збираємо, то бараболю копаємо, а ту би й листа написати, і загату класти, бо щоб було тепло в хаті. І хочемо дорогі наші знати, що ви поробляєте? В які ти Грицю роботі працюєш? Може Бог ласкавий дасть, що ми ще зобачимось? У

Бога всього можна. Нічого вічного нема. Ти Гриньку питаєш за Николу Воронюка? Його тут нема. Він оженився з Ліщинецькою Юшкалюк і поїхали на Николаївську область на роботу, бо від нас дуже багато людей їдуть туди, бо там земля урожайна і заробляють хліба, а головню пшениці і в осени приїжджають додому, а вони не приїжджають, бо і Нанашко поїхав з Іринов, але пізніше, як Никола, бо його дома не було, як Никола женився, бо він їздив на роботу таку як Місько Болячка і вже приїхав. І дуже багато хлопців їздили на ту роботу і вже поприїздили, тільки нема Болячки М. і Сведлика Д., Худика С., Чинчика М., а Петро прийшов. Гоцула з того кінця нема і Демянюка нема. Худик Павло помер коло Михайла Шкірки. Я там писала на яку хворобу. А родини повиїжджали на роботу (Сибір). Оце все згадане виарештували, повивозили на Сибір і повистрілювали”.

10.7.1957 р.

“Дороженькі наші діти! Листа від вас ми одержали і щиро дякуємо, що ми почули від вас пару слів, що ви здорові, а щодо поганих обставин, то коби Бог дав здоров'я, а то все так не буде. Нічого вічного немає. А ми з дня на день подаємось до Всевишнього коби ще прожити. А часом прийде така днина і хвилинка, що здається, що краще було б на тамтїм гнити, як на цїм жити. О, то ж, відзивається твоя рідна мати. Бо і колись була біда, але мене така надія тримала, коби мені діти здорові та подружились, то мені тоді буде краще. А воно не так сталось, як гадалось. Я на тебе всю надію поклала, бо ти моєї натури. Ти мене розвеселив, щоб мені яке горе було. Ти, як заговорив до мене, то мені здавалось, що все горе з мене сплило. А нині, ані кому що сказати, ані поради запитати. І дорогенький мій синку порадь мене хоч через той папір, бо інакше як? Діти наші дякувати Богу здорові, якого і вам бажаємо із щирого серця. І до нас прибула маленька Ганя. І дякувати Богу здоровенька. І Маруся вже трохи краще чується. Ти пишеш Гриньку чи маєм що їсти? Є Богу дякувати коби мож. А то не мож робити і не мож їсти. Але то чепуха. Всього дякувати Богу добре. 57-ий рік був урожайний і людям виплатили добре, то майже у кожній хаті хліб є і білий. І багато людям стало легше, як зняли ті податки. Цього року люди почали відбудовуватися. Ти

Григорій Мельничук

питаєш чи Нанашко пише? Ні, не пише, бо й нема так до кого. Його брат Іван так само у Росії так де він, а до Николи то Місько пише з Австралії і дуже пакунки шле. І щось Ірині був вислав, то Никола посилав у Росію. А чому ти Гриньку питаєш? То певно Дмитро хоче знати? Скажи щоби сам написав до нас, а ми напишемо про все як то було. Хай не боїться”.

Телеграма

29.12.1968 р. на адресу нашого другого власного дому під 15-ть Ротгесай Террас на Марія Мельничук Брандфорд 7 писано:

“Тато помер 28 грудня 1968 р. Год. 12-га. Похорон 30-го грудня год. 2-га поп. Марія”. Прочитавши телеграму, яка була досить бідна та поплутана з польськими словами, я зрозумів, що нема чому дивуватись. Але я відразу відчув, що я вже став напівсиротою.

Лист від односельчанки Іванки Єзерської

12.4.1947 р., Сороки

“Сл. І. Хр.!

Високоповажний пане Грицю!

Хочу повідомити тебе, про що мене просиш, що до твоєї родини, то будь спокійний, все в порядку. Родичі здорові, а Маруся ходила до школи. Скінчила п'ять клас, а тепер помагає родичам в роботі. Пане Грицю, вони листи від тебе дістають і відписують, а чому ти не дістаєш то не знаю. А Лушнейови, то я також казала, то він говорив, що напише. Взяв адресу. Кінчу з тобою коротеньку розмову, вибачай, що так трошки пишу, бо не маю часу, я хочу лист пустити. Вибачай, другим разом напишу більше і не буду чекати на відпис, а опишу про наше село. Ну сьогодні не маю часу. Посилаю тобі щиросердечний привіт до милого і скорого побачення. Єзерска Іванна. Передає тобі щиросердечний привіт Маруся Листюк. Прошу тебе, Грицю, вибачати, що тільки трошки написала, та так не порядно, бо то на скорім моменті писаний. Твоя знайома Єзерска Іванка”.

Лист від Михайла Василика

---

24 січня 1999 р., Буенос-Айрес

“Шановний краяне й приятелю Грицю!

Вже давно повинен був я написати до тебе, та якось не складалося. Я ще викладаю в університеті, а звичайно у мене у другому семестрі є дуже багато занять. Тому чоловік відкладає кореспонденцію на Різдвяні свята, мовляв і так треба буде писати святочні (побажання) вітання. Звичайно, воно так бувало, але цього року коло нас справи дуже ускладнилися. При кінці місяця листопада мене зловили сильні атаки ниркових камінчиків так, що я мусів інтернуватися в санаторії. Там мені розпорошили один камінь, що стояв на заваді, і відпустили додому, а через тиждень атаки повторилися знову і я мусив вертати до санаторія, де просидів знову десять днів. Тому, що у мене тільки одна нирка (другу оперували тому 30-ть років), тепер її не можна оперувати. Тому вложили мені до нирки т.зв. “катетер”, щоб камінчик не рухався і тепер стараються розбити його при допомозі “звукових хвиль”. Процес трохи болючий, але витримати можна, роблять його раз на місяць, а вся процедура може забрати від трьох до сім місяців.

В міжчасі я міг би вести нормальне життя і моя хвороба не справляла би для нас великих труднощів. Але 27.12.98 по обіді, коли моя дружина з дочкою відвідували мене у санаторії, до нашої хати влізли злодії. Багато не покрали (це і так покриває забезпечення проти крадежі), але в хаті все поперекидали. Це дуже поденервувало мою дружину, яка вже понад 15 років хворіє на “люпус” (від лат. вовк хронічне захворювання шкіри, переважно спричинюється туберкульозною паличкою, інша назва – вовчак). Внаслідок цього вона дістала сильний атак своєї хвороби так, що треба було її інтернувати також у санаторію. Щойно передучора привіз я її до хати, але ще вона почувається дуже ослабленою, мусить лежати в ліжку та заживати різні ліки. З огляду на

всі ті труднощі я цього року не писав до нікого. Це, і нічого іншого було причиною моєї, так довгої мовчанки.

Про себе не маю що так багато писати. У 1944 р. я попав до “юнаків” де був майже до кінця війни. По війні зустрівся в Австрії з моїми батьками і жив з ними у таборі втікачів у Ляндеку. Там захорував я на туберкульоз і просидів майже два і півроку в лікарні. Там я сам вчився, складав іспити й закінчив гімназію, а по виході з лікарні вступив до університету. В міжчасі мої батьки виїхали до Аргентини куди їх викликали Михайло Сверлик й Андрій Худик зі Сороків. Я хотів кінчати студії, але не було з чого жити і я поїхав також до Аргентини. Тут закінчив студії економії, а в 1964 р. оженився з одною дівчиною з Рогатина (маємо троє дітей). Працював по професії, а також викладав в університеті. У 1990 р. з праці пішов я на пенсію, але в університеті викладаю даліше.

Весь час був активним в нашій громаді.

Довгі роки був головою Пласту, Українського Об'єднання, членом Братства Дивізійників, т-ва “Просвіта” та інших. Від 1989-1994 рр. був головою громадської централі – Української Центральної Репрезентації. Пару разів їздив в Україну, був у Бучачі й Сороках. Дещо пишу, маю друкованих кілька книжок та багато статей. Ще даліше проваджу філію Українського Кат. Університету у Буенос Айресі (не маю кому передати її) з рамени якої організував я різні курси Українознавства.

Я тепер працюю над історією Української еміграції в Аргентині, але в еспанській мові, буду старатися може видасть її мій університет, який часом друкує деякі мої речі. А у вільний час пишу також мої спомини. Може колись їх закінчу. Це було би поки що все.

Здоровлю тебе і твою родину та бажаю вам усім всього найкращого. Сподіваюся, що ти до мене ще колись напишеш”.

Прощай, дружино, наша мати

У постійних життєвих клопотах, вихованні наших дітей та праці для громади тут на чужині, наче блискавка, промайнуло наше життя. 26 лютого 2001 р. у ньому ударив похоронний Дзвін – відійшла у вічність моя дорога і мила дружина Марія.

Моя дружина Марійка Герцик народилася 31 грудня 1920 р. у с. Вижлів, а зараз Верхнячка р-н Сколе, обл. Львів, Україна. Ще з коліски осталась напівсиротою, як польська карна експедиція вбила її рідну матір, оповідали у селі люди. Її дитинство було дуже тяжке і нужденне. Помимо усіх дивувала своїми веселими рухами та всякими реагуваннями. Опісля, як школярка вчилася без нічий помічі навіть дуже добре. По трьох роках навчання школи стала виписана та вислано її у найми.

А тому, що її дідो був лісничим і побачив, що Марійка пасе людську худобу запитав: що ти тут робиш? Марійка розказала. Дідо відразу вступив до директора школи. Заплатив усі книжки, зошити і все, що було потрібне аж до закінчення 5-того класу, які там існували. Синові строго припоручив, щоб було завдання виконане. Марійка продовжувала навчання, навіть досить добре, хоч і не раз голодною йшла у школу.

Марійка була великим любителем книжки. Любила жарти та була відважна і вміла долати всякого роду проблеми, які мов хмари наступали одні за другими. У наймах на 18-тому році життя, сплячу по тяжкій праці у ночі забрано її до Німеччини без куска хліба і без жодного чистого одягу. У Німеччині пережила тяжкі роботи: у фабриках, на окопах, у мокрих снігах і страху від бомбардування усякими налетами під час війни.

Усе, що я хотів, розказав про неї, а далі подаю короткий некролог.

“Ділимося сумною вісткою з рідними в Україні та українським громадянством, що в понеділок 26 лютого 2001 року по довгій недузі відійшла у вічність у лікарні м. Брандфорд бл. пам. Марія Герцик Мельничук народжена 31 грудня 1920 року на Львівщині. Покійна залишила горем опечалених чоловіка Григорія, дочок Олю та Лесю, зятя Петра, онуків Андрія і Оксану, брата по батькові Василя з родиною на Полтавщині, братаву Агафію з родиною на Львівщині, братаву Катрусю в Оклагомі США з великою родиною та багато приятелів і знайомих у Брандфорді. Покійна Марія була членом ОУН, ОУЖ і УКПО та була щедрою жертводавцею на церковні та національні цілі. Як людина вона відзначалася скромністю. Але була великою шанувальницею книжки, рідних традицій, звичаїв, одягу та пісень і старалась передати цю любов своїм дітям та онукам. В неділю 4 березня о. Іриной Крайчий, ЧСВВ, відправив Панахиду у присутності багатьох громадян, а в понеділок 5 березня о. Карло Мельницький, ЧСВВ, відслужив чин похорону в церкві Пресвятої Тройці. Під час заупокійної Служби Божої о. Мельницький звернувся до опечаленої родини та присутніх словом співчуття і запросив п-ні Ліду Шутку прочитати короткий життєпис бл. пам. Марії, а відтак Марію Федисин, яка прочитала вірш “Прощай, моя дружино, наша мамо” написаний чоловіком Покійної Григорієм. Останні похоронні моління були довершені на кладовищі Норт Байрлі, де прощали покійну о. Мельницький та п. Михайло Олеськів, референт суспільної опіки Відділу СУБ, від ОУН, СУБ, ОУЖ та УКПО. Під час поминальної тризни в залі Відділу СУБ присутні перевели збірку на нев’янучий вінок Покійній і зібрали 150.00 фунтів, а їх розподілено на такі цілі: 50.00 на Фонд ОУН, 50.00 на Фонд Матері й Дитини і 50.00 на прес-фонд “Української думки”. Наприкінці тризни вдівець п. Григорій подякував о. Мельницькому за відслуження похоронного чину, подякував за співчуття та квіти від громади і установ, паням за приготування тризни та усім, що взяли участь у похороні.

Вічна пам'ять Покійній!

Суспільна опіка Управи Відділу СУБ у Брандфорді”

Заповіт дружини

“Дня 28.11.1989 р.

Тобі мій дорогий і вірний друже, дякую за твою щирю любов і пошану до мене. Ти був щирий і справедливий. Все те, що обіцяв, ще тоді коли мене мало знав, але хотів мати за свою дружину, ти виконав стопроцентно. Не зважаючи на свою небезпечну хворобу ти кидався по всяких роботах, щоб більше заробити і дати утримання мені і нашим дітям. Ти заступав мені маму і тата, був добрим другом в моєму житті з тобою.

Я була сиротою, яка не зазнала від нікого ніякої любови, ні в дитинстві ні пізніше.

Я мала великий жаль, що не довелося мені побачити твою маму і тата, та обцілувати їхні руки, які виростили і вигодували тебе. А Господня сила призначила тебе мені. Бувай здоровий і пробач за всякі недоліки, які ти пережив зі мною...

Моє прохання до тебе любий мій друже і до вас мої дорогі дочки.

1. Як умру то вберіть мене в що-небудь, з рештою мого одягу подумайте самі, що можете зробити, мої одяги не багаті.

2. Домовини моєї не відкривайте, нехай мене хто хоче пам'ятає такою, якою я була в житті. Похоронів великих не робіть, може бути тільки родинний.

3. Пам'ятник маленький в роді книжки, тому що книжка була моя любов і розвага в моєму самотньому житті. Напишіть тут похована вмісто спочиває. Жалоби поверхової не носіть.

4. Любіться, не забувайте одна про другу, пам'ятайте, що все минеться, всякі добра і надбання, а щира і правдива любов ближнього ніколи не забутня.

5. Не забувайте про тата. Пам'ятайте, що він жив для вас і помагав вам як міг і вмів, старався дати вам знання, боявся, щоб не були ви чорними робітницями як були ми.

Ваша дружина і мама Марія Мельничук”

Моя подяка

“Родина покійної Марійки Герцик-Мельничук висловлює щиросердну подяку о. Карлові Мельницькому за довершення похорону нашої дорогої дружини, матері і бабусі. Усій сім’ї, ближчій і дальшій, усім, хто відвідав Покійну вдома і в лікарні, усім присутнім на похороні, за квіти, телефонічні і письмові співчуття, які улегшили смуток і велику нашу втрату. Особливу подяку за чотирирічні відвідини Покійної висловлюємо паням: Анні Гуньці, Розалії Шевчук і Анні Кравець. Дякуємо за Панахиду, які відправив о. Іриней Крайчий, ЧСВВ, дякові п. С. Замулінському і усім хористам, пані Ліді Шутці за коротку згадку (життєпис), пані Марусі Феदिшин за прочитання вірша “Прощай, моя дружино, наша мамо”, о. Карлові за вислови щирого співчуття родині, за слово від суспільної опіки Відділу СУБ п. М. Олеськову над могилою і за керування тризною та збіркою на нев’янучий вінок у пам’ять Покійної. Дякуємо усім за чудові квіти, включно від Гуртка ОУЖ у Брандфорд і в Болтоні, пані Ганні Шляхетко за удекорування столів пам’ятковими свічечками, за співчуття від ОУН, СУБ, СУМ, УКПО, Товариського Клубу “Лиман”, паням за приготування тризни під керівництвом пані Стефи Стефанишин, пансту Гудів за пожертву на Службу Божу замість квітів, родині Стецюкам за розкладення столів, за співчуття з України і від п. Олександра Дикого, а також приятелям і приятелькам, які хоч би найменшим улегшили наше горе і найбільшу втрату. Хай Всевишній винагородить усіх Вас його ласками, а головню найбільшим скарбом – добрим здоров’ям на многі і благії літа!

*У глибокому смутку вдівець Григорій Мельничук
і вся родина.”*

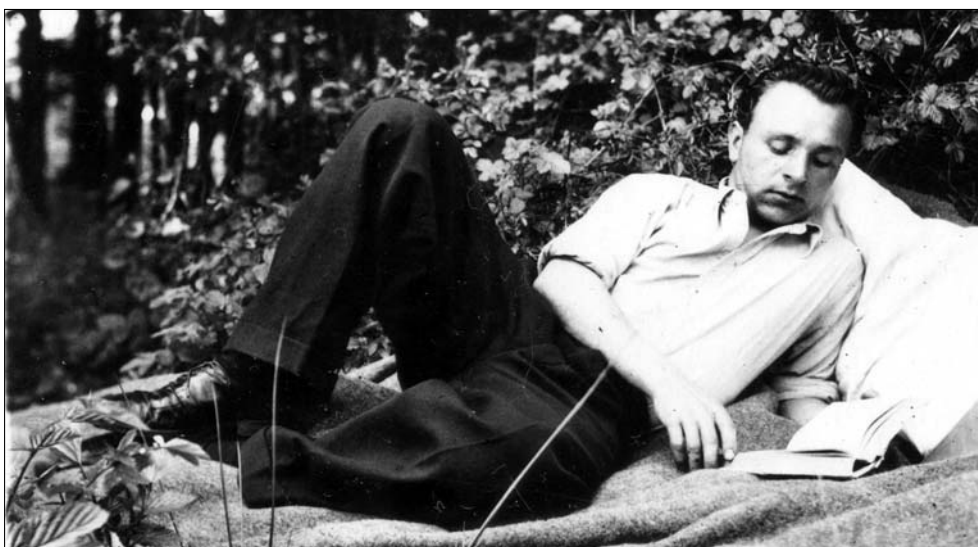
Дивізійники із с. Сорюки у таборі полонених в Рміні (Італія), 1947 р.
 Зліва направо у 1-му ряді сидять: Андрій Кобзар, Петро Дем'янюк, Іван Свердлик, Григорій Мельничук, Степан Витягловський (Костів), Михайло П'янтківський, Осип П'янтківський.
 У 2-му ряді: Степан Свердлик, Степан Лізунич, Дмитро Листюк, Йосиф Михайлецький;
 У 3-му ряді: Осип Пруцик, Михайло Свірський, Дмитро Свердлик, Іван Пащун, Михайло Даньків, Н.Н., Н.Н., Петро Василук, Степан Мельник, Яків Шмігельський, Дмитро Василюк, Н.Н., Микола Слонський, Петро Худик, Микола Пилипів.

Друзі-дивізійники із с. Сорочи у Великій Британії. 1947 р.

Весілля Григорія Мельничука з Марусею Герцик. Зліва дружба з дружкою Петро і Катерина Василюки, праворуч Дмитро і Ганна Василюки.

Григорій Мельничук відпочиває у містечку Турвестон. Велика Британія, 1949 р.

Родина Мельничуків і Михайлецьких у Великій Британії, 1958 р.

Дочка Леся (4 роки).

Дочка Оля грає на піаніно (8 років).

Григорій Мельничук з дружиною Марусею і доньками Олею та Лесяю.

Світлина родичів Григорія Мельничука з-під советської окупації України, вислана на згадку синові Григорію, 1963 р.

Дочка Леся Мельничук після здачі іспитів у драматичній школі. Лондон, Великобританія.

Дочка Леся Мельничук (посередині) гостює у маминої рідні в штаті Оклахома, США.

Родина Григорія Мельничука. Зліва направо: дочка Оля, Григорій Мельничук, дружина Маруся, молодша дочка Леся. Внизу онуки Оксанка й Андрійко. Великдень, 24 квітня 1984 р.

*Дружина
Григорія
Мельничука
Марія з онукою
Оксаною.*

*Діти Григорія Мельничука під час відвідин родичів на Різдво 1999 р. Зліва
направо: дочки Леся, Оля, зять Петро Сарапук, онуки Оксана та
Андрійко (усі жартують).*

Марія Мельничук готує на кухні обід для родини, 1988 р.

Онуки Григорія Мельничука Оксанка й Андрійко з родичами після першого Святого Причастя у базиліці Святого Петра у Ватикані. 9 липня 1988 р.

Дружина Григорія Мельничука Марія відпочиває у квітнику. 1996 р.

Григорій Мельничук (зліва) з друзями після участі в похороні Святійшого Патріарха Йосифа Сліпого в Римі. Вересень 1984 р.

При вході до української церкви в Брадфордї. Зліва направо гостя з Тернополя Ольга Щепанська, дочка Леся, Григорій Мельничук, директор школи українознавства ім. Тараса Шевченка Марія Жук-Данильчук. 7 січня 2007 р.

Григорій Мельничук біля могили борців за волю України в Тарасівці. 9 серпня 1994 р.

Марширують члени Спілки української молоді (СУМ) у Тарасівці. Велика Британія.

Ветерани-дивізійники біля символічної могили борцям за волю України у свято Героїв. Тарасівка, 30 травня 1999 р.

**Мого серця
напружені
струни**

Дорогий читачу! Надіюсь, що ти колись прочитаєш ці мої рядки, писані на чужині, і згадаєш, що і я колись піднімав Червону Калину. Не раз я пробував писати вірші і в них знаходив розраду для своєї душі і серця в невідрадних обставинах життя. Без сумніву, вони не є ідеальними, я ж бо зовсім не поет, але хай залишаться такими, якими є. У них віддзеркалена душа скитальця, одного з мільйонів українців, які поневірялися світами для майбутнього добра сучасної України.

Любимий український народ мій

Любимий, рідний український народ мій,
Занепокоєний, стривожений усякою журбою,
Неначе стоголовий змії, скалічений,
Зривається, біжить в УПА й кидається до бою!
Нерівний оцей бій кривавий,
З німотою і з москалями,
Та кожний наш упівець жвавий,
Зумів давати раду з ворогами!
І вся ця Божя сила і могутність,
Яку упівець усе благав у Бога,
Щоб нехриста червоного позбутись,
У швидкості й відвазі була їх перемога.
Перемога для свого народу,
Української любої Родини,
Чи то в слоту, чи в погоду,
В бій готов був щогодини.
Слава воїнам УПА!
Слава матері Країни!
Слава борцям за життя!
Й вічну славу Україні!..

Полон – Ріміні, Італія 1946 р.

Не смієш забути

На чужій чужині обмовляють.
Не без того, що й завидують злісно.
В очі перед всіма обсмівують,
А все тому, що брак праці, звісно.

Що ж я, чи хтось тому винен,
Що мене сюди привезли,
Що у війні я не згинув,
Бодай німці були щезли!..
А в Англії зразу нагаєм нас привітали.
Цей табір нас сильно наполохав,
І в Шефільді за дроти відразу загнали,
Бо і мови, крім Крата, ніхто не второпав.
Генерал один наш мову знав,
Й не тільки англійську,
Нагайом за те здорово дістав,
Що старшиною бував при війську.
Жид англійський як вперіщив нагайкою,
Аж голова генерала Крата трісла,
Та висипавсь із брудною лайкою,
Мов з царського крісла...
Ген. Крат сарака нічирк нікому,
І в команду дав відразу знати,
Про вкраїнців новину показав знайому,
Що не сміють над військом знущатись.
А все ж таки це сильно боліло,
Й боліти ніколи не стане,
Треба буде пригадати, щоб аж загуділо!
Почекай-но, англосакс, ти пузатий пане!....
Приїзд до Шефільда, Англія 1947 р.

Моя рідна матуся

Моя матуся люба, мила
Дала мені все, що тільки мала.
Й за для мене, сина свого, жила,
Тяжко працювала й Господа благала.
А ріс я жвавий і веселий,
І хоч у злиднях виростав,
Чувся завжди, мов козак дебелій,
За матусю свою рідну завжди пам'ятав.
Де б не був при нагоді,
Все старався щось зробити,

Щоб придалося в пригоді,
Щоб матусю від нещастя захистити.
Та час не спав. Прийшла година,
Загнали сурми, час в дорогу,
Забрав, що мав, прощай, моя єдина!..
Молись за сина Богу.
І сльози, мов горох
Дозрілий, по лицях покотились,
І заридала бідна: сини мої! Ох! Ох! Ох!
Де ж ви, сини мої, розбрелись!?.
На шию хрестик почепила.
Вмліваючи, стогоном ридала,
Сама в сирій могилі відпочила,
Сестра Маруся поховала.
О, мамо! Моя ти рідна нене!
Я йду за волю воювати,
Щоб згинуть, або жити біля тебе,
Аніж в неволі мучитись, страждати.
Полон. Ріміні, Італія 1947 р.

Писанина

*Листування з полону "Ботездейл"
і на волі Турвестон. Англія*
Писав, писав, і таки дописався:
Уся пошта від Марусі повернулась,
Чого я не сподівався,
Щоб Маруся відвернулась.
Я писав, щоб ти збагнула,
Що я думав погодитись з думками,
А ти, може, вже й забула?
Та й змішала з дураками.
Ну нічого. Гірш дурніший
Вже не буду.
І я виросту статніший,
То тебе я все любити буду.
Ти блукаєш в чужині,
Мов та справжня сирота,

Нема батька, ні рідні,
Тільки туман і слота.
А тепер ще раз тебе питаю:
Чи скажеш ти щось ніжнєє мені?
Скажи, моя русява, я прохаю,
Щоб добрий час прибув тобі й мені.
Скажи, чи любиш?
Чи згадуєш у сні?
Чи я тобі так любий,
Як люба ти мені!
І за все буду я вдячний,
І найщирішим приятелем я стану,
Я не буду необачний,
І любити не перестану!

*Турвестон. Англія 1948 р.
Перед виїздом до м. Брадфорд*

Біль душі

Не раз запитую себе: душе моя убога,
Чого так сильно мучиш ти мене?
Чому не вкажеш, куди мені дорога?
Чому до Бога-Творця не пішлеш мене?
Благаю, до Всевишнього мене пішли,
Щоби набрався я відваги, віри,
Непевність, страх щоб зразу відійшли,
Завзятість щоб зробилася до міри.
Вони тягнутимуть мене до діла,
До творчості, до нової зброї,
За нарід мій, за матір, що зомліла,
За ржаві і колючі дроти цілі звої.

Англія 1948 р.

Висилка грошей

Раз до банку я прийшов
Разом з своїм другом,
Гроші вислати до Канади попрохав,
Та англїєць запитав із глумом:

А.. якої нації будете?
Українці!.. Враз ми відказали.
Анголь глянув прямо в очі,
І питає ще раз, бо ми не уважали...
Чи можете сказати, хто ви?!
Прошу? Ваша національність?
Так! Ми Українці!..
Несем за себе всю відповідальність!
Змірив нас ізгори вниз,
Кивнув головою, вийшов...
Оцей один з другим шмарколиз
До розуму ще не дійшов...
Друг мій кивнув оком, ми мовчали,
Що то з того кінець кінців буде?
За хвилинку третій. Виглядало,
Що цей вже такий не буде.
Анголь даліше продовжує: так ви
Польські чи ви рускі українці?
Ані польські, ані рускі –
Ми є українці! Оставайсь, небоже!
Так-то гордий ангосас розуму
Навчав нас бідних полонених,
Мовляв, чом не їдемо додому,
До своїх сторін люблених?

Брадфорд, 1951 р.

Я СУМівка молоденька

Я СУМівка молоденька,
Пісеньки вже знаю,
Рідні пісні українські,
Все я їх співаю.
Дитиною я до СУМу
З зарання вписалась,
Щоб народові своєму
На славу ховалась.
До юнацтва я вступила,
Трудитись для краю,

Задля нього я в серденьку
Тугу-любов маю.
В ряди СУМу зголосилась,
В сумівські колони,
Не забуду про СУМ юний
Ніколи! Ніколи!
Ви що хочете, гадайте,
Я СУМ дуже люблю,
Чого в СУМі навчуся,
Ніде не розгублю.
Молоденька я СУМівка,
Децо з історії знаю,
І на поклик Батьківщини
Готуюсь – чекаю.

Брадфорд, 1952 р.

Я свято вірю в розум, силу і згоду

Я свято вірю у розум, і силу твою, Україно.
Я свято вірю, що москаль не покорить тебе!
Я вірю, і дивлюсь в майбутнє спокійно,
Дивлюсь холодно в обличчя судьби.
Я вірю, що до стіп не поклонишся хаму,
Ласки в хама не будеш благать.
Ні, Батьківщино! Я вірю в хвилину,
Свято вірю! Тобі ще поклониться кат!
Свято вірю, що ти не заломишся в змагу,
Серце в бою перетвориш на сталь.
Я свято вірю в одчайдушність, відвагу,
В душу твою, сонце ясний хрусталь.
Я вірю, що ти крізь згарища, попіл
Ходою відмірюєш путь до мети,
Що з кулеметом в останнім окопі
Будеш, я вірю, побідником ти!
Я свято вірю в єдність твою, Батьківщино,
В джерело крові і віри без дна.
Я вірю, і дивлюсь в майбутнє спокійно.
Я вірю і знаю, що будеш соборна й вільна!

Я вірю, що внуки твої будуть панувати,
А правнуки жити радісно на волі,
І волю свою пильно, як слід, зберігати,
Щоби вороги не псували їхньої долі.
Жовтень 1956 р.

Єдина родина

Яка радість, яке велике щастя!
Хоч на фото, але майже вся родина,
Спаси, Боже, від нещастя,
Щоб здорова довгий вік прожила.
Хоч в чужині, але духом звеселімся,
Дяку Богові усі складаймо,
І за ласку його щиро, як одне молимся,
Бабі й дідові поклін віддаймо.
Хай Всевишній нам допоможе
Наші мрії всі як слід сповнити,
Дай нам, Боже, все, що гоже,
Щоб в Україні ще прожити.
Україна наша рідна мати,
Ми за неї боролись, страждали,
Щоб все добро дітям передати,
Щоб із нього, як слід, користали.
Отож, як слід щиро помолімось,
За нашу прекрасну родину,
І до праці всі візьмімось,
За вільну й незалежну нашу Україну.
Брадфорд, 1967 р.

Знімок

Який знімок, таке й щастя!
І хоч на фото вся родина,
Спаси, Боже, від нещастя,
Щоб здорова довгий вік прожила.
Хоч в чужині – разом звеселімся,
Дяку Богові як слід складаймо,

І за ласку Його щиру, як одне, молімся.
Бабі й дідові поклін віддаймо.
Хай Всевишній нам допоможе
Наші мрії всі сповнити,
Дай нам, Боже, все, що гоже,
Щоб в країні ще прожити.
Україна наша рідна мати,
Ми за неї боролись, страждали,
Щоб все добро дітям передати,
Щоб із нього, як слід, користати.
Отож, як слід щиро помолімось
За нашу прекрасну родину,
І до праці всі візьмімось,
За вільну й соборну нашу Україну.
Брадфорд, 1970 р.

Новий 1970-й рік

З Новим роком все нове довкола.
Все іде вперед і в ряд,
Щоб традиція не впала,
СУМ тримає авангард.
Ми здоров'я всім бажаєм,
Всіх достатків хай же Бог дає,
Україна помочі від нас чекає,
Кров, життя за нас дає.
Слово правди засіваєм,
Не зважаємо ні на що,
Й на заплату не чекаєм,
Щоб правнук картав ледащо!
Англія, 1970 р.

З Новим роком нова радість

З Новим роком нова радість,
Новий план повинен бути,
В новій праці вся цікавість,
А й прозріння повинно прибути.
То ж найстарший й наймолодший,

До науки щиро ти горнись,
Хто чим може, хай допоможе,
На байдужих не дивись.
Новий рік! Новий рік!
Сумівці голосять,
Нову радість, як вторік,
У хату приносять.
Сил, здоров'я у новому!
Усій сім'ї бажаєм у Спілці,
Як щороку, так і в цьому,
Пам'ятають юнії сумівці.
Хоч кишені у нас порожноваті,
Ані зерна ми не маєм,
Рідним словом в рідній хаті
Ми відважно засіваєм.

Англія, 1970 р.

Тобі п'ятнадцять вже минало

Тобі п'ятнадцять вже минало,
Мов плеснув хто в долоні!
Нам з матір'ю так радісно все було
Завжди стояти у твої обороні.
Це Богом даний дар любови,
Він складений мов звук із нот,
Тобі бажаємо: здоров'я і обнови,
І всегранної науки і чеснот.
Всі ласки Богом дані маєш,
Щодня тобі із них лиш користати,
А прийде час і ти осягнеш,
Щоб перед Богом іспит здати.
Щоб згадкою були оці рядки,
Від родичів ти маєш,
Ми вірим, прийдуть хвилинки,
Слова ці прості пригадаєш.

Дочці Оксані-Лесі 24.11.1970 р. в день уродин

Моя мамо!..

Моя мамо, чи із Мельничуків ти?
Яка ж бо ти лагідна,
Яка загартована і видержлива ти,
Яка заморена, невиспана і бідна.
В листах описуєш мені новини,
Молитву шепчеш за мене без упину,
І жаль тобі мене, дитини,
І згадуєш мене у кожную днину.
Мамо?! Довгу вже півстоліття
Тобі я завинив і не віддавав,
Вінець спілівав з колючого я віття,
Твої слова я в серці навіки заховав.
Моя ти рідна і страдальна,
Я чую ревний голос твій,
Душа твоя, я знаю, богомільна,
З твоїми молитвами я готов у бій.
Пробоем крізь грізні барикади,
Я йшов, іду і буду йти все до мети,
Для тебе, рідна, я завжди
Готов себе у жертву принести.

Брадфорд, 29.10.1971 р.

Розлука

І що ж, що ми розстались?
Лишили ми рідню із матір'ю і татом,
Як слід ми навіть не прощались,
Мета наша – зброя і розплата з катом.
І де б ми не були,
Ми бути повинні все собою,
І, щоб кати стократніше гули,
Ми все готові стать до бою!
І що ж, що ми лишили рідну хату?
Розстались ми лиш тілом,
Душею завжди з матір'ю і татом,
Готові бити катів, щоб аж гуділо!

Англія, 1971 р.

Сльози матері на рідній землі

Ах! Ці сльози, сльози матеріні!
Гіркі, солені і гарячі, та великі мов горох,
Немов посвячені з Дніпра краплини,
А скільки їх пролито? Як згадаю! Ох! Ох! Ох!
І не можу сліз цих вгамувати,
Розпирає груди – гнів несамовитий,
А на очах моя рідна мати,
Й нарід мій, неначе струпом вкритий...
О, земле моя! О, рідна мамо!
Я вірю, настане час і день видючий,
Пригорнеш нас до себе всіх ласкаво.
О, Боже наш! Ти всемогучий.
Пригорни й повчи постояти за Божу святість,
Та згоду, любов, Ти нам натхни,
Щоб віра росла в силу і завзятість,
І в Божій силі нас навіки збережи.

Брадфорд, 10.11.1971 р.

Дбайливі емігранти

На чужині добре дбаєм,
Що попаде – роблять з нами,
Й не одно добро вже маєм,
Та й до смерті чужинцями.
Маєм право все купити,
Бо ж працюємо на гроші,
Можем гарно все ходити,
Не кусають вже нас воші.
Очевидно, що лінивих,
Брудних, вічних пияцюгів,
До злодійства настирливих,
Насікомі атакають волоцюгів.
Той, хто дрібку працюовитий,
Має міру він до всього,
Ходить вбраний і обмитий,
Не бракує знай нічого.
Мають авта і машини,

Сушарки, свої крамниці,
Пекарні, городи й цибулини,
Дочки вже покинуті вдовиці.
Все є, і все в тайні,
Що кому до того?
Коби жнива урожайні...
Хай і в негра слухного якого.
То нічого, що все тухне,
Розмокає й на дощі гние,
Поправляється мов пухне,
Й на англійське пристає.
А анголі лиш чекають,
На погній такий,
Всяко таким догожають
Й не покаже, що лихий...

У фабриці Фільд, 26.6.1972 р.

Хотіння

Якщо охота до діла в тебе є,
То зробиш хоч би й найважче.
Коли ж недбалість, все гние,
Важні діла ідуть напризволяще.
Не дай байдужості заволодіти,
Подумай сам своєю головою,
Тоді усі будуть радіти,
І друзі будуть все з тобою.
Хотіння є велика сила,
З усіх усюдів не пливе,
Охочим оживають міцні крила,
З якими він-вона радісно живе.

Англія, 1973 р.

Маловірам в альбом

Чого ж ви, маловіри, боїтесь?!
Чому не вірите у власну силу?!
Чому й найслабшим коритесь?!
Чому душу викривляєте насилу?

До Творця-Господа одного
Стремління, душі всі рівняйте,
Він все pomoже много,
Лиш в Бога ви благайте.
Всемогучий Творче, нам Ти помагай,
Сило наша й милосердя,
Відвагу й віру Ти нам дай,
Двигнути це колюче терня...
Твій Син його зносив,
І зніс за всіх нас грішних,
І в муках смерть Він побідив,
І слава Отцю! І Духові во Вишніх!
Не падайте навколішки ні перед ким,
У власній вірі ви кріпиться!
До Бога – впадьте перед Ним,
І в повній вірі помоліться.
Він наша міць! Він кріпость сміла.
Він віри дух, і справжній великан!
Серця з'єднає, з'єднає наші одноціло,
Лиш Бог, наш найдоброзичливіший Пан!
Лиш будь нам треба, тими павуками,
Що сто сімдесят сім разів падуть,
І далі снують драбинку ниточками,
В кінці, в хатинці власній живуть.
А ми? Що ми? Не можем? Ні!
Ми можем! Лише ми слабовіри!
Розжарені у пробах, наче у огні,
І вискочить хочемо зі шкіри.
Пам'ятаймо, що цим далеко не зайдеш.
Повіє гнилим вітром, тіло охолоне,
А ти в зневірі присядеш,
І хто лиш схоче, той загорне.
4.1.1974 р.

Зов народу

СУМівцям юнакам і юначкам присвячую
До вас належить святе діло
Великі радісні дні створити.
Усім загарбникам відплата сміла!
У радіснім житті вже час прожити.
Це ЗОВ – прохання нашого народу.
Це визов вашим сестрам і братам.
Усім вам разом стати за свободу,
І своїм власним, вільним жить життям!
Ви подихом одним – у мить,
Цілу комуну враз розвійте!
Залізну темну браму розваліть!
Хай світ радіє – жийте!
Вже досить скреготу зубів,
Каторги і всякого знуцання!
Вже час спільних позбутися котлів,
І у власному готувати снідання.
Із вами Бог і Божа сила,
Хоронять вам немов дитину,
Тому сповніть, що мати наложила,
Щоб не гонили – як німу скотину!
Англія, 22.1.1974 р.

30 червня

Море люду біля Юра!
На волі бачу всіх друзяків!
У синьо-жовтії прапори,
Замаяний увесь Львів-Личаків!
Там крики радощів, вітання,
А он марші і співи, аж хвилює!
І голоси оркестр та дзвонів без вагання,
В повітрі ехо, велике свято нам малює.
Одні других обіруч обнімають,
Цілунки щирі на устах,
Шапки вгорі літають,
І – Слава! Слава! Не втиха.

Ех, червень! Про тебе годі описати,
Бо ти пробіг мов стріл ракетний,
І сльози кануть, як згадати –
Про тебе, червень незабутний.
І хоч прийшлося на тебе дождати,
Так з довголітнього підпілля
Зустріла сина рідна мати,
То з радісним плачем душа оздоровіла.
Синочок ранений. Великі шрами де-не-де,
Лице бліде, завзятість сміла,
Друзів своїх вперед веде,
За вільну перемогу, до взаємного діла!
На тебе, червень, надію покладаєм!
Я вірю, прийдеш незабаром!
За тебе, червень, скитаємось, страждаєм,
А вже ж прийдеш! Тоді навіки привітаєм!
Слава, червень! Слава!..
Ти воля рідного народу!
І самостійна ти держава!
Героїв впавших за свободу.
Зачув це червоно-московський кат,
Як тристатисячний радіє змаг,
І всіх способів став він уживати,
Щоби тридцяте червня зруйнувати Акт.
Але катам це не удалось!
Тридцяте червня як символ остав!
В історії навік закарбувалось,
А смолоскип “ОУН” ще вище підійняв!
30 червня 1974 р.

Чого я сумував і сумую

Чого я сумував і сумую?
Чому не сплю ночами?
Чому здоров'я не шаную,
Як ті, що з нагаями?
Вони не журяться, попивають і співають.
Чого їм озброєним по уха журитись?

Нехай кури – бо вони здихають,
Корчма близько, краще підхмелитись.
Ідуть гуртом та регочуть.
Кожний йде в три боки,
А дівчата, як не скочуть,
Та за шию – цілують у щоки.
А я старий хоч дебелий,
Стою собі приглядаюсь,
Який же той світ веселий,
А я похиляюсь...
А де ж моя Батьківщина?
Де ж радість поділась?
Вдавилася Московщина,
А в ній радість там же і присіла.
О, ні! Ще прийде час,
Ще прийде та година,
Що кожний зброю візьме з нас,
Згорить з лиця Московщина!
І то мусить статись таке чудо!
Це вже чує моя кров.
Щезнеш, клятая облудо!
Тугу мою ще розвіє синьо-жовта хоругвов!
20.4.1974 р.

Любов, небесна сила

Присвячую улюбленій сім'ї
Любов, небесна сила,
Зв'язала, сплела у одно,
Що жінка чоловіка полюбила,
Вдягли обоє спільнее ярмо.
І хоч не хоч природа кличе,
Любові і коханні спрагу надає,
А втім сімейнее обличчя,
Щораз виразнішим стає.
Серйозність, стійкість все кріпшає.
Лінивство, легковагу і байдужість,

Неначе спиртом хто змиває,
І чуєш справжню тугість.
Не раз таємне горе завмирало,
І зубожіла радість продиралась,
Мале дитя у ліжечку кричало,
Її ім'я – Олечкою звалась.
І слава Богу, не зле у нас ведеться,
Є музика і спів, і жарти є.
Є ще одне дитя, що Лесею зоветься,
Яке вже час від часу розваги надає.
Тому-то в ювілейну днину
Малюю ці рядки немов маленькі річки,
Щоб кожному чесному людину
Тягла пошана до вірної Марічки.
І це не жарт. Любов це Божа сила.
Любов це радість і відвага,
Любов всю неміч придавила,
Де є любов, там дійсна перевага!

Брадфорд, 5.12.1974 р.

Бажаю справжньої весни

Ожило все на сонечку ясненькім,
У шати вбралася земляця,
Скупавшись в дощичку тепленькім,
Росте чудове зілля і травиця.
Все тішиться чудовою весною,
Пташиний спів лунає до небес,
А я веду завзятий бій з собою,
Воскресне Україна, як Христос Воскрес.
Воскреснуть люди провідні,
І щезне зрада вся мерзенна,
Тоді настане спокій у душі моїй,
Тоді й молитва буде повсякденна.
А поки що не можу штучним любитись,
Не можу я надією кормитись,
Не можу – собою турбуватись,

Не можу окупантові коритись!
Весни бажаю, справжньої весни!
Щоби ожило серце у народі!
Щоби вояцтво все ожило, мов ті льви,
Мов пишні квіти у городі!

Страсний четвер 1.5.1975 р.

Хлоп'ятко

Українське я хлоп'ятко,
Люблю свою мову, хатку,
Як наука не йде гладко,
Тоді журюся в додатку.
Співом вчуся величати:
Церкву нашу, школу всюди,
І букви берусь складати,
Щоб любили мене люди.
А як виросту більшенький,
Не забуду мамі-тата,
Розум буде мій бистренький,
Любить буду я дівчата.
Всі негідні брудні речі
Буду їх остерігатись,
А щоб не биті були плечі,
Про це буду все старатись.
Всю націю і родину,
Завжди буду шанувати,
Любить буду Батьківщину,
І для неї працювати.
І з народом буду в згоді,
Захищати, поважати його стану,
Бо народ завжди в пригоді,
Все, що треба, я дістану.
Працю в книгу він запише,
Жарт мій всіх розвеселить,
Зраду – в труну, хай не дише,
Скаже: хай нікчемний спить!

То ж подумать поки час,
Чим найкраще мені бути?..
Заки піду десь від вас,
А час прийде йти в рекрути.

У таборі юнацька Січ

Присвячую СУМу

У таборі добре було,
Та юнацтво вмить забуло,
Бо на кожному занятті
Сміття повно у кімнаті.
Що до точності сказати,
То на трубку мусів встати,
А до двадцять вибігати
Щоб всі м'язи напростати.
Бігли голі і в сорочці,
А спотівши повертали,
Не любили дуже хлопці,
Бо всі ліжка застеляли.
А стелили дуже гарно,
Позбирали всі папери й паперці,
А від пилу то аж хмарно,
Декорації на щоках і лиці.
А виховник, як звичайно,
Все показує й говорить,
Помаленько і старанно,
Аж поки сам все поробить.
Так минуло днів зо три,
Придивлялися досить уважно,
Та юнацтво хитруни:
Ми уважаєм, але ти, виховнику, зроби.
На четвертий день зраненька
Наш виховник поголивсь гладенько,
Вчувши трубку, він біжить,
І гартуйсь – до нас кричить.
Дехто з нас тоді ще сплячий,
В сні – гартуйсь – відповідає,

Та відразу з ліжка скаче,
Й черевики натягає...
А крикливий він з привички,
Гей же, друзі! Юнаки!
Десь пропали черевички...
Та віддайте ходаки!
І як тільки це сказав,
Що не чемно так казати,
То відразу пригадав:
Не годиться черевиків прозивати.
А виховник не чекає,
Вже до двадцять дочисляє,
І на хлопця бистрим оком
Скоса споглядає.
Він побачив – нема ради,
Натягну чийсь сандали,
І поки дев'ятнадцять вимовляв,
Юнак в лаві вже стояв.
А наш писар, як звичайно,
Все старанно записав,
Бо кошового знав він тайну,
В стінгазету все подав.
В нього тоже була звичка,
Не маленька й не величка,
Бо і він там щось сказав,
Що й сніданку не дістав.
Другим разом до табору,
Всі підемо на команду,
Скличем військо, не дітвору,
Ані жодну – цивіль-банду!

Хто ми такі

Ми ті, що пролили море крові.
Ми ті, що гори трупів схоронили.
Ми ті, що Сибір кістками вкрили,
Ми ті самі, що нами весь світ заповнили.
А хто хоче знати про таких?

І хто хоч раз пімнувся за такими?
І хто спитав: пождіть, це тоже люди.
Ми ті, що їхню землю люблять.
Ми ті, що нам нема чого чекати
І надіятись на чиюсь допомогу,
Бо нам ніхто поміч не принесе,
Нам несуть лише загибель і тривогу.
Тому ми знаєм, що ми є такі!
Тому ми й не чекаєм на нікого.
І що ми зробимо собі, те маєм.
Вини ні на кого не складаєм.
А на воріженьків час нам поуважати,
Усі вони без батька і без неньки,
То ж знаєте самі, як їх там назвати...
Щоб лиш невинних матерів не проклинати.
Дух Мазепи нас не покидає.
А Петлюри відживляє!
Коновальця дух нуртує:
А Чупринки і Бандери час воює!
Отож пора нам заявити, що
Будемо боротися за Україну,
А загарбників будем гонити,
Бо честь України готові боронити!
Ми є ті, що будем воювати!
Битись і нікому не здаватись!
А як вільну Україну будем мати,
Тоді миру від нас сподіватись.

Діти мої, внуки мої

Діти мої, внуки мої,
Мої хоронителі чемненькі,
Все пробачте неньці своїй
За гріхи дрібненькі.
Ці прохання є від Бога,
І від Матері Святої,
Бо без Бога ані до порога,
То ж моліться в церкві свої.

Не журіться, веселіться.
Жийте в згоді і любові,
Христу Богу помоліться,
Бо ви дітоньки чудові!
На чужині виростали,
Чужого навчались,
І своє вивчали,
Свого не цурались.
Слава вам і вашим батькам!
І всій вашій Батьківщині!
Та всім милим козачкам,
По всій славній Україні!!!

Віра в Бога

Віра в Бога всіх спасає,
То ж до Бога всі горнімось.
Сім'я наша оживає,
То ж за віру помолімось.
Це народові на добру славу,
Дух Святий хай з ним все буде,
Щоб дбав завжди про державу,
Щоб навчались мудрі люди.
Мудрі люди будуть дбати,
Знання дітям все дадуть,
Діти внукам схочуть дати,
Тоді знають, що живуть.
Свою націю будуть спасати,
Все у єдності навчатись,
Добробутом прикрашати,
А з невдачі все сміятись.
Все сміятись й жартувати,
І на все спроможні дати раду,
Вони вміють збудувати,
Завжди певні про громаду.
А громада це великий чоловік.
Вміє добре промишляти,
Вона завжди знайде лік,

Щоб потомство захищати.
Тому в єдності і в вірі
Завжди й всюди ми держімся,
Будьмо завжди достовірні,
Й Богу щиро помолімся.

Марійка-добродійка

Марійка-добродійка
Галушки варила,
До кожного козаченька
Усмішку робила.
А як гляне, ще з-під ока,
Кліпне бровами ширенько,
Мов голубка сизоока,
Завуркоче потихенько.
Товариство страшно любить,
Любить з ним співати,
Хто Марійку приголубить,
Буде любить й пам'ятати.
Дочки має, як орлиці,
Веселі, вродливі,
Обі жваві дівичі,
І розумні і щасливі.
Дочка Оля діти має,
Андрійком і Оксаною зветься,
Леся школу вже кінчає,
Актрисою – пнеться.
Час прийшов, щоб вже радіти,
Онукою-внуком любуватись,
І ніколи не хворіти,
При роботі добре ще звиватись.
Вірю, прийде ще хвилинка,
Будеш дійсно веселитись,
І, як вірняя дружина,
Зможеш попеститись.

Ні кроку з рідної землі

Ніяк не личить це борцям,
Щоб стати дурним полоненим,
Здаватись в руки чужинцям,
І стати немов із шкіри облупленим.
Хто сам собі не довіряє
І цим написаним словам,
Та рідну землю покидає,
Він чинить зло собі і нам.
Чужина підлий тухлий кут.
Чужина рабівник і саботаж.
Чужина зрадниця і там і тут.
І сильний обманчевий шантаж.
Чужина – захланство, зарозумілість,
Туполобство і наївний із вас сміх.
І берменшова завзята зверхність,
І то без різниці – старих і всіх!..
Чужино, будь проклята ти Богом!
За хліба викиди чужого,
Хай стане тіло ваше рогом,
Бо ледве кусок чи маєте ви свого...
Якщо б іншій судьбі не бути,
Тоді стараймось чужині доказати,
А доказати так, щоб її струснути,
І що у нас була, є, і буде Україна-мати.

Прохання

О Боже?! Всемогучий, всезнаючий,
І всевидючий – Ти єси.
Ти досить всім терплячий,
Та ми на останній дірці носим пояси.
В інших хліба є без міри,
На разовий й дивитися не хоче,
І в москаля нема віри,
А з молитви він регоче.

В них достатки і вигода,
Все проклони і насильство,
А голодомори які?! Всього школа,
Тут п'янство і найбільше яничарство.
А брехня страшна тут засвоїлась.
І де ж правда вся поділась – скажи.
Що то в Москві для сусідів накоїлось?
Просим, дай нам знати – не держи.
А покуту нашу, якщо винні, наложи,
Тільки на волі хай будемо,
Та від москалів й ляхів нас стережи,
А ми ще більш прославимо Тебе, як проживемо.

Розмова

Боже! Ти Всемогучий,
Всезнаючий і всевидючий еси,
Ти бачиш, хто носить
На останній дірці пояси.
А в інших хліб валяється без міри,
Ніхто й дивитися не хоче,
А в москаля немає віри,
І молитви навіть не шепоче.
У них все достатки і вигода.
Все проклони і насильництво,
А заздрість яка всего школа –
Найбільше в світі яничарство.
А яке страшне лінивство, брехня накоїлась,
А де ж правда вся поділась – скажи?
Що то з світом скоїлося?
Дай нам знати, не держи...

Залізна пані

Так прозвали москалі кацапи,
Залізна Леді Магі, Премієр Міністер,
І щоб зігнати нерви й жалі,
Записали і сховали у свої таністри.
Оце тобі залізна пані Тачер

На всіх фронтах б'ється,
Лиш за сином вона плаче,
Як в Сагару заженеться.
І раптово все забулось рурами торгує,
Щоб московським газом стики припікати,
І чим вдасться, всім маніпулювати,
Щоб лиш дурно не сидіти, з всього користати.
Раген хліба загарбникам
Продає до схочу. Горлорізи,
Закупивши, п'ють горілку,
Та зі всіх регочуть.
В'язні гази проведуть,
Тисячі із них загине,
А кацапа обсміють
Й глузуватимуть щоднини.

Моє рідне поле

Моє ти рідне українське поле...
Потом зрошене і кровію злите.
Козацьким родом заселене, не голе,
І піснею оспіване, чарами покрите.
Лунав твій спів у полонині,
В левадах, дібровах і садках,
Лунає він мені й донині,
Похід козацький у гострених шаблях.
На босо йшов не раз по скибах,
Щоб вчути жайвороний спів
На урожайних рідних нивах,
Краси списать тоді не вспів.
І босоніж я груду розбивав,
А пташиний спів, немов магнетом,
Мене все більше чарував
Під рідним, ясным небом, не наметом.

9.5.1976 р.

Моя активність і посвята

Присвячую Юнацтву СУМ
Моя активність і посвята,
Та безкорисність для добра справи,
Не грало ролі, будні дні чи свята,
Щоб лиш добро зробити для держави.
Для рідного посвятився я юнацтва,
З душею й серцем щирим передати,
Щоб згадувать лицарів УПА, козацтво,
Як вміти оборонців наших шанувати.
Наша спритна й мудра оборона,
І пошана свого рідного народу,
Це найбільша є корона
Українського народу.
Тому кожний будь активний
В своїй праці без упину,
Все розумний і все звинний,
Вчися і вчи других шанувати Україну!
І до Бога все звертайся,
Чини добро, шануй Бога,
В обороні не вагайся,
Як настане бій, тривога.
Бій за волю України,
Це рішучії змагання.
Досить маємо руїни,
Кровопротоливу – страждання!
Брадфорд, 1976 р.

Вільний нарід вільно дише!

Там готовому й сильному,
Треба бути завжди собою,
Не піддатися в нічім й нікому,
Хоч би смерть вже над тобою.
Як таких будемо мати,
Лицарів сильних незламних,
То зрадіє наша мати
З воїнів грізних преславних!

І буквами золотими
В сторінках запише,
Вічна слава все за ними –
Вільний нарід вільно дише!

Англія, 20.1.1977 р.

Нічний шепіт “Не спи”

Щось шепоче мені серед ночі:
Не спи, пиши, роби, що знаєш,
А хоч би лиш про карі очі,
То ти з полегшення зітхаєш.
Щасливий станеш ти на мить,
Людей здивуєш ти собою,
Ніхто не скаже тобі цить,
А може, й потвердять юрбою?
І як не як візьмешся за роботу,
Здвигнеш усі свої думки,
Покинеш зайву всю турботу,
І з букв чудові зложиш ти вінки.
І прийдуть старші й молоді,
Збиратимуть, щоб все маїти,
І стануть думати над тим й собі,
Щоб зброєю такою самому володіти.
Вона, ця зброя, непогана,
Для кожного стає в пригоді,
Захопить навіть цигана і пана,
У всякому добрі і невигоді.
Лише хотіння хоч краплину,
Щоби поглянуть, розібрати,
Тоді пізнаєш, мов свою дитину,
І нічо тебе не буде турбувати.
Ти мов по купелі тепленькій,
Спічнеш, а навіть задрімаєш,
Тому що стріли всі рівненькі,
Які задумав, ти вже маєш.
А в чім тут таке діло?
І що я хтів сказати?

Нам все відчинять – сміло,
Якщо не будемо ми спати.

*Нічна шахта у Фільда
Фабрика наліпок на шоколад, спирт і т.п.
21.1.1977 р.*

Треба вчитись

Треба вчитись від усіх народів.
Учитися всього, що добре попаде.
Хитрощів-штуки усіх родів,
Тоді ніхто з нас не пропаде.
Я живу на англійських островах.
Води, мряки тут немало,
Та народ живе в своїх домах,
Й рибку свою має стало.
Чому це з нами так звелось?
Чому рабами українці без рахуби?
Невже ж вродились без волосся?
І день у день в ярмі скрегочуть зуби?
І що ж нам з наших талантів?
Не вміємо ми їх шанувати.
Ми здібні вигубить братів,
Талан останній закопати.
На кожний подих чужинця
Ми йдем в огонь і в воду,
Свого не шануємо отця,
І не пильнуєм свого роду.
Не віримо собі, бо зрада в нас шаліє,
Захланність вкорінена вже від віків,
Від цього ворог наш радіє –
Вбиває в мозок сто кілків.

12.11.1977 р.

Чому, чому це так, чому?

Куди поглянеш – все чуже.
Всі написи – латина.
Чужою мовою дитя гортанку дре,
По-своєму гавкає скотина.
І навіть дармоїди горобці
Цвірінькають по-своєму,
А тут українці молодці,
Забули свою мову.
Чому, чому таке у нас буває?!
Чуже шануємо і поважаєм,
Своє немов навмисне забуваєм –
Встидаємось своїм звичаєм?
І йдеш до ліжка, не вигідно.
Ходиш по килинку, зле тобі,
Думаєш – своє забути – каригідно!
Найкраще б згинуть в боротьбі!
Так, за рідну землю свою,
За край пахучий і веселий,
Натішитись волею буйною,
Як ще колись козак дебелий!

Англія, 12.11.1977 р.

Що й кого я люблю

Люблю за словом діло,
Щоби рівнялися думки,
Щоб з ума щось нове приплило,
Щоб за нову працю братись залюбки.
Не зношу я людей дволичних,
Карієристів, матеріалістів і чваньків,
Та крикунів не терплю я публічних,
Люблю я лицарів, відважних парубків.
Нарікайлів взагалі не зношу.

Тривких, видержливих, сильних,
Тілом й духом в Бога прошу,
Подай Коновальців, Шухевичів сильних!
Князів, Шевченків і Франків,
Українок, гайдамаків та повстанців,
І упістів славних юнаків,
Не Сташинських бридких голодранців!
Брадфорд, 13.11.1977 р.

День вільного

Маю день один вільного,
І не знаю, що робити?
А роботи досить много,
Жінка каже: відпочити!
В хаті газом затопили.
Вітер свище по кутах,
Вікна в хаті всі погнили,
Я не столяр, маю страх!
Тут здоров'я ролю грає.
Заробити зможеш ти,
Тоді кожний подивляє,
Чому не він, але ти?!
Я не курю, ні не п'ю,
На забавах не танцюю,
І нікого я не б'ю,
В криміналі не ночую.
Їсти що сам хочеш, вибираєш,
Напихаєш мов у міх,
Що засохле – відсуваєш,
А напхавшись, тоді в сміх!
Посміятись – це здорово,
Та й подумати не шкодить,
А як зробиш щось фахового,
Нарід тебе нагородить.
Брадфорд, 22.12.1977 р.

1977-й рік

1977-й рік найбільш пекучий.
Найбільш звироднідих типів,
І кожний чорт із них блискучий,
Вживає затемнених смолоскипів.
Вони ночей недосипляють,
Їм сплетні треба написати.
Все інші дурмани пускають,
Свого хочуть доконати.
На Патріархат, на СУБ, на СУМ,
Щоб лиш з лиця землі зітерти,
Стоїть вислужник, мов зігнилий зуб,
Готов за східню конгрегацію умерти.
Августин обрид вже всім мирянам,
Заборонив молитись у катедрі,
Направду вірним християнам
За те, що склали жертви щедрі.
І як же не журитись?
Як сидіти мовчки-тихо?
Самі свої яничари не дають молитись.
Творять людям нечуване лихо!

1977 р.

День уродин Андрійка Сарапука

Всім нам треба пам'ятати,
Що Андрійко народився днесь.
Мати-батько всім повинні пригадати,
Тож повинен точно знати рід увесь.
На вродини забавок нести багато,
Книжечки з малюнками ясними,
Про це дбає Петро тато,
Щоб побавитись з дітьми малими.
І вина велику на всіх фляшку,
Щоб обід смачненько з'їсти,
А вірша синок щоб вчив на бляшку,
І до п'яна щоб з охотою присісти.
Ну й співати, й танцювати,

Дідові Павлові, а найбільше бабі Гані,
І в роботі мамі в хаті помагати,
Щоб хвалитись сестричці Оксані.
Хай Всевишній зішле найкращі ліки,
Тепле сонце для розвою у здорові квіти.
Це від діда Гриця і баби Марійки
Щасти Боже онукові: многі, многі літа!

31.8.1978 р.

В день уродин дочці Лесі

Лесю, будь здорова і весела,
Гартуйся в праці ти щодня,
Щоб наука не завела –
Випий чашу аж до дна.
Коли вип'єш, зрозумієш,
Нас старих згадаєш,
Дати раду ти зумієш,
Рідний край свій покохаєш.
І хай Господь наш Всевишній
У своїй опіці тебе завжди має,
Ти Господа завжди благай,
Бог усім нам допомагає.

Англія, 24.11.1978 р.

Вперта Леся

Вперта Леся за нас всіх.
Книжку любить і шанує.
Добуває знання на успіх,
Тому часу не марнує.
Змалку полюбила драму.
Її сцена тягне-притягає.
То ж відважно відчиняє браму,
Із мистцями сміло розмовляє.
Ці розмови незадармо.
Поїздки також коштують.
Страта часу все-таки не марно,

Знання, роздуми – шліфують.
І чим більше розмовляє,
Пізнає мистців сильних,
Сама досвід добуває
І зближається до них.
Трохи від них, трохи книжка,
Решта думає й працює,
І до школи, де є знижка,
Без вагання знай крокує.
Їй неважно, як то буде,
Щоб знання хоча деяке,
А як Гранд вона здобуде,
Піде в школу на три роки.
Школу й книжку полюбила,
Це дві речі головні,
Тож освіта і фізична сила
Перли знайдуть в глибині.
По мілині мусиш зразу,
Заки виб'єшся на глибину,
Їстимеш не раз логазу,
А й голодна будеш – днину не одну.
Кар'єра так мається,
Праці всякої коштує,
Та під кінець не кається,
Бо в найкращім розкошує.

Нічна шахта у Фільда

Живу я не для себе

Живу я не для себе,
Для добра своєї Батьківщини.
Живу і виховую я біля себе
Діток своїх, приятелів моїх.
І не тому, щоби чванитись,
А щоби цей приклад братчик полюбив,
Щоби всім лихом і добром ділитись,
А й тому, щоб кожний це робив.
Дітвора це наша надія,

Це скарб оцінений давно.
Для дітвори усе життя і мрія,
За дітвору готов умерти – все готов.
Діти це найкращі живі цвіти,
Хто їх має, той їх ціну знає,
Хоч би за них і в тюрмі сидіти,
Він дітей шанує, їх не покидає.
Діти це найбільший скарб.
Хто дітей своїх цурається,
Той буває вічний раб,
З нього кожний насміхається.
Дітей ховати, це камінь гладати,
За те воля в слухний час...
Діти підуть воювати, працювати,
Батьківщину будувати усі враз.
То ж виховаймо, навчаймо,
Якнайкраще для держави,
Рідного народу – даймо,
Чисте зерно для своєї справи.

Брадфорд 17.2.1979 р.

На чужині чужі люди

Чужі люди, мов вовки неситі,
Вірних і покірних в ярма запрягають.
Бездержавні найгіршою ганьбою криті,
Зі всіх сторін на них огиду кидають.
На правду глухнуть і німіють.
За правду горлорізами зовуть.
Все, що сталінське і гітлерівське,
Вам пришиють і на вас зіпхнуть.
І хоч ви Богу духа винні,
Вас змішають із сміттям,
Їм ви силу і здоров'я дати повинні,
Якщо ні, то візьмуться з завзяттям.
І не pomoже Святий Боже,
Бо і Бога не визнають,
Їм на умі все, що гоже,

Й хоч би матір – продадуть!
Торгівці вони з уроди.
З рабівництва знай живуть,
Вийжджають все на води,
Жувать гуму не стають.

Брадфорд, 1979 р.

Торгівля

Всюди ворог лиш торгує.
Продає нас за що може.
З праці нашої жирує,
І ніхто нам не допоможе.
А відвага у нас самих,
Щоб пімстити довги наші,
Є ще сила у нас живих,
Щоби кров проллялася і з них!
Раз й назавжди покінчити б
З ними гру і користання,
В Україну поспішити,
Улегшити всім страждання!
Інших виходів не видно,
На погній готові й так,
Тож у бій йди очевидно,
А то згинем так чи сяк!

6.12.1979 р.

В день Святого Миколая

На вічну згадку для онука Андрійка Саранука

В день Святого Миколая,
Діток біжить ціла згряя,
І молитву всі голосяць,
Подарунків в нього просяць.
Наш Андрійко ще маленький,
Хлопчик мудрий і чемнений,
То ж про нього, Миколай,
Завжди в пору пам'ятай.

А щоб отця не забути,
Тра до нього все прийти.
І сповняти все, що просить,
Й не казати, що вже досить!
А лінивість й знеохота,
Це не Миколаївська робота.
Збитки батькам не роби ніколи,
Бо не пустять до Миколи.
А як сам з'явишся тут,
То від чорта буде прут.
А тоді усі будуть сміятись,
А в Андрійка сльози лляться...
А якщо слеза не потече,
То в душі і серці запече.
А щоб цього уникнути,
Треба завжди з Богом бути.

19.12.1979 р.

Останній день на шахті

Страйк друкарів триває.
Лиш заглянуть і підуть.
Кожний з нас лиш промишляє,
Чи виплату всю дадуть?
Я більш певний обітнуть.
Забагато є робочих.
Присідлають, прикують
До роботи неохочих.
Це "консерва" все зробила.
Нема вже найменшої надії.
Течер всіх нас поділила,
Більшість сидить, чим щось діє.
Течер добра знай політик,
Веде справу все відважно.
Вона знає, що Москва є паралітик,
Не пускає, добуває все, що можна.
Бойкотує всі в Москві змагання,
Осторогу подає ззарання,

І спортсменам поясняє,
Що фальшиві нападання.
Що всі дані вона має,
Москва хоче світ забрати,
І облудою та обіцанням
Щоб опісля панувати.

Березень 1980 р.

Крила

Коли виростають крила,
То це на те, щоби літати,
І щоб птичка не тужила,
В просторі – волі йде шукати.
Отак-то наші птиці все літають
По своїй волі і охоті,
Роботу самі собі шукають,
Щоб жити та не піддаватися турботі.
Тоді-то й пізнають, що
Нічого злегка не приходить,
І раду самі собі дають,
І в злих думках не бродять.
Кожне єство стає веселе,
І Богу миле, корисне наскрізь.
Тоді й фізично є дебеле,
Хоч в огонь і в воду лізь!

Англія, 5.2.1980 р.

Краса дитини

Дочці Оксані-Лесі на згадку присвячую

І вродлива і рухлива,
Балакуча – жартівлива,
Оринтовна й реготлива,
І до праці не лінива.
В товаристві осторожна,
Вміє всіх розвеселити,
Знає де, кому, що можна,
Щоби кривди не зробити.

Всі її полюблять швидко,
І нема тут що й казати,
Бо відразу все це видко,
Знала мати, як ховати.
А за мамою попросту гине,
Рада б неба прихилити,
Обнімала б щохвилини,
І не може налюбитись.
Хто не знає Лесю нашу,
Що відважно ризикує,
Що й у Фльориді їла кашу,
Дальш по світі все мандрує.

Брадфорд, 28.8.1980 р.

Пісня – скарб народу

О пісне, скарбе цілого народу,
З тобою, пісне, йду у бій
За свою перемогу,
За край, за нарід свій.
З тобою, пісне, легше жити,
З тобою, пісне, краще мандрувать,
З тобою, пісне, мило вчитись,
З тобою приємніше вмирать.
Зі всіх розрад це ти солодка, пісне,
Бо ти чаруєш всю живу істоту,
І хто лишає тя навмисне,
Той мусить мати курячу сліпоту.
Тому співаю я в гурті,
Із друзями в садках,
Співаю я і в самоті,
І при роботі в фабриках.
Тому, що пісня будить мертвих,
Пісня манить до любови,
Пісня переконує упертих,
Піснею ти здержиш пролив крови.
О, пісне, красо військової ходи,

Без тебе, пісне, не зачерпну я,
Дніпрової ані чорноморської води.
Тому де рідна пісня, там і я!

Брадфорд, 17.10.1980 р.

Мій спогад про минуле

Років вже досить проминуло,
А був я бідний прізонер (полонений)
Коривсь усім, як треба було,
Оставсь на віки “бледи форинер”! (Чужинець)
Знаєте ви що, милі друзі?
Пережили ми всі не одно,
Й може декому байдуже,
Та не всім однаково воно.
От і старість вже надходить,
І болить все, що аж страх,
Бо домів все ворохобить,
Чом же я не птах?!

Брадфорд, 14.3.1981 р.

Щирі коні

Щирих коней підганяють.
Б'ють, батожать і лякають.
Тим, що тягнуть, накладають,
Норовистих випрягають.
Випрягають їх на пашу,
Щоб травички поскубли,
Й показали біду нашу,
Як в багні ми застрягли.
У московському ярмі німії,
Ходять мов ті осли гніді,
Були колись, мов ті змії,
Тепер брудні, худі, бідні...
Схаменіться ж, норовисті!
Та до праці всі візьміться!..
Від Москви вже будьте чисті,

І за своє українське поборіться!
Час найвищий вже прийшов,
Щоб звільнитись від потопа,
Щоби коник увесь пішов,
Жити на волі без турботи.

20.3.1981 р.

Моя мати

Моя мати опікунка мені.
Немає кращої на світі,
Як моя. Вона зі мною
Всюди, навіть уві сні.
Мене родила, годувала,
Коло грудей пестила,
Солодким кормом напувала
І пісеньку мені співала...
Солодким сном я засипав,
Держав тепленьку грудь руками,
Легеньку усмішку у сні моргав,
І як я міг би – відректися мами?

5.5.1981 р.

Сумні часи

Сумні часи – та як для кого,
Для мене й мого народу,
Тюрми, Сибір і кайданів много,
Доброго нічого, хоч скачи у воду.
Брудацтво – “героїна” світ опанували,
Порнографія і брудні видання,
Майже всіх до себе постягали,
Масакра в крові в нас щодня.
Москва хоче загарбати увесь світ.
Нюклеарна зброя світу страху додає.
Москва регоче – держитись за живіт,
І драматизмом – усіх у мозок б’є.
А західні чуть не всі держави,
Торгівлю лиш респектують,

Із страху ховаються під лави,
Тому загарбники на захід крокують.
Воно не зле, коби чим даліше
І як найскорше це зробили,
Тоді побачить світ ще більше,
Та може зверне їх до вічної могили?
О!.. Дай, о Боже милий!
Зобачить вільну Батьківщину,
Тоді я вже спокійний
Лягати можу в домовину.

На роботі у Фільда. Травень 1981 р.

Дружині Марусі

Я пригорнуся до тебе,
Вшаную, як рідну,
І помолюся за тебе
В годину свободну.
Ти була всім скарбом
Діток наших рідних,
А ці слова будуть карбом,
В любові свободних.

*Після видержання серйозної операції і виїздом до
дочки Лесі на закінчення драматичної школи з
дуже добрим успіхом у Лондоні. 16.7.1981 р.*

Оксані-Лесі в день уродин

Для Оксани в листопаді
Гадаєм і щиро думаєм,
Все купити були б раді,
А грошей не маєм.
Все на Фрузю (авто) ми віддали,
Й тяжко наробились,
Та злодії її вкрали,
Бодай подавились!
О, як гидко, о, як бридко,
На захлань дивитись,
Розпрощався б з ними швидко,

Нікуди вступитись.
А час летить мов стрілою,
Летить не вертає,
Леся хоче бути собою,
Й сама промишляє.
Будь здорова і весела,
Гартуйсь в праці ти щодня,
І щоб школу ти довела,
Та попила чашу доброго вина.
Коли вип'єш, зрозумієш,
Нас старих згадаєш,
Дати раду ти зумієш,
Рідний край свій покохаєш.
В цім Всевишній хай допоможе,
Всім нам на чолі з тобою,
Ми напевно переможемо,
Не укриємось ганьбою.

З нагоди приділення стипендії у театральну школу. Лондон 1980-1981 рр.

Слово лицаря

Москаль слова правди все боявся,
І на в'язнів чим попало розганявся..
У Сибір, тюрму усіх зганяли,
Били, копали, чим тільки мали.
Я голодував без перерви,
То на силу мене годували,
Я порушив їхні нерви,
Всі тоді мене пізнали.
На сто замків ви мене закуйте,
Я тим більше дзвінкий буду,
Мучте днями й ночами пробуйте,
Но я свого – не забуду!
Всім чи змога бити намагались,
Навіть в тюрмах правди побоялись,
А я всім мов Білий Лицар
Наплював їм прямо в лиця!

Слово, письмо і відвага,
Все сильне, мов криця,
ОУН, УПА це ватага,
Візьме ВОЛЮ, як годиться!..
Брадфорд, 1981 р.

Життя

Життя – це вічний неспочинок,
Це вічна і затяжна боротьба.
І кожний йде на той же клинок,
Не важно чия і яка його судьба.
Клинок той самий високий,
Чи, може, нижчий і холодний,
Плиткий він чи глибокий,
Чи ситий був він, чи голодний.
І що ж я тут сказав?
Путнього нічого взагалі.
Сам Бог вже музу відібрав,
Бо в ній кують, мов в кузні ковалі.
Так, так, коротке це життя,
Тому берися швидше до змагання,
Відтак не буде більше вороття,
Хіба гіркі плачі та тяжкі зітхання.
Але й це вже не допоможе,
Тоді вже краще не журитись,
А щиро – о милий Боже!
Прости гріхи, я буду все молитись.
Англія, 23.7.1981 р.

Свій будяк

Друже, подруго, чому воно так?
Чому воно так ще рано...
Вколов тебе – свій будяк,
А вколов бездоганно, ще й як!
Б'ється думка, як йому зарадить,
Щоб більш не колов,
Як витягти і привабить,

Щоб біль охолов?
Подумай лиш трошки,
Знайди це лікарство,
А може, таке, як терплячка,
Лікує це велике панство?
А може, сам підхід – холодний,
Для них найдорожчий лік?
А може, то приклад не зовсім огрядний
І стій собі від нас оддалік?
О!.. Я знаю, ти знати можеш
Оцю медицину сама,
Його і її ти розложиш,
Ці криги як тепла весна.
Якщо будяк цей ще зелений,
То й не так колючий,
Так як недовчений,
Нещасний той учень.
Прости таким, вони бідні,
На головах хотіли б ходять,
Такі сліпі каригідні!..
Та знай, не нам їх судить.

Брадфорд, 1982 р.

У фабриці Фільда складання паперу

Складаю, двигаю, завжди рівняю,
І повітря додаю та підтрясаю,
І не слухаю, що мозолі на пальцях маю,
Що безліч разів шкуру утинаю.
Папір є гострий, наче бритва,
І хоч я змучений і з порохами,
Про нарід мій на устах молитва,
То гадка все в бою із москалями.
Я вірю в час веселий,
Я вірю в цю годину,
Буду козак я ще дебелий,
Стрічати вільну Батьківщину!

Стрічати, розвивати і скріпляти
Всі границі і весь народ,
І не сміє наш народ куняти,
Всі на жнива й на город!
Сапати, полоти і косити,
В копи класти, молотити,
І молоти та пекти, варити,
Досить вже голодному ходити!..

Англія, 1981 р.

Чому я нещасний

Тому, що в чужині валяюсь.
Тому, що топчусь по чужій землі.
Тому, що винним почуваюсь,
Перед дітьми і внуки є малі.
П'ятдесят три мільоновий народ у ярмі,
В Сибірі, засланий у концтраках,
І там же мучаться старі й малі,
Голодні, знищені, у подертих лахах.
Нема вже гіршого народу
На цій кулі земній,
Щоб так тягнув важку колоду,
В неволі польській і московській.
Невже ж Ти, милий Боже,
Не чуєш, не бачиш оцих мук?
Кровопрлиття замало ще, може?
Невже ж ще мало тих покут?
Чи, може, вибрав Ти народ мій
За приклад для всіх і вся?
Тоді корюсь, гартуюсь і я Твій,
Як покірне є ягня, а я Твоє дитя.
Роби, що знаєш, Твоя воля,
Я знаю, Ти на все час маєш,
Поки всміхнеться чиясь доля,
Ти всім і завжди помагаєш.
Єдиний Всемогучий Творче,

Потіш мене і силу дай,
Зроби мій мозок животворчим,
І в народі нації моєї Ти витай.
Брадфорд, 1982 р.

Зміна прийде

Тому, що зміна дійсно прийде,
Будь до зміни все готов.
Чого навчишся, з голови не вийде,
Волю вхопиш в руки, будеш панував.
Воля це найбільша насолода.
Воля лучить тебе з Богом і людьми,
І на все і всім вигода,
І не журишся дітьми.
Своя влада дає, помагає,
Школить військо в оборону,
Щось нового промишляє,
Щоб іти нога у ногу.
Зміну все готуйся зустрічати,
Не гай свого часу дорогого,
Перестань же позіхати
І берись за щось нового!
Брадфорд, 24.11.1982 р.

Моє бажання і прохання

Якщо загину на чужині,
То знайте, дух мій вдома.
Скажіть народові й дитині,
Що любов до рідного була готова.
Я був готовий йти на муки,
В бою умерти без страху,
Щоб волю мали внуки,
А в хаті правдоньку святу.
Таких духів вже є біліони,
А Божий Дух всіми керує,
І з них повстануть батальйони,
Які громами Москву зруйнує!..

Я певний того, Божий Дух допоможе,
Стрясне Вселенною цілою,
Й робитимуть усі, що гоже,
Та обіймуть себе правдою святою.
І дійсно стане правда на землі,
Увесь народ нарешті зрозуміє,
Рибалки заладують рибу в кораблі,
І кожний споживатиме яке сам зуміє.
Настане волі час і свобода,
Кожний по Божій волі пан,
Ніхто не скаже, що біда,
Бо стелить постіль собі сам.
І як постелить, так і спати буде,
Та й кожний забути це не зможе,
А Бога і нас згадувати буде, що
Тільки Бог і сам народ собі допоможе.
27.12.1982 р.

Онучка, мов сонечко, – 2-й рік уродин

Оксаночка, моя сонечко,
Років два вже має,
А личенько, моя яблучко
Солоденьке яке виростає.
Рости, рости, розвивайся,
Овочевий сок, лікарство моє,
І розуму мов нектару набирайся,
Бо це тепло – уся надія на своє.
Є на світі много самоцвіток,
В нас є внучечка одна,
Це увесь наш золотий маєток,
Це багато тепла, осінь чарівна.
Слава! Слава у два роки,
Много літ, щасливого здоров'я,
Хай віщують всі пророки,
А рибалки із дна моря!
Усього найкращого бажають
дідо Гриць і баба Марійка. 4.1.1983 р.

Відвага

Якщо відваги брак в роботі,
Не зробиш те, чого бажаєш.
Цвірінькатимуть немов воробчики на плоті,
І ти їх не заткаєш.
А коли тихенько і відважно
Роботу прикладом покажеш,
Тоді на тебе глянуть уважно,
І ти немов в перину ляжеш.
Тебе на оці кожний буде мати,
І шанувать та поважать родину,
За прикладом твоїм будуть вступати,
І за взірцем будуть виховувать дитину.
Тому не легковаж відваги,
А виробляй, плекай її щоднини,
Візьми до серця, до уваги,
Щоб засвоїлася у кожної дитини.
Не сміє бути в нас вагання,
Ані затиханих незнайків,
Відвага, любов і вірнеє кохання,
Це захист України від зрадників і полатайків.
Брадфорд, 10.3.1983 р.

Дочці Олі у 32-й рік народження

Безмежне море радості і втіхи,
Тобі у тридцять другий, Олю, рік:
Здоров'я, щастя на всі потіхи
На многі, многі літа й цілий вік.
Щоб дітки твої виростали,
Сильні, мов дуби у діброві,
І вічно бистро – у мом процвітали,
Вовік із хистом, щоб були здорові.
“Адліко”, “Псемсьом”, “Біцьк”, ще й “Кіко”,
“Воцьканка”, “Сенька” чепурненька,
Це живі діаманти, не замкнені під віком,
Тому ти будь все рада й веселенька.
Хай Бог вас всіх благословляє,

Батька Петра і матір – добру Олю,
Усій сім'ї добро хай посилає,
Сім'я хай дідови Павлови й бабі Гані
Учинить їхню волю.

Болтон, 5.4.1983 р.

На вічну пам'ять побратимів Я. Гаврилюкові

Ні! Ні! Ти не вмер, Ярославе!
Ти не можеш нам умерти,
Твої діла, твої пісні
Були і будуть все безсмертні!
Ти вічно будеш жити – бо,
Покоління, які ти вчив,
Будуть у нотах і піснях,
Діла твої вторити наче зрив!
А в рідній Батьківщині
Лунатимуть мов краща насолода,
І легше стане на душі родині,
А молитва полине до самого Бога.
Твоя невтомна праця – боротьба,
Ніколи не вмере, не загине,
Бо хоч яка була твоя судьба,
То ціль – свобода України!
Тому твої пісні і твої мормуранда,
Бринітимуть мов бджоли працьовиті,
І кожний слуха, коли впаде команда,
Щоби рідні звуки соковиті!..

Брадфорд, 17.4.1983 р.

Мені шістдесят

Ех! Кроть його за лабу!
Якраз сьогодні мені шістдесят.
І хоч проси здорову бабу
Й давай із нею танцювать!
Танцювать із нею хоч годину.
Вживать із нею все інших кроків,
Тулить до себе мов дитину,

Хай знає, що маю копу років.
Хай знає, що я ще не поганий жнець,
Що хоч прожив я шістдесят,
Не журюсь, а беру здоровий загінець,
І жну ще певно снопів шістдесят.
І знаю, що молодість моя
Не вернеться. Не вернеться ніколи,
Та духом все ще молодію я,
Танцюю, як в улику працюють бджоли.
Одне, що було мило дочекатись,
Діточок своїх маленьких,
А ще миліше сподіватись
Внуків чемних і рідненьких.
І дяка Богу, усім добром ми наділені,
Ласки Божі на нас дійсно сплили,
І хоч немало усі утомлені,
Частину свого все-таки зробили.

Брадфорд, 5.9.1983 р.

Побажання в день хрестин Ганусі-Ірки Данильчук

В день хрестин Ганусі
Усі рідні, мов на збірку,
Поз'їжджались до Богдана і Марусі
Привітати квітку дочку Ірку.
Отець Хуторний Михайло
Щедро й радісно в цім послужив,
Діло довершив він дуже файно,
Ще й побажання зложив.
О, ця ласка й милість Божа
Була, є, й повіки буде –
Всім нам радісна й пригожа,
Що про Бога не забуде.
А Гануся, ясна зірочка,
Це є дійсний живий самоцвіт,
Найдорожчий діамант – це донечка,
Хай росте здорова і полюбить її світ.

Батька, матір хай не забуває,
Віру в Бога в серці хай держить,
Рідну церкву хай не покидає,
І вшанують люди й вічно буде жить.
Брадфорд, 26.6.1983 р.

Подяка мамі

Моїй мамі подяку складаю,
За те, що життя мені дала.
Здоров'я, щастя я їй бажаю,
Що в люди сина вивела.
О, найдорожча моя мати!
Мій поклін тобі глибокий
У твоє свято прийшов тобі віддати
Я, син твій рідний синьоокий.
Мамо! Прости мені усі провини.
Я обіцяю вже чемним бути.
Я вірю – простиш гріхи дитини,
За вдіяні, не відмовляюся покути.
Англія, 23.11.1987 р.

Лист до святого Миколая

Присвячую молодшому Юнацтву СУМ
Святий Отче Миколаю,
Приїдь з неба саночками,
Я ж на Тебе вже чекаю,
Враз із всіми діточками.
Ми вже молимося щиро
До янголів, що з Тобою,
Щоби з'їхав Ти щасливо,
Враз з короною Святою.
Просимо Тебе мольбою,
Гарну книжечку з казками,
Прилинь до нас з бородою,
З чарівними пісеньками.
19.12.1987 р.

Видержати важне діло

Видержати є це дуже важне діло.
Видержати та ще й перемогти,
Щоб як серце тут щеміло,
Не схибити із мети!
Не піддатися нервозі,
Треба думати й змагати,
Не забути все о Бозі,
Тут допоможе й Божа Мати.
Всяку нежгру, гниль, заразу,
Всю комуну нищити, палити,
Відштовхати сміло зразу,
Щоб на світі легше жити.
Цвилі, плісні, раковиння
Зараз всюди не бракує,
Бо кацапське шумовиння,
Мов той тиф, нас атакує.
Тож не здаймося ми нікому і ніде,
Стіймо правим до загину, якщо нема
Правди, хай весь світ цей пропаде,
А ми мусим мати вільну Україну!
Чи комусь це до вподоби,
Не звертай на це уваги,
Це не люди, тільки жлоби,
Тягнуть в свою перемогу.
Свята правда стала перша,
Світ щоб зник з лиця,
Божа сила ще не вмерша,
Тож надіймося на Творця.

Брадфорд, 29.3.1988 р.

Пригадую собі

Дочці Олі у 38-літній день народження
Пригадую собі, як нині,
Писав тобі я побажання,
Що скарб мій у моїй дитині,
Ціль, любов, згода та єднання.

І вірю, що і ти щаслива,
Що ціль твоя шанована в громаді,
Посвята праці є вдумлива,
І в ній подати поміч всі ми раді.
Виховуй діток, вчи їх для народу,
Не жалуй труду для науки,
Не відступай в найгіршу невігоду,
І підучуй, що лізе в розум й руки.
Вони будуть вдячні і щасливі,
Згадають добрими словами,
Зарадні, відважні і на все чутливі,
Та йтимуть крок вперед із вами.
Пригадую собі свої вагання
І сумнів на будуче,
Та не завели сподівання,
І серце б'ється радісно, а не болюче.

Брадфорд, 7.4.1989 р.

У день уродин Оксані-Лесі

Осанна! Осанна!
Леся наша народилась!..
Народилася Оксана!
Її мама дечого навчилась?!
Тож бажаємо здоров'я!
І веселих днів життя,
Щоб щезало безголов'я,
Щоб зростало майбуття!
Лихом в землю ти жбурляй,
Щастя прийде без прохання,
Поки час, ще погуляй,
Загартуйся до змагання.
Що тебе чекає, тебе не мине,
Тож ніколи не спішися,
Хай судьба клубок вине,
Завжди клякни, помолися!..
24.11.1989 р.

30 літ жалоби

Мамо! Я виїхав, тебе лишив,
Я думав скоро повернути,
Та плани не здійснились, а час плив,
І я це все не міг збагнути.
Я думав, промишляв тебе зустріти,
А день за днем немовби хто стріляв,
Зі спраги за тобою приходилось мліти,
Я дійсно плакав за тобою і ридав...
Мамо! Я знаю твої дні і ночі,
Я знаю твою тугу за мною,
Я певний, ти виплакала очі,
Вмивалась ти останньою слезєю.
Мамо! Я молюсь за твою душу.
Я прошу Бога про Небесне Царство.
Я прошу, бо чуюся, що мушу,
Зітерти геть те кляте яничарство!
Ворогам приходить вже кінець!
Комуна зникає назавжди!
Вкраїні злотий даєм тризубець,
Козацький народ не зазнає вже біди!

Із пережитого листування з родиною 1991 р.

Дружині з нагоди поважної днини

З нагоди поважної днини,
Якраз на вродини вірної дружини,
Я мов для своєї рідної дитини,
Бажаю і буду бажати здоров'я щоднини.
І всього кращого якнайбільше
Від щирого серця буду я бажати,
Бо ж це людині наймиліше, про що
І я не раз мусів пильно уважати.
І хоч, як завжди, в людей це буває,
Та й з дива це не сходить, що
Подруга моя бодай на хвильку забуває,
Що муж її за нею душу потривожить.
Та пощо згадувать тривогу?

Найкраще віддихом дихнуть,
І перед образом клякнуть
Та помолитись за її здоров'я Богу.
Я був готов мов рідну матір шанувати,
Щоби в здоров'ї все замріяне сповнялось,
Щоб старшого віку в здоров'ї доживати,
Та щоб про все найкраще пригадалось.
Оце і все, що я тобі бажаю:
Здорова будь, мов криця,
Бо тільки я на тебе й уповаю –
Люблю тебе, Марусю, – Маруся любить Гриця!..
Многая і блага літа!!!

Брадфорд ,31.12.1994 р.

Мій кузен М. Подорожний

Мій кузен Михайло
Із прізвищем Подорожний,
То не будь-який міняйло,
Це уроджений талант художний.
Тільки треба було знати,
Яка здібність та охота,
Добрий вишкіл передати,
Це збагнула аж німота.
Чи то в хаті, чи на полі,
В праці спритний давав раду,
Чи у лісі, чи в стодолі,
Й людям вдячний за пораду.
А на дерева гнучкі високі
Ліз мов справжній той мавпюк,
Страшив птиці-білобоці,
Що зчиняли різний звук.
А гриби і всякі губи
Повні коші ніс до хати,
Числив гроші, скільки буде,
Щоб жидкам усі продати.
Рано вставав неборака,
Поснідавши, що там мав,

Коші в руки й на босака,
До Бучача все чвалав.
Жидки добре його знали,
Він, хлопчисько, брав, що дали,
Свіжі гриби закупляли
Й запівдармо споживали.
Та з часом прийшла тривога,
Німці в армію забрали,
Й хоч молився він до Бога,
Таки добре муштрували.
По вишколі призначили,
В першу лінію післали,
Бо своїх завжди щадили,
Й перемоги дожидали.
Тут тяженько був ранений,
А прийшовши чуть до себе,
Був до кухні призначений,
Мав і друзів біля себе.
Доживав він між своїми,
Сам самотній неборака,
Вістей не мав з України,
Бо погинули всі мов мряка.
Він все віддав Україні.
Земля пером нехай йому буде,
Він сам спочив на чужині,
От таких то народ не забуде.
Вічна і незабутня йому пам'ять!
*Дата смерті 1.6.1997 р.
Його пам'ятник у Тарасівці Кобзарівка*

Україно, рідне нене

Україно, рідна моя знедолена нене!
Вставай з колін! Пора прийшла!
Бо я молюсь, бо я горнись до тебе.
Це ж наша зіронька зійшла.
Ця зіронька ясна, це ти!
Це ти! Єдина наша мати!

Змагай чимскорше до мети,
Щоб мовою своєю розмовляти.
З тобою радий чим змога поділитись,
Бо це є моя путь, моя дорога,
Щоби на волі щиро помолитись,
Я Господа благаю – благаю Бога.
Це я з чужих країв все кличу:
Збудись, народе, й веселися!
Нехай не бачу смутку на обличчі,
За щастя й волю свою Богу помолися
І стань назавжди вже собою!
Пора прийшла у своїй хаті жити.
Об землю кинуть лихом і журбою,
І в згоді та любові Господа хвалити.
Це щира просьба і мої моління,
До самого Всемогучого Бога,
Вже час прийшов позбутися терпіння,
Про це моя журба, моя тривога.
Я вірю у здоровий глузд і почин,
Бо досить випробувань й зубожіння,
Бо все це – яничарський злочин,
Отож, позбудься клятого коріння!
Брадфорд, 1998 р.

Онукові Андрійкові в день уродин

З Божим даром ти вродився,
Й за науку взявся сміло,
І щоб завжди веселився,
Ловить рибку закортіло.
Отож, лови, лови й посміхайся,
Що дається заманути,
Та науки не цурайся,
Якщо вченим хочеш бути.
Й на здоров'я будь уважний,
Не впивайся ти ніколи,
Завжди читай, будь поважний,
І спіши завжди до школи.

Школа – праця і наука,
Загартують тіло й душу,
Світ пізнає мого внука,
І журитись я не мушу.
Вдячний будеш ти Святому,
Що не спізнився до науки,
Собі, мамі, батькові своєму,
Що позбувся недоуки.
Може, й діда ти згадаєш,
Що пригадував віршами,
Якщо вірша прочитаєш,
Та будеш сей час між нами.
Дай, Боже, тобі раю
І здоров'я все міцного,
Баба і дідо все бажають
Для онука рідного свого.
Брадфорд, 31.8.2000 р.

Наш доробок

Дочкам і онукам присвячую
Наш доробок, Оля й Оксана-Леся.
Це найбільша ласка Божа.
І без них ніяк не обійдеться.
Це троянда, квітка-рожа!
Це наш скарб і вся надія,
І потіха на будуче,
Це великий задум-мрія,
Сповнить все, щоб яке було болюче.
Ці нащадки, це твердині,
А тим більше – дітки вчені.
Це є певні господині,
Мої яблуні овочеві.
Милим цвітом квітнуть-процвітають,
Корм приносять для поживи,
І на час все дозрівають,
Щоб гарненько всі прожили.
Тож зробім усе, що в силі,

Для родини й для держави
Щоб усім нам були милі,
Для здоров'я і для слави.
Слава дочкам Батьківщини!
Слава внукам молодим!
Слава правнукам України!
Слава всім вам дорогим!

Страсний четвер. Брадфорд 26.4.2000 р.

Дочці Оксані-Лесі на уродини

Хай бог тебе благословить,
А Божа Мати омофором хай вкриває.
На все найкраще хай щастить,
Хай наша доня горя ніколи не знає.
Всесильний Боже, поможи,
Тебе благаєм усі разом,
Здійснити мрії без журби,
За Твоім святим приказом.
І хоч літа пливуть і не вертають,
То віра в Бога нас спасає,
Осанна! Оксані всі співають!
Уся сім'я цілує, обнімає.
Слава тобі, дитино наша мила!
І многолітствіє для тебе!
Слава! За те, що не схибила,
Прямуй же до мети, Україна жде на тебе.
Отак цих кілька слів
Із щирої душі складаю,
І чекаю кращих днів,
Та вірю, що я дочекаюсь.

Брадфорд, 24.11.2000 р.

Дружині Марусі в день народження

В день твоїх, Марусенько, уродин,
Дійсно щиросердечні побажання,
Єй Богу, бракує слів, знайти не годен,
Лише подяка Богу і радісні зітхання.

Молюсь і дякую тобі і Богу,
За ласки правдивого добра,
Що так стелено мені дорогу,
Подякувать – прийшла пора.
Хай Бог тобі за все платить
Сторицею з самого неба,
Так моє серце прагне і щемить:
У згоді, здоров'ї доживать нам треба.
Отож, шануйся і молися,
І менше всім переживай,
А дрібничками зовсім не журися,
Крім Бога, всім ти потурай!
31.12.2000 р.

Прощай, дружино, наша мамо

Прощай, дружино, наша мамо.
Прощай ти, вірна подруго моя.
Тебе прощає вся родина:
Подруги, і друзі й братія моя.
Прощай спасительно на віки!
Тебе згадаємо у снах.
Згадки про тебе – наші ліки,
І сила в грудях і душах.
Твоя порада і розрада,
Твоя опіка і любов
Була сильна, мов насолода,
Яку ніхто б не поборов.
Ти все нам заступала,
І вірною дружиною і матір'ю була,
Як дійсний наш опікун, гарувала,
За нас свій час в молитві ти збувала.
То ж як ми можемо тебе забути?
Твої моління за нас – родину,
І на могилу твою повернути
Ми не забудем до загину!
За душу твою все ласкаву
Будем молитися щоднини,

І ця офіра тобі на славу,
Від нас усіх – родини.
Спочинь спокійно, наша мати,
Прощай навіки, наша рідна.
Про тебе будем пам'ятати,
Наша уся сім'я свобідна.
Ти у нас вповні заслужила,
Ти прикладом своїм загартувала,
І передала все, що було в силах,
Щоб в душах наших Україна жила!
Отож, ще раз прощай!
Наша ти страднице матусю.
За всі недоліки ти пробачай,
Ми за душу твою молимося, Марусю...
Молимося і будемо молитись
Тому, що ти у нас це заслужила,
І добрим словом все згадаєм,
Щоб ти нам вічно жила!
Хай чужа земля буде тобі пером,
А пам'ять про тебе вічною!

26.2.2001 р., год. 8.15 у шпиталі.

Farewell, My bride, our mother

Farewell, My bride, our mother
Goodbye, my wife, so trou.
All the family salutes you,
Friends and all you knew.
Farewell forever-my savior.
You'll always be in my dreams,
The thought of you be a balm,
A towering strength in bosom and in soul.
Your counsell and compassion,
Your carring and your love,
Were such a mighty surpass.
You were always there for us,
A true wife and mother were.
Like a true guardian you looked o'er us

Constantly your time in prayer you gave.
So, how can we forget you –
Your prayers for us and kin?
To return to your place or rest
To forget would be a sin!
For your ever Gracious soul
We shall raise a prayer each day,
As an offering in your honour
From a family in every way.
Calmly rest, our mother;
Farewell forever and God bless!
You'll always be in our minds,
In our family free and blest!
You've fully deserved our recognition.
You gave us strength and in your aim
You did everything in your power,
So in our soul Ukraine should reign.
Therefore, once again, farewell,
Our ever suffering mother,
Please forgive all our misgivings-
For your soul we shall pray, Maria.
We pray, and pray we always will,
in your honour which you deserve,
And with good word will think of you,
You'll bide with us forever.
May this foreign soil be feather light and the memory of you –
sternal!

*26.02.2001 Bradford W. Yorks.
30 Kenmore Crescent*

Дочці Лесі на уродини

Дочці Лесі на уродини
Шлемо свої побажання,
Як для рідної дитини
Не жалієм молитовного прохання.
І хоч як я сам страждаю,
За те гордий, що вас маю.

Я за вами пропадаю...
Ти мій Лесик дорогенький,
Дорога моя дитина,
Бистрий, умний і миленький,
Мов солодка ягода.
Тож у день твоїх уродин
Я складаю ці слова
І бажаю все, що годен,
Щоб сто років прожила.
І щоб якнайбільший скарб – здоров'я
Бог післав тобі кріпкого,
Щоб позбулась всього злого,
Та придбала миленького.
Тож подумай, не барися,
Час прийшов вже одружитись,
Ти найперше помолися,
Щоб часом не осмішитись.
Я молюся все до Бога,
Щоб стелилася дорога,
Щоб минала нас тривога,
І ти проси якомога...
Тож числися ти зі всім
І, як уважно проживеш,
А у тебе сорок сім,
Долю свою ти знайдеш.

24.11.2002 р. Божого

День уродин зятя Петра Сарапука

В день уродин Петра зятя,
Скарб здоров'я пішли, Боже,
І сильного дай завзяття,
Даруй, Боже, все, що гоже.
І відвагу пішли з неба,
Щоб з науки користати,
Дати поміч кому треба,
На подяку не чекати.
Господь знає, пам'ятає,

Кому й за що дар Божий зіслати,
Хто родині помагає,
Тому згідний все подати.
А родина знай єдина,
Добрий приклад респектує,
Так, як батько дочку й сина,
Рідну матір – щодня поцілує.
Поцілує й пошанує
Чоловік свою дружину,
Що привела на світ Божий
Цю милу й дорогу родину.
Тож як можна не любити
Боже й любе живе мучеництво?
Тож як можна не молитись
За дар Божий його післанництво?
Многая і благая літа Петрові і усій сім'ї Сарапуків!
11.11.2003 р.

Власний куток

Дорогим дітям Олі і Лесі присвячую
Своя хата, своя правда.
І нема де правди діти,
Перевірте, як неправда,
Святу правду все докажуть діти.
Як ми тільки поженились,
Я почав ще більш хворіти.
По приватках находились,
Ніде місця не могли загріти.
Аж нарешті по десятій
Вдалося знайти й купити,
І усістись сім'ї небагатій,
В якій можна було відпочити.
Але спілка, це, як знаєм,
Вірна й мудра шлюбна мати,
Із якою все придбаєм,

Й можемо діток виховати.
І Всевишній вдарував нам
Два ангелики маленькі:
Оля й Леся на ім'я їм,
Дітки любі і чемненькі.
Це найбільший скарб єдиний,
Це найкращі наші цвіти,
Це майбутність України.
Це наш Ангел хоронитель,
І нема де правди діти!..

Брадфорд, 5.2.2003 р.

З Різдвом Христовим йдемо бажати

З Різдвом Христовим йдемо бажати
Найбільшого скарбу усій Україні,
А це: здоров'я й волі щоб діждати
Й забезпечити свої улюблені родини.
Тож вклонімося й помолімося,
Пам'ятаймо все про Бога,
Усміхнімся й обнімімся,
Буде наша перемога.
Просим тебе, Царю,
Просимо всі нині,
Даруй волю, верни славу
Нашій славній Україні,
І братолюбіє, і згоду,
І бистрий зір і ясну ціль,
І лік на наш сердечний біль,
Щасливу долю для народу.
І щоб причулися крізь шум завії
Різдвяні з рідної землі привіти:
Ми ще живі! Не тратимо надії!
Христос Родився! Славіте!

7.1.2004 р.

Помаранчева революційна постанова

Помаранчева революційна постанова,
Це свята велика людська жертва.
Величезна це душі людської обнова.
Цілим світом є підперта.
О Всесильний! Всемогучий!
Боже наш! Небесний Владико!
Ти надихнув народ прагнучий,
Щоб позбутись усякого лиха.
Тож велика Тобі хвала!
За волю і силу України,
Бо вже досить підупала.
Ти зберіг її з руїни.
Про цю ласку не забудем
В молитвах Тебе просити,
І вклонятись завжди будем,
Що поміг нам у добрі прожити.
І хай тая ласка Божа
Скріпить нас на вічні віки,
А Україна, квітка-рожа,
Хай позбудеться всякої каліки!
Слава Тобі, щедрий Боже!
І Тобі, Небесна Ненько!
А й тобі, знедолений небоже!
Що присягу ти зложив гідненько!
Тож кріпися і борися,
Наш розумний роде,
І до праці вже берися,
А Всевишній тебе нагородить.

Брадфорд, 2005 р.

Наша ненька не бідненька

Наша ненька не бідненька,
Хлібчик має разовенький.
Наша мати хоч старенька,
Вміє пекти і біленький.
Та разовий корисніший,

Так узнали знахарі,
З чим попаде він смачніший,
Як біленькі сухарі.
Тож, шануймося й любімся,
Свою землячку завжди кохаймо,
Завжди Богу помолімся
І нікому скиби не віддаймо.
І працюймо завжди спільно,
Бо це ж рідна наша мати,
Щоб було усім вигідно
Якнайкраще проживати.
І я певний, що так буде,
Якщо в єдності будемо,
Господь Бог нас не забуде,
Рідний край свій збережемо.
Збережемо і збудуєм,
Що лиш буде нам потрібно,
І всі разом запануєм,
Буде нам усім вигідно.
І як будем разом дбати,
Діти наші нас вшанують,
Увесь світ вони здивують.
Край наш буде процвітати.
Тож шануймо покоління
І виховуймо наш цвіт,
Це ж є наше сонячне проміння,
Що здивує увесь світ!

Брадфорд, 2005 р.

Видержати важне діло і перемогти

Видержати є це дуже важне діло.
Видержати та ще й перемогти,
Щоб як серце тут щеміло,
Не схибити із мети!
Не піддатися нервозі,
Треба думати й змагати,
Не забути все о Бозі,

Тут допоможе й Божа Мати.
Всяку нежгру, гниль, заразу,
Всю комуну нищити, палити,
Відштовхати вміло зразу,
Щоб на світі легше жити.
Цвилі, плісні, раковиння
Зараз всюди не бракує,
Бо кацапське шумовиння
Мов той рак нас атакує!
Тож не здаймося ми нікому і ніде,
Ми за правду боремося до загиби
І хай весь світ цей пропаде,
Ми здобудем свою вільну Україну!
Брадфорд, 2005 р.

Онуків Андрійкові на уродини

Хай Всевишній допоможе
Бути завжди не байдужим
Та придбати все, що гоже,
Свому роду, що їм служим.
То ж молимся і трудімся
Батька й матір поважаймо,
Й до науки все візьмимся,
Всіх безбожних спам'ятаймо.
Слуга Божий все це бачить,
Нам здоров'я не шкодує,
Він пояснює й тлумачить,
Чого бракне, офірує.
Віра в Бога всіх спасає,
Тож до Бога всі горнімся,
Сім'я наша оживає,
Тож за неї помолімся.
Це Андрійкові від діда Гриця.

Дух Святий хай з внуком буде,
Щоби вчився, як годиться,
З внука стануть добрі люди.
Щастя Андрійкові, Боже,
і кріпкого здоров'я та многая і благая літа!!!

Брадфорд, 31.9.2006 р.

Українець я маленький

Українець я маленький,
Українці батько й ненька.
І сумівець я чемненький,
Ще й сестричка молоденька.
Всі ми чемная родина,
Пісеньки свої співаєм,
Клич наш: Бог і Україна,
Іншого не знаєм.
Я до СУМу записався,
Щоби спортом володіти,
Щоб багато дечого навчався,
Й щоб любили мене діти.
Я щасливий в СУМі вчуся,
І вже м'ячик не зле грає,
Та як спритно завізьмуся,
Гол у сітку забиваю.
За це друзі всі сумівці
Мене сильно обнімають,
І як дійсні українці,
"Ще не вмерла" всі співають.
Всі ми хлопці-українці
Колись будем вояками,
Ми ще будемо упівці,
А можливо, й козаками...

20.6.2007 р.

Терпіння

О Боже?! Батьку наш!
Скажи, як довго нам терпіти?
Молитву мовим щодня "Отче наш",
А "Вірую" вивчають наші діти.
Все наше терпеливе покоління
Бажає знати, як довго маємо терпіти
Та чи діждемося Господнього спасіння,
А головно, чого діждуться їхні діти?
Ми знаєм, Господи, Твої діла,
І Твою всю важну науку,
Ми знаєм, що Матір Твоя допомгла,
Щоб улегшити Тобі муку.
Ми знаєм, що Ти на все терпен,
Ти зніс усякі тяжкі муки,
А хто терпен, то той спасен,
На цім же вчаться наші внуки.
Отож, хай буде Твоя воля,
Як скажеш, так воно і буде.
Головне, що знають, яка їхня доля,
Наше плем'я завжди вдячне Тобі буде.

25.7.2007 р.

Моя щоденна молитва

† В ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

Отче наш, Ти, що еси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє, нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим, і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого. Амінь.

Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє, Господь з Тобою. Благословенна Ти між жінками і благословенний плід лона Твого, бо Ти породила Христа Спаса Ізбавителя душ наших.

Матінко Божа, Ісусе Небесний, дякую Вам, що дозволили мені цю днину переднувати. Дозвольте мені ще й цю нічку переночувати. І моїм дітям і моїм онукам і моєму зятеві і моїй сестричці і її дітям і її онукам і усій, усій нашій родині і усій Україні.

Боже, милостивий будь мені грішному. Боже, очисти гріхи мої, без числа нагрішив я перед Тобою. Господи, прости мені грішному.

Боже, милостивий будь і їм усім, грішним. Боже, очисти гріхи їхні, без числа нагрішили вони, прости їм, грішним. Господи, помилуй.

Помилуй нас, Боже, по великій милості Твоїй і по множеству щедрот Твоїх очисти беззаконня наше.

Ісусе милосердний, Матінко Божа, змилосердись над душею моєї покійної дружини і прийміть її душу до Царства Небесного, де всі праведні перебувають, бо я вірю, Маруся заслужила на життя вічне. Амінь.

† В ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

Українське відео-архівне товариство, м. Брадфорд. Зліва направо: Богдан Лановий – господар, Григорій Мельничук, пані з СУБ у Лондоні, Володимир Демчук – заступник господаря, Михайло Федішин – головний продуцент фільмів. Біля центральні СУБ у Лондоні.

Григорій Мельничук (зліва перший) у рідній церкві с. Сороки під час відвідин України в липні 1993 р.

Григорій Мельничук гостює у рідної сестри Марії в Сороках. 18 липня 1993 р.

За п'ятдесят років відсутності на рідному подвір'ї сталися великі зміни. Липень 1993 р.

Біля могили батька і матері після п'ятдесяти років скитальщини. Григорій Мельничук праворуч біля хреста. Липень 1993 р.

Григорій Мельничук біля посвяченого пам'ятника дружині Марії. Зліва направо: дочка Леся, отець Іриней Крайчий, Лесина хресна Ганна Василик, Григорій Мельничук, дочка Оля, зять Петро Сарапук. Брадфорд, Велика Британія.

Надгробок подружжя Марії і Григорія Мельничуків на цвинтарі у Брадфордї, Велика Британія.

Зміст

Від редактора	6
Слово автора	11

Шляхом тернистим

Дещо про моїх батьків та про себе	14
Мое бідне дитинство	19
Покарання в школі	22
Одна година релігії	22
Знову до школи	24
З Чорткова до Сорок	25
Мій великий приятель	26
Українське милосердя	28
Батькова родина	31
Родичі моєї матері	31
Мій вуйко Михайло	33
Роздуми про батька, матір та братів	34
Моя рідна мати	37
Загибель старшого брата Петра	39
Про брата Михайла	41
Пекельна смерть Іванка	42
І брат Зиновій	43
Моя єдина сестричка Маруся	44
Несподівана зустріч	45
Покликання до праці у Центросоюзі в Бучачі	47
Практикант товарного магазину в Бучачі	50
Відступ німців	52

Я йшов за волю воювати	
Виїзд до дивізії “Галичина”	66
Німеччина Грос Кіршбаум	68
Карна сотня	71
“І де б ми не були...”	
Табір Белярія Ч:5-“Ц”	82
Табір Ч:1 в Ріміні	83
Від’їзд до Англії	86
Листування з Марусею	90
Прощай, Букінгам, привіт, Брадфорд	93
Пісня з Турвестону	94
1949 рік. Цивільне життя	95
Наше вінчання	96
Олечка, перша потіха	98
Спільний дім під № 930 Гр. Гортон	100
Наша дорога Лесечка	101
Леся з нами на концерті	103
Праця для народу	104
Вісті з України	106
Листи від матері	106
Лист від односельчанки Іванки Єзерскої	108
Лист від Михайла Василика	109
Прощай, дружино, наша мати	111
Заповіт дружини	113
Моя подяка	114
Мого серця напружені струни	
Вірші Григорія Мельничука	128

НЕСТОР МИЗАК.

Нар. 1948 р. у с. Гермаківка Борщівського р-ну Тернопільської обл. Закінчив історичний факультет Чернівецького державного університету ім. Юрія Федьковича. Кандидат історичних наук. Тема дисертації: “Південне Галицьке Надзбруччя у визвольній боротьбі ОУН, УПА у 1939 -1953 рр.” (2000).

Доцент кафедри релігієзнавства та теології філософсько-теологічного факультету, докторант кафедри історії України Чернівецького Національного університету ім. Ю. Федьковича. Двічі (2000, 2002) лауреат літературної премії ім. Воляників-Швабінських при Фондації УВУ (м. Нью-Йорк, США). Нагороджений ювілейною медаллю “60 років УПА”, пам’ятним нагрудним знаком “100-річчя від дня народження Головнокомандувача Українською Повстанською Армією, Провідника ОУН, генерал-хорунжого Романа Шухевича”.

Автор книг з циклу “За тебе, свята Україно”:

- “Південне Надзбруччя у визвольних змаганнях ОУН-УПА”. – Чернівці: Буковина, 1998. – 446 с.;
- “Чортківський надрайон ОУН”. – Чернівці, 2000. – 416 с.;
- “Заліщицький повіт у визвольній боротьбі ОУН, УПА”. Книга третя. – Чернівці: Золоті литаври, 2002. – 418 с.;
друге видання третьої книги. – Чернівці, 2004;
- “Бучацький повіт у визвольній боротьбі ОУН, УПА”. Книга четверта. – Чернівці: Букрек, 2004. – 400 с.;
- “Кам’янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА”. Книга п’ята. (Співавтор Василь Горбатюк). – Чернівці – Хмельницький – Торонто: Букрек, 2006. – 352 с.;
- “Бережанський повіт у визвольній боротьбі ОУН, УПА (Козівський район). Книга шоста. – Чернівці: Букрек, 2007. – 466 с.
- “Добром нагріте серце”. – Нью-Йорк – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – 268 с.

- “Курінний УПА “Бистрий” України герой”. – Чернівці – Торонто, 2007. – 274 с.
- “Дух одвічної стихії і голосу крові. ОУН, УПА в печерах Тернопільщини”. (Співавтор Юзеф Зімельс). – Чернівці: Букрек, 2008. – 104 с.

Упорядник матеріалів:

- Збірка газетних і журнальних матеріалів про вбивство Степана Бандери: У 10 томах. (Зібрав д-р, проф. Петро Гой). – Нью-Йорк – Чернівці, 1959 – 2003. – 2881 с.
- Збірка газетних і журнальних матеріалів на світлу пам'ять д-ра, проф. Петра Гоя. – Нью-Йорк – Чернівці, 2005. – 182 с.

ІВАН БАЛАН.

Нар. 1941р. у с. Стрілківці Борщівського р-ну Тернопільської обл. Закінчив Український поліграфічний інститут ім. Івана Федорова м. Львів (нині Українська академія друкарства) зі спеціальності оформлення та ілюстрування книги. Член Національної спілки художників України. Працює у галузі станкової графіки, малярства і монументального мистецтва. Художньо оформив близько 50-ти книг, що вийшли друком у різних видавництвах України. Учасник обласних, Всеукраїнських та зарубіжних виставок у жанрі живопису і графіки. Роботи художника зберігаються в державних та приватних колекціях в Україні та за її межами. Нагороджений ювілейною медаллю “60 років УПА”, дипломами Спілки художників України та міжнародних конкурсів книжного знаку, Лауреат обласної літературно-мистецької премії ім. Сидора Воробкевича.

Науково-популярне видання

МЕЛЬНИЧУК Григорій

І я піднімав Червону Калину

Спогади дивізійника

Зредагував Нестор Мизак

Художнє оформлення і редагування Івана Балана

Коректура Людмили Звенигородської

Верстка Ігора Зарембського

Мельничук Григорій

“І я піднімав Червону Калину” (Спогади дивізійника). Додаток до серії книг “За тебе, свята Україно”. Книга четверта. - Чернівці: Букрек, 2008. - 210 с.; іл.

ISBN

У книзі розповідається про життєвий і бойовий шлях воїна дивізії “Галичина” Григорія Мельничука у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.

ББК БЗ.З(4УКР)6

М58